વડોદરા રાજ્યમા ચાલતા હાલના ..

બીજા ધોરણની સંક્ષેપ નોટ.

જેની અંદર બીજી ચોપડીના અર્થ, બોધ, કવિતાના
અર્થ, ડિકટેશન, પદાર્થપાઠ, વડોદરા રાજ્યની
ભૂગોળ, ગણિત, આંક, ધાતો અને દેશી
હિસાબનાં લેખાં આવેલા છે.

રચનાર,
મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.
બુકસેલર—પેટલાદ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.
બુકસેલર—પેટલાદ.

શ્રી "સત્યનારાયણ" પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમા પા મોતીલાલ
કાળીદાસે છાપી. ઠે.-પાનાભાઈની વાડીમાં.-અમદાવ

આવૃત્તિ ૨ જી   પ્રત ૩૦૦૦

સંવત ૧૯૭૨.   સને ૧૯

કીંમત રૂ. ૦-૩-૦.

પ્રસ્તાવના.

વડોદરા રાજ્યના હાલમાં ચાલતા નવા ધોરણોમા દાખલ કરેલા વિષયો વિદ્યાર્થીઓને જરા કઠિન લાગતા જણાય છે તેથી જુદાજુદા વિષયોનું જ્ઞાન એકજ પુસ્તકમાથી ઘણીજ સહેલાઇથી વિદ્યાર્થીઓને મળી શકે તે હેતુથી આ નોટ પ્રગટ કરવામા આવી … સમજવો મુશ્કેલ

પદાર્થપાઠનો વિષય નાની વયના બાળકોને સહેલથી ઉતરી શકે, છે, તેથી કુમળા મગજમા આ ગહન વિષય …, લેખા, ગણિત વિગેરે તેમજ વાંચન, કવિતા, વ્યાકરણ, ભૂગો…તેની ખાસ યોજના, અનુભવી વિષયો બહુ સરળતાથી સમજાય … આ નોટમા કરેલી છે બીજી યો-…નીયર શિક્ષકોની દેખરેખ નીચે … અર્થ તેમજ આખા પાઠના સાર આ … પાઠના કઠણ શબ્દો … કવિતાની સમજુતિ અર્થ સાથે એવી તો …ાં આપેલા છે. … ગોઠવેલી છે કે બાળકો સહેલથી તેનું વિવરણ પદ્ધતિથી

પુસ્તકનો બહોળો ફેલાવો થવા માટે કીમત ખર્ચના પ્રમાણમાં … ઓછી રાખી છે આશા છે કે આ નાનકડુ પુસ્તક સર્વે … ખાસ મદદગાર થઈ પડશે.

} મણિલાલ મૂળજીભાઇ ઉપાધ્યાય.

ગુજરાતી બીજી ચોપડીના અર્થ.

બીજી ચોપડી—ભાગ ૧.

પાઠ ૧ લો.

મઘમઘે છે=સોડે છે.	ઓસરી=રવેશી	દયાળુ=દયાવાળા
પાધરમાં=ખુલ્લીજગામાં	ઝગઝગે છે=ચળકે છે	પાડ=ઉપકાર, ગુણ
વટેમાર્ગુઓ=મુસાફરો	ઉજાશ=પ્રકાશ; અજવાળું	યાદ=શરત
ધર્મશાળા=મુસાફરોને ઉતરવાની જગા	સરજ્યાં=બનાવ્યાં	ભક્તિ=સેવા
	કળાતુ=સમજાતુ	

સાર—પરમેશ્વરે આ જગત અને તેમાની વસ્તુઓ જે પ્રાણીઓથી બનતી નથી, તે બધા બનાવી છે; અને પ્રાણી માત્રને પણ તેમણે બનાવ્યા છે; માટે તેમની દરરોજ ખરા મનથી આપણે ભક્તિ કરવી જોઈએ

પાઠ ૨ જો.

જ=મારા	ડોલે=હાલે	દીએ=આપે
ળ=બાળક	મેના=પોપટની સ્ત્રી	મુલ્લાં=ફકીર
ખી=જેને પાંખો છે તે પક્ષી	ફુટડા=સુંદર	ઉદય=ઉગવુ
ાણું વાયું=સવાર થયું	મધુર=મીઠું	તણો=નો
ીતી=પુરી થઇ	ઝીકુ=ઝાંખુ.	ભ્રમર=ભમરો
ઝગઝગાટ=ચળકાટ	ઉડી ગયુ=જતુ રહ્યુ	પત્ર=પાંદડાં
દીસે=દેખાય	જનો=માણસો	પંખેરૂ=પક્ષીઓ
ભાતભાત=જુદાજુદા	ગવૈયા=ગાનારા	તૂલ=પાક
પાન=પાંદડા	ગાન=ગાયન	
	દાતા=આપનારા	

સાર—સવારમાં તમામ પ્રાણીઓ જાગી ઉઠીને સૌ પોત પોતાને કામે વળગે છે. તે પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓએ પણ ઉઠીને પોતાનો અભ્યાસ કરવો જોઇએ. કારણ કે સવારમાં ઉઠીને વાંચવાથી વાંચેલું સારૂં યાદ રહે છે.

પાઠ ૩ જો.

રત=ઋતુ	વસ્ત્ર=લુગડું	દાદા=બાપના બાપ
લેખે=હિસાબે	ખીલેછે=ફુલે છે	

સાર—વર્ષની ઋતુઓ ત્રણ છે. ૧ શિયાળો ૨ ઉનાળો. ૩ ચોમાસું.

શિયાળાના મહીના—કારતક, માગશર, પોષ અને મહા.

ઉનાળાના મહીના—ફાગણ, ચૈત્ર, વૈશાખ અને જેઠ

ચોમાસાના મહીના—અશાડ, શ્રાવણ, ભાદરવો અને આસો.

મહીનાનાં પખવાડીઆં બે છેઃ-૧ શુદ, ૨ વદ. શુદમા ચંદ્રનુ તેજ વધે છે અને વદમાં ઘટે છે.

પાઠ ૪ થો.

વખુટા=છુટા	લક્કડ=લાકડું	સરૈયા=સુગંધીદાર તેલો વેચનાર.
ખડકેલી=ગોઠવેલી	બહેક બહેક=મઘમઘ	
ખરાદી=લાકડા ઉતારવાનુ કામ કરનાર	આરસા=આયના,દર્પણ	દ્રાક્ષ=દરાખ
	ચોગાનમા=ખુલ્લીજગામા	

મેળાથી થતા ફાયદા—ઘણા માણસોના ભેગા થવાથી જુદા જુદા પ્રકારના વિચારોની આપ લે થાય છે, જુદા જુદા માણસોની રીત ભાત, ધર્મ, ભાષા, રીત રીવાજ, પહેરવેશ વગેરે જોવાનું મળે છે. જુદી જુદી જાતની વસ્તુઓ જોવાનું અને જરૂરની ખરીદવાનું મન થાય છે વગેરે

પાઠ ૫ મો.

મજા=ગમ્મત
શેખી=પતરાજી
ખાસાં=સારાં
દોસ્ત=ભાઇબંધ
લપડાકો=ધોલો
સગ—સોબત
પ્રેમ=હેત
ઠામ=ઠેકાણે
બુરે=નઠારે
મેં'તાના=માસ્તરના

સાર—નઠારાની સોબત કરવાથી નઠારૂં ફળ થાય છે, માટે સારા માણસે નઠારી સોબત કદી પણ કરવી નહિ.

પાઠ ૬ ઠો.

વયે=ઉંમરે
હર્ષનો=આનંદનો
પાર=છેડો
લાડકવાયો=એક હોવાથી હેત વધારે હોય છે
કુટેવ=નઠારી ટેવ
પોળમા=શેરીમા
અટકચાળા=અડપલા
ઇલાજ=ઉપાય
વંઠી=બગડી
બહાને=કારણે
મસ્તીમા=તોફાનમાં
ઓવારણા=દુઃખડા લેવા કાઠીયાવાડમા તે વપરાય છે.
ફોઇપગલુ=ફોઇ તરફથી તરતના જન્મેલા બાળકને પગલુ બાધવામાં આવે છે તે
તંમર=ચકરી
ભેંકડો=રાગડો
હાડવૈદ=હડકા ચઢાવવાનુ કામ કરનાર વૈદ
ખદખદતો=ગરમ કરેલો
વલે—દશા
ખો=ટેવ.

સાર—છોકરા નાના હોય ત્યારે માબાપે તેમને નઠારી સોબતમાં ફરવા દેવા નહિ. કારણકે નાનપણમા નઠારી સોબતમાં ફરવાથી નઠારી ટેવ પડે છે. નાના છોકરાના સોબતી સારા ગુણવાળા પસંદ કરવાની માબાપે હંમેશા કાળજી રાખવી નાનપણમા પડેલી સારી કે ખોટી ટેવ મોટપણમા સહેલાઇથી જતી નથી. માટે છોકરાને સારી ટેવ પડે તેવી કાળજી રાખવી.

પાઠ ૭ મો.

જક્કી=હઠીલુ
લવારાં=બકરાનાં નાના બચ્ચાંને લવારાં કહેછે
ગાડરાં=ઘેટાંનાં નાનાં બચ્ચાંને ગાડરાં કહેછે
નીરતો=નાખતો,આપતો
ખાંધે=ખભે
તાજો=તરતનો
ઝોક=ગાયો,બકરાં,ઘેટાં વગેરેનેવિશ્રામલેવાનોવાડો
વાસગી=મોઢાની સાથે રાખી ફુંકથી આડી રાખી વગાડાય છે.
પાવા=મોઢેથી સીધો રાખી વગાડાય છે.
હુંફમાં=સોડમાં રહેવાથી ગરમી રહેછે તેથી
પડોશમાં, પાસે પાસે
જતન=રક્ષણ
ઉંચીગયાપછી=દુખ આપતા બંધ થયા પછી
સાચવણ=સાચવણી
તકરાર=ટંટો.
જાળવતો=સાચવતો
મોજમાં=આનંદમાં
અભાગીઉં=કમનસીબ
અજાણ્યુ=નહિ જાણીતું

જે પ્રાણી બીજાં નાના પ્રાણીઓને મારીને ખાઇ જાય છે તે શિકારી પ્રાણી કહેવાય છે. જેમકે—વાઘ, વરૂ, સિંહ વગેરે

પાઠ ૮ મો.

કેદ થઇ રહેવુ=એકજ જગાએ પડી રહેવુ
ગોંધતો=પુરતો; કેદ કરતો
ચેન=મજા,ગમત,આનંદ
બંદીખાનામા=કેદખાનામા
બાપુ=બાપની પેઠે પાળનાર તે
પાધરમાં=ખુલ્લીજગામા
પાધર અને પાદર બંને શબ્દોનો અર્થ એકજછે
ચાદનીમા=અજવાળી રાતમા
ખેલવુ=રમવુ
નાદાન=મૂર્ખ
સપડાઇ=પકડાઇ
જક=હઠ
લાગ ફાવ્યો=દાવમળ્યો
સટકી ગયુ=નાશી ગયુ
ઠેકવા=કૂદવા
વરૂ=કુતરાના જેવુ શિકારી પ્રાણી છે.
તરાપ=કૂદકો
બોડમા=રહેવાની જગામા; બખોલમા.
કમોતે=વગરમોતે, મુદત પુરી થયા વગર મરવુ

સાર—છોકરાએ મા, બાપ, મહેતાજી અને ગુરૂની શિખામણ માની તેમના કહ્યા પ્રમાણે ચાલવુ. જે છોકરા માની શિખામણ માને નહિ તેમની જક્કી ઘેટાની જેવી વલે થાય છે.

પાઠ ૯ મો.

ભાગ્યે=જવલ્લે
આડોશી પાડોશી=આજુબાજુના રહેનારા
બને=ફાવે
ભાઈભાંડુ=ભાઇ બેન
વગેરે
જમણ=જમવાનું
પીરસેલી=ખાવાનું મુકેલી
રોવાની=રડવાની
નકામો=અમથો
વેદના=દુઃખ
મુદલ=બીલકુલ
મેળો=ઘણામાણસોનું ભેગું થવું
પસ્તાયો=વિમાસ્યો

સાર—જે છોકરાં વારે ઘડીએ રિસાતાં હોય તેમણે રિસાવાની ટેવ મૂકી દેવી. કારણ કે રિસાવાથી મનને અને શરીરને દુઃખ થાય છે અને ધારેલી વસ્તુ મેળવવામાં વાર થાય છે. માટે કોઇ છોકરે રિસાવુ નહિ. ઘઉં, ઘી, ખાંડ વગેરે પદાર્થો ભારે હોવાથી તે જલદી પચતા નથી બાજરી, ચોખા, દાળ, મગ વગેરે ખોરાક હલકા હોવાથી જલદી પચે છે. માટે નાનાં છોકરાએ ઘી ખાંડનાં જમણ બનતા સુધી ઓછા ખાવાં

પાઠ ૧૧ મો.

ચકભિલ્લુ=એ એક રમત છે.
કચ્છ=લંગોટ
બન્યા છે=થયા છે
ગઢ=કિલ્લો
હુમલો=હલ્લો
અંતરે=છેટે
ચક્કરમાં=ગોળમા
ઘુમી=ફરી, દોડી,
સાથીઓ=સોબતીઓ
પેંતરા=પેરા; એકની એકજગાએફર્યા કરવુતે
જમણીમેર=જમણેતરફ
જમણી દોડભરી=જમણી તરફ દોડી.
પૂરજોસથી=પૂરાબળથી
ટપોટપ=ઝટ, જલદી

પાઠ ૧૨ મો.

છુટ્ટીની=રજાની
વેળાએ=વખતે
ગેડીદડા=લાકડાના દંડાથી દડાને મારવાની રમત છે
પીતરાઇભાઇ=કાકાનો છોકરો તે પીતરાઈ ભાઈ કહેવાય
રંગ જામ્યો છે=મજા આવી છે
થોભ=અટક
બોલાવવાનુ વચન આપેલુ=બોલાવવા કહેલુ
શી ખાતરી=નક્કી શુ
લાચાર=ગરીબ
સુનુ છે=માણસ વિનાનુ છે.
દોસ્ત=મિત્ર
યાદ આવે છે=શરત આવે છે

સાર—મા બાપનો હુકમ છોકરાંએ હમેશાં સ્મરણમાં રાખવો અને તેમના કહ્યા પ્રમાણે વર્તવુ. જે છોકરાં તેમનું કહ્યું કરે નહિ તે દુ:ખી થાય છે.

પાઠ ૧૩ મો.

મધમાખી=મધ કરનારી માખ
ગણગણતી=બોલતી
એકજ કુટુંબનાં=એકજ જાતના
છંછેડે=ખીજવે
ડંખીએ=કરડીએ
ચાહેછે=ઇચ્છેછે
પીડ=પાછળનો ભાગ
ચકચકેછે=ચળકે છે
સુંદર=સારો
સંભાળ=તપાસ
સોહામણી=શોભિતી
ફૂટડા=સુંદર, નાજુક
ભપકાદાર=રોફવાળા
કશા=કંઇપણ
માલમતા=માલમિલકત
કરડવું અને કોરવુ એ બેમા તફાવતછે કરડવુ એટલે કાપી નાંખવુ અને કોરવુ એટલે અંદર બાકુ પાડવું.
દુભવોછો=પીડોછો; દુ:ખ દોછો
વહાલા=પ્રિય
નડીએ=દૂ:ખ દઇએ
ભલુ=સારૂ
બુરૂ=નઠારૂ
બગાડ=નુકસાન
ચાહશે=ઇચ્છશે.

સાર—આપણે કોઇના ઉપર ગુણ કરીએ તો તે આપણા ઉપર ગુણ કરે છે અને એથી ઉલટું અવગુણ કરે છે. માટે બીજાઓના ઉપર હરેક જણે ગુણ કરવા જોઇએ.

પાઠ ૧૪ મો.

મોળાઇભાઇ=મામાનો છોકરો તે મોળાઇ ભાઇ કહેવાય છે.
ધાન્યથી=અનાજથી
અંગેઠી=દેવતા સળગાવવો તે; ધુણી સળગાવવી તે
મોજમઝા=આનંદ
હરખાયો=રાજી થયો
તલપી=ટાંપી; દોડી
ઉલટભેર=ઉમંગથી
ધોતલીયો=છેટીઓ, નાના છોકરાની છેટીઓને ધોતલીઓ કહેછે મોટા માણસોના થેપાડાંને ધોતીઆં કહેછે
ફુટી ગયું=ભાગી ગયું
ઠેસ=ઠોકર
હોંસભેર=ઉમંગથી
ગમે તે=ફાવે તે; પસંદ પડે તે.
નકામી=કામ વિનાની

સાર—પોતાની ભૂલ કોઇએ ઢાંકવી નહિ અને પોતાની ભૂલનું ફળ બીજા કોઇને ન આપતાં પોતેજ ભોગવવું.

પાઠ ૧૫ મો.

તકતો=આરસો
ઝૂટપડાવી=ઝૂટીલીધી; ભૂલથાપ ખવરાવીને લઇ લેવું તે
સરીપડયો=પડી ગયો
બરડ-ઝટભાગીજાયતેવું
ખેંચતાણ=ખેંચાખેંચ
કાયર=હેરાન
પજવે=દુ:ખ દે
વેળાસર=વખતસર
શણગારવી=લુગડાં ઘરેણાં પહેરાવી શોભિતી કરવી
ફુટીબદામ=ભાગેલી બદામ (માત્ર છોડાં)
સરસ=સારૂં
કબાટ=લાકડાની ઉભી મોટી પેટી
સહીઅરો=સોબતમાં રમનારી.
વિવાહમાં=લગ્નમાં
હળીમળીને=સંપીને
શોક=દિલગીરી
બળવંતા=બળવાળા
સદા=હમેશાં
દાહડા=દિવસો
લેશ=લગાર
કલેશ=કંકાસ

સાર—ભાઇ ભાંડુઓએ હમેશાં સંપસંપીને રમવું. એક બીજાની સાથે કજીઓ કંકાસ કરવો નહિ. સંપીને રહેવાથી હમેશાં આનંદ રહે છે, અને લડવાથી લોકમાં આબરૂ ઓછી થાય છે, નિંદા થાય છે, અને આનંદનો નાશ થાય છે, માટે દરેકે સંપીને રહેવું.

પાઠ ૧૬ મો.

પૂર્વ=સૂર્ય ઉગેછે તે દિશાનું નામ.
તરફ=ભણી
નાનકડા=નાના
ધર્યા=રાખ્યા
ગભરાટમાં=ફિકરમાં
તરેહતરેહનાં=જાતજાતનાં
ગણકાર્યું=માન્યુ
ફેંકી દઇ=નાખી દઇ.
રોણુ=રડવાનુ
જારીરાખ્યુ=ચાલુરાખ્યુ
ખીજવાયા=ચીડવાયા
રડપર ચઢયાછે=રડવા લાગ્યા છે
ગોદમા=ખોળામા
મધુર=મીઠું
હાલરડુ=હાલા
ઝોડઝપટ=ભૂત
જંત્ર=તાવિત

સાર—બાળકની હઠ કેવી હોય છે તે સમજાય છે. બાળક જે વસ્તુ માગે છે તે વસ્તુ મળ્યા સિવાય પોતાની હઠ છોડતું નથી.

પાઠ ૧૭ મો.

જોડું=સ્ત્રી પુરૂષનું એકઠું નામ જોડું કહેવાય છે.
પરવારી=પૂરૂં કરી
ભક્તિ=સેવા
ગુજરાન=ખાવાનુ પોષણ
આંગણામાં=બારણામાં
મહેર=કૃપા; મહેરબાની
પારણામા=ઘોડીઆમાં
નોળને=નોળવાને
ગુસ્સો=ક્રોધ
પસ્તાઈ=વિમાસી
મૂર્ખ=બેવકુફ
અભાગણી=ઓછા ભાગ્યની
બચાવનારને=ઉગારનારને
જાન=જીવ
ભલેરા=સારા

સાર—કોઇપણ કામ કરતાં પહેલાં પુરો વિચાર કરવો. વિચાર કરીને સારૂ નરસુ શોધી કાઢી, સારૂં લેવું નઠારૂ છોડી દેવું. કારણકે વિચાર્યા વગરનું કામ કરવાથી પાછળથી પસ્તાવું પડે છે.

પાઠ ૧૮ મો.

સંદેશો=ખબર
ખોડંગતો=લંગડાતો
માયાળુ=માયાવાળા
હુંફાળુ=ગરમીવાળુ
છાપુ=છપાયલું વર્તમાન પત્ર
પસંદ=ગમતી
સિસોટી=સિતકારી,
અવાજ=શબ્દ
પંપાળીને=હાથફેરવીને
નજીક=પાસે
કેળવ્યો=કેળવણી આપી

સાર—કુતરાં પણ બુદ્ધિશાળી અને ધણીનુ મન સમજી શકે તેવા હોય છે. માણસને વાચા છે અને કુતરાને તે નથી. છતાં પણ તે માણસના ઉપયોગી ઘણા કામો કરી શકે છે. તેથી હાલ ઘણા માણસો રૂપીઆ ખર્ચી કુતરા પાળીને કેળવે છે

પાઠ ૧૯ મો.

રીતસર=નિયમ પ્રમાણે
હિંચોળે=હિંદોળે
ખસેડી=આઘો કાઢી; દૂર કરી
ઢીમણું=વાગવાથી જે ઢેરો થાય છે તે
કને=પાસે
હડસેલી=ધકેલી
હીચતા=હીચકા ખાતા
સાથીએ=સોબતીએ
ભલા=સારા
પાડ=ગુણ; ઉપકાર

સાર—સારી અથવા નઠારી જે ટેવ પડી હોય તે જતી નથી અને ટેવ ઉપરથી ગુણ બંધાય છે. તોફાની છોકરાં પોતાનો ઘણો ખરો વખત માત્ર તોફાનમાંજ ગાળે છે. જ્યારે સારાં છોકરાં તેનો ઉપયોગ બીજાને મદદ કરવામાં કરે છે. બધાંએ સારા થવાની જરૂર છે. જેમ બને તેમ બીજાના ઉપર ઉપકાર કરી તેમનું ભલું કરવું.

પાઠ ૨૦ મો.

ખંત—કાળજી	શાહજાદીઓ—પાદશાહની કુંવરીઓ	ફરજંદોને—છોકરાંને
આરબ—અરબસ્તાનનો રહેવાશી	તહેનાતમા—હજુરમાં	અલ્લાએ—પરમેશ્વરે
દેખાવડો—શોભીતો	હેતભાવથી—પ્રીતિથી	માફ—ક્ષમા. ગુનો—વાંક
નીમણુકની—નક્કી કરેલી	છોકરવાદી—છોકરાંપણું	વહાલ—હેત
શાહજાદા—પાદશાહના કુંવરો	ફરમાવશો—કહેશો	ઓહ્દાપર—અધિકારપર
	સમજુતી—સમજણ	હૈયાના—મનના
		રદ—નકામી

સાર—જે માણસ પોતાનાં છોકરાં ઉપર પ્રીતિ રાખી શકે તે બીજાના છોકરાં ઉપર પણ રાખી શકે. જે પોતાનાં છોકરાથી વેગળા રહે તે બીજાની સાથે તો કેવીજ રીતે મળેલા રહે. અમલદારોએ રૈયતને છોકરાંની પેઠે પાળવી જોઈએ. એવા ગુણવાળા પાદશાહને ધન્ય છે.

પાઠ ૨૧ મો.

ઢેકાઢળીઆવાળી—ખાડા ટેકરાવાળી	ચોકખુ—પીવાલાયક, સાફ	ઘોરી=મોટા
ખોંખારો—અવાજ	દુઆ—આશિષ	લાભ=ફાયદો
આડે—અવળે	દઇશ—આપીશ	
	લંગડો=પગભાગીગયેલો	

સાર—આંધળા માણસને પણ દિવસ અને રાત્રિની ખબર પડે છે. બધાં પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને બોલવું શાંત થાય

એટલે જાણે છે કે રાત પડી, અને પ્રાણીઓનું હાલવું ચાલવું અને બોલવું થાય એટલે દિવસ થયો એમ સમજે છે.

આંધળા અને લંગડા માણસે જેવી રીતે પોતાનો જંગલમાંથી એક બીજાની મદદ લઇને શિકારી પ્રાણીઓથી બચાવ કર્યો, તેજ પ્રમાણે આપણે પણ એક બીજાની મદદ લેઇને કામો કરીએ તો સહેલાઇથી અને થોડીવારમાં થાય છે

પાઠ ૨૨ મો.

પડછાયો=ઓળો
ભાગોળ=ગામની બહારની ખુલ્લી જગા
થોભીશ=અટકીશ
કુદકો=ઠેકડો
પૂલ=નદી ઓળંગીને જવા માટે બાંધેલા રસ્તો.
જરા=સહેજ
થાક=વિસામા
અદેખો=ખારીલો
લોભી=લાલચુ
ફાંફાં=બાથોડીયા
સામેપાર=સામે કિનારે
મુઓ=મર્યો
દાનત=ઇચ્છા
ગુમાવ્યુ=ખોયુ
તાકે=ઇચ્છે છે
ગુમાવે છે=ખુએ છે

સાર—આપણી પાસે જે હોય તેથી વધારે મેળવવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ. કારણ કે તેમ કરવા જતા વખતે પોતાની પાસે જે હોય તે પણ ખોવું પડે છે.

પાઠ ૨૩ મો.

અસલના=પહેલાંના
ખરીદ કર્યું=વેચાતું લીધું કીંમત આપીને લેવુ તે વેચાતુ લીધુ કહેવાય
વાટમા=રસ્તામા
ઠગ=છેતરી લેવાનું કામ કરનાર
બકરૂ પડાવી લેવાનો વીચાર કર્યો=કીમત આપ્યા સિવાય છેતરીને લઇ લેવાનો વિચાર કર્યો
અચરજ=નવાઈ
હડખાએલા=જેને હડકવા હાલ્યો છે એવા
મુર્ખ=બેવકુફ
સદેહ=વહેમ
દરકાર=ગરજ
ઠાવકું=ઠેકાણે, સાવધ
શિકારી=જાનવરો મારનાર.
ભરોસો=વિશ્વાસ

સાર—ઠગ લોકો બીજાને છેતરવા માટે કેવા ઢોંગ કરે છે। પોતે નજરે જે જોતા હો તેથી ઉલટું જો કોઇ લુચ્ચો તમને કહે તો તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખશો નહિ, પણ તમારા જોવામાં કંઈ ભૂલ થતી હોય અને તે સંબંધી જો કોઇ સારો માણુસ તમને કહે તો તે માનવુ જોઇએ.

પાઠ ૨૪ મો.

ફક્ત=માત્ર	ચટાપટા=આડાઉભાપાટા	પાદ=શરત
ગોળમટોળ=ગોળધાટનો	ગમ્યો=પસંદ પડયો	ભરોસો=વિશ્વાસ
ચળકતો=ઝગઝગતો	રૂપાળો=સારો; સુંદર	શિખામણ=સમજણ
તરેહ તરેહના—જાત-જાતના	છીનવી=પટાવી	
	ઠીક=સારૂ	

સાર—કોઇને પૂછયા વિના કે કહ્યા વિના તેની વસ્તુ છાની-માની લેવી તે ચોરી કહેવાય છે.

ચોરી કરનારને ચોર કહે છે.

ચોરી કરવાથી લોકો વિશ્વાસ રાખતા નથી; અને સરકાર શિક્ષા કરે છે માટે ચોરી બિલકુલ કરવી નહિ બીજાની વસ્તુ જોઇતી હોય તો તેને પૂછીને લેવી.

પાઠ ૨૫ મો.

આરબ=અરબસ્તાન દે-શના લોકોને આરબ કહે છે	હાલત=દશા	વહાલને લીધે=હેતને લીવ, પ્રેમને લીધે
છૈયે છોકરે ભરપુર હતો-છોકરાં ઘણાં હતાં	બગડતી=ખરાબ થતી	કપરા=આકરા
ભરપુર=પુરેપુરો	ખુબસુરત=રૂપાળો;સુંદર	લાચાર=ગરીબ
પૈસે ટકે ખાલી હતો=પૈસા નહોતા	ઉમદા=શ્રેષ્ટ	બરાબર મૂલ લઇ=આ-જબી કીમત લઇ
ધીમે ધીમે=હળવે હળવે	દેશાવરથી=પરદેશથી	બરદાસ=ચાકરી
	પસંદ કીધો=ગમવાથી રાખવા માટે નક્કી કર્યો	પરવડે=ફાવે
	માગ્યો=વચાતો લેવાના અર્થમાં છે	ફેંકી દીધા=નાખી

સાર—પ્રાણીઓના ગુણને લીધે માણસો તેમના ઉપર કેટલી પ્રીતિ રાખે છે તે આ પાઠમાં બતાવ્યું છે.

પાઠ ૨૭ મો.

ઝરો=પાણીનુ વહેણુ	ફુટડા=નાજુક	ચોપાસ=ચારે બાજુ
પડછાયો=ઓળો	લલકારવુ=લાએથી બોલવુ	ફેલાએલી=પથરાયેલી
શીગડાનો ભરાવ=શીગડાનો જથો	ચમકી=ઝબકી	ખડખડાટ=અવાજ
નજર=દષ્ટિ	છલંગ=કૂદકો	મકટમાંથી=દુ ખમાંથી
નારાજ=નાખુશ	પારધીઓ=શિકારીઓ	બચાવ્યુ=ઉગાર્યું
બડબડવા=નકામુ બોલવા	કેડો=પાછળ પડવુ, પીછો	મોહી=લલચાઇ
સુંદર=સારૂં	પાધર=ખુલ્લી જગ્યા	ફસાવી=સપડાવી
	વટાવી=ઓળંગી	

સાર—નજરે જોયેલી વાતો પણ કેટલીક વખતે ખોટી પડે છે. તો જોયા વગરની અથવા વિચાર્યા વગરની કોઇ પણ વાત વિષે સારો અથવા ખોટો અભિપ્રાય એકદમ બાધવો નહિ. પુરો વિચાર કરીનેજ તે વસ્તુને વખાણવી કે નિંદવી

પાઠ ૨૮ મો.

ઇચ્છા=આશા	ગભરાટ-ગભરામણુ	પ્રધાનનુ=દીવાનનુ
બચાવવા=ઉગારવા	વનનો=જંગલનો	આગણે=બારણે
રંગરેજ=રંગવાનું કામ કરનાર; ભાવસાર		ધગધગતા=ધીકતા
જરદી=કસુંબીનાં ફુલમાંથી પલાળીને ગાળી કાઢેલા પીળા રંગનુ પાણી.		ખુરા=નહોરા
		હાલ=દશા

શિયાળ, વરૂ અને કૂતરાં એકજ જાતના પ્રાણી ગણાય છે.

સાર—ઈશ્વરે દરેકને જે સ્થિતિમા જન્મ આપ્યો હોય તેમાં સંતોષ માનવો. તે સ્થિતિમાથી સારા થવા પ્રયત્ન કરવો. પણ એકદમ ઉંચી સ્થિતિમાં જવા મહેનત કરવાથી પોતાની જાતને

કેવું નુકશાન થાય છે તે આ નકલ કરનાર શિયાળની વાત શીખ્યા-થી સમજાશે.

સંતોષ માનવાને એવી રીતે છે કે—જે લોકો આપણા કરતાં સારી સ્થિતિ ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર ન કરવો;-પણ જે આ-પણા કરતાં હલકી સ્થિતિ ભોગવતા હોય તેમનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૨૯ મો.

લગ્ન=વિવાહ; પરણવાનુ	નડવા=પીડવા; દુ:ખદેવા	શેખી=પતરાજી
વરા=ખર્ચ	લેખવેછે=ગણે છે	રંક=ગરીબ
મેળાપ=ભેગું થવુ	મોંઘેભાવ=વધારેકીંમતે	ચાહેછે=ઇચ્છેછે
ચડભડી=અડબડી	ખપ=જરૂર	ભારેખમ=વધારેમોટા

સાર—દુનિયામાં સારા કહેવડાવવું હોય તો અભિમાન રાખવું નહિ, પણ નમ્રતા રાખવી નમ્રતા રાખવાથી ઘણા માણસો બોલા-વશે અને ભાવ પૂછશે. સોઘી વસ્તુઓ ગરીબમાં ગરીબ માણસ પણ લઇ શકે છે. મોંઘી વસ્તુઓ શ્રીમંતજ લઇ શકે છે. શ્રીમંત થોડા હોય એટલે મોંઘી વસ્તુઓ વાપરનાર થોડા. સોંઘી વસ્તુઓના લેનાર વધારે મળે છે. માટે સારા કહેવડાવવા માટે અભિમાન વિનાના નમ્રતાવાળા રહેવુ, કે જેથી બધા માણસો માન આપે અને બોલાવે.

પાઠ ૩૦ મો.

આપકર્મી=પોતાના ક-ર્મ ઉપરજ આધાર રાખનાર	પર્વ=તહેવાર	તક=લાગ; દાવ
બાપકર્મી=બાપના કર્મ ઉપરજઆધારરાખનાર	તરાપ=કૂદકો	અભસિંગે તક જોઇ ઘોડે ફેંકયો=અભેસિંગે લાગ જોઈ ઘોડો ચલાવ્યો
તીર્થ=જાત્રા	સેનાનો=લશ્કરનો	નાસભાગ=નાસાનાસ
વતન=જન્મભૂમિ	સમ=વખતે	દુશ્મન=શત્રુ
ભાભી=ભાઇની વહુ	લૂણ=મીઠુ; આ જગાએ અન્નનો અર્થ છે.	ફતેહ=જય; જીત
	પ્રાર્થના=સ્તુત	રાજપાટ=રાજગાદી
	ફરફરતાં=ઉડતા	

સાર—પોતાની જાતે મહેનત કરવાથી માણસ ભાગ્યશાળી થઇ શકે છે તે અબેસિંગની વાતથી જણાય છે. આપણામાં કહેવત છે કે હરકત ત્યાં બરકત. જાતે કરેલી મહેનતમાં જેટલું ફળ થાયછે તેટલું પારકાના તરફથી મળેલામાં ફળ નથી. માટે બીજાના ઉપર આધાર ન રાખતાં પોતાની જાત ઉપર આધાર રાખી મહેનત કરવી.

પાઠ ૩૧ મો.

તાજો=મસ્ત	તડુકતો=ધડુકતો	ગજાઉપરાંત=શક્તિ ઉપરાંત
લહેરથી=મોજાંથી	મમતે=ચડસે	

સાર—પોતાની શક્તિ ઉપરાંત કોઇ કામમાં વધારે મમત રાખવો નહિ, શક્તિ ઉપરાંતનું કામ કરવાથી પોતાની જાતનો નાશ થાય છે માટે પોતાથી જેટલુ બની શકે તેટલુંજ કરવાનું માથે લેવું. બીજાની બરાબરી કરવા એકદમ માથું મારવુ નહિ.

પાઠ ૩૨ મો.

લપસી=ખસી	ખાદીનાં=ગજીઆનાં	વાંક=ગુન્હો
બરડાયાં=બગડયા	મલમલ=એક જાતનું ઝીણું લુગડું	બેદરકાર=ગરજવગરનો
ઉપકારનું=ગુણનુ	શાહુકારનો=ગૃહસ્થનો	લાભ=ફાયદો
યાદ=શરત		

સાર—શરીર ઉઘાડું ન રાખતાં તેના ઉપર બરાબર કપડાં પહેરવાં અને તે ધોયેલાં અને સાફ રાખવાં. કસ ને બટન ખુલ્લાં રાખવાં નહિ. ઋતુ ઋતુ પ્રમાણે કપડાં પહેરવાં.

પાઠ ૩૩ મો.

ભાઇબંધી=મિત્રાચારી	પસંદ=ગમતી	હમણાજ=હાલજ
જડતોનહાતો=મળતો નહતો	ડરવા=બીવા	નિશાનીઓ=એંધાણીઓ
દેશાવર=પરદેશ	આસપાસ=આજુબાજુ	ઢુકડું=નજીક
	પાડોશમાં=નજીકમાં	ખંતીલાં=મહેનતુ

સાર—ઈશ્વરે આપણને જોવા માટે આંખ આપેલી છે. તે આંખનો દરેક વસ્તુને તપાસી જોવામાં ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જતાં આવતાં કે રસ્તે ચાલતાં જે જે જોવાનું મળે તેનો બારીકાઈથી તપાસ કરવો.

બીજી ચોપડી ભાગ—૨.

પાઠ ૩૬ મો.

છેકજ—તદ્દન	ધ થાય છે	ઓળખવી—સમજવી;
આથમછે—દેખાતો બં-	ઓળો—પડછાયો	જાણવી

દિશાઓ મુખ્ય ચાર છે. ૧ પૂર્વ, ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર, ૪ દક્ષિણ.

પૂર્વ—જે દિશાએ સૂરજ ઉગે છે તે ઉગમણી અથવા પૂર્વ દિશા કહેવાય છે.

પશ્ચિમ—જે દિશાએ સૂરજ આથમે છે તે આથમણી અથવા પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

ઉત્તર—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં ડાબાહાથ તરફની દિશા તે ઉત્તર કહેવાય છે.

દક્ષિણ—પૂર્વદિશા તરફ મોં કરી ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દશા તે દક્ષિણ કહેવાય છે.

પૂર્વ અને પશ્ચિમ સામસામી આવે છે.

ઉત્તર અને દક્ષિણ સામસામી આવે છે.

દિવસે સૂર્યથી દિશાઓ ઓળખી શકાય છે પણ રાતે ઉત્તર દિશા તરફ એક સ્થિર તારો હોય છે જેને ધ્રુવ કહે છે તેનાથી દિશાઓ ઓળખી શકાય છે. જે દિશાએ એ તારો છે તે ઉત્તર દિશા અને તેની સામેની તે દક્ષિણદિશા કહેવાય છે. એ ધ્રુવના તારા

તરફ મોં કરીને ઉભા રહેતાં જમણા હાથ તરફની દિશા તે પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની પશ્ચિમ દિશા કહેવાય છે.

પાઠ ૩૭ મો.

બેસતું વરસ—કારતક શુદી પડવાને દિવસે આવે છે.

સાથીઆ—આવાં જુદી જુદી જાતનાં ચિત્ર આગણામાં કંકુ વગેરેથી જમીન ઉપર કાઢે છે તેને સાથીઆ કહે છે.

સરસ=સારો
મધ્યમાં=વચ્ચે
કસરતશાળા=કસરત કરવાની જગ્યા
લ બચોરસ=લાબો ચોખુણુ
બાગ=બગીચો; વાડી

પાઠ ૩૮ મો.

સ્ટેશન=આગગાડી ઉભી રહેવાનું સ્થળ
ડગલાં=પગલા
બમણી=બેગણી
આગગાડીનુંમથક=આગગાડી ઉભી રહેવાનું રેલ્વે સ્ટેશન.
ગોચર=ચરો;ખુલ્લીજગ્યા

પાઠ ૩૯ મો.

વર્ગ=કલાસ
ગામબહારનીસેલ=ગામ બહારની મઝા
વગડામાં=ગામ બહારની ખુલ્લી જગામા
ખુશ=રાજી
પોપડાતરફ=ચરા તરફ; ઘાસના બીડ તરફ
વળ્યા=ચાલ્યા
નિચાણ=નીચી જગા
મેર=તરફ
ઇશાન=પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેના ખુણાને ઇશાન ખુણો કહે છે.
મઝા=આનંદ
ભાઠું=નદી કાઠા ઉપરની પાણી વગરની રેતી વાળી જગાને ભાઠુ કહેવાય છે
વહેણ=વહન
ચાલાક=હોશિયાર.
પારથી=કિનારેથી
કયારડા=ખેતરો (નીચાં)
સુગમ=સહેલુ
મસ=વધારે

ડાંગરને પાણીમાં વધારે જોઇએ છે માટે ડાગરને માટે બીજા અનાજના ખેતરો કરતાં ઉંડાં પાણી ભરાઇ રહે તેવાં ખેતરો જોઇએ છે.

પાઠ ૪૦ મો.

સાંજે ખાવું તે વાળુ કહેવાય છે.
બપોરે ખાવું તે જમવુ કહેવાય છે.
અને સવારમાં જમવુ તે હાજરી કહેવાય છે.

મોસાળ=માનુ પીયેર; માના બાપ, ભાઇનું ગામ.
મામા=માના ભાઇ
ચોરો=સરકારી નોકરોને જમીનના સરકારના પૈસા ઉઘરાવવા વગેરે માટે બેસવાનું મકાન.
મુખી=પટેલ; ગામના રક્ષકનું કામ કરનાર.
ગંધ=વાસ; સોડ.
મામલતદાર=તાલુકાનો ઉપરી; વહીવટદાર.
રાવણીઆ=વરતણીઆ
તાલુકે=મહાલમાં
તલાટી=ગામના રૂપીઆ ઉઘરાવવાનુ કામ કરનાર.
હુંડી=મનીઓર્ડર; પરદેશથી ટપાલખાતા મારફત જે રૂપીયા આવે તે
ટપાલ=કાગળો વહેંચવાનુ કામ કરનાર.
ગેરહાજર=હાજરનહિતે
દાકટર=ઈંગ્રેજી દવા કરનાર વૈદ્ય.

પાઠ ૪૧ મો.

સોનેરી=સોનાના જેવો
ધગધગતા=ધીકતા
ધંધે=કામે
કલોલ=આનંદ; મઝા
ખોરાક=ખાવાનું
વનસ્પતિ=ઝાડછોડ વગેરે
ખીલતી=ફુલતી
ખીલેલા=ફુલેલા
ઠંડા=ટાઢા
લહેર=મોજા
જન=માણસ
નરમ=ધીમો
આખર=છેવટે
ચોતરફ=ચારેબાજુ

સૂરજ ઉગે તે વખતને સવાર કહે છે; સુરજ માથે આવે તેને મધ્યાન્હ કહે છે; અને સૂરજ આથમે તે વખતને સાંજ કહે છે.

સવાર થાય એટલે દરેક માણસ પોત પોતાને અનુકૂળ ધંધેકામે લાગે છે, અને સાંજ થાય એટલે ધંધેથી ઘેર આવી વાળુ કરી રાતના વખતમાં વિસામો લેવા સુઇ જાય છે.

પાઠ ૪૨ મો.

પવનજોરથીફુંકાયછે=વા જોરથી વાય છે	પાન=પાંદડાં	ધાન્ય=અનાજ
ગુંગળાઇ=અકળાઇ	ઝપાટો=સપાટો	કચરો=બગદો
	ઘસડી=ખેંચી	અકળામણ=ગભરામણ

પવન જ્યારે હાલે ચાલે નહિ ત્યારે તેને હવા કહે છે; જ્યારે તે હાલે ચાલે છે ત્યારે તેને પવન કહેછે, અને અતિશય જોરથી જ્યારે પવન વાય ત્યારે તેને વાવાઝોડું કે વંટોળીઓ કહે છે.

જો હવા ન હોય તો આપણે મરી જઇએ. હવાથી પ્રાણીઓ જીવી શકે છે.

પવનથી—દરીઆનાં વાદળાં જમીન ઉપર ખેંચાઇ આવી વરસાદ ધડે છે, વરસાદથી ખેતી સારી થઇ અનાજ પાકેછે; અને અનાજ પાકવાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ. પવનથી વહાણો ચાલે છે, રસ્તા સાફ થાય છે, અને ફુલોમાંથી સુગંધીદાર હવા બધે ફેલાય છે.

પાઠ ૪૩ મો.

ગમશે=પસંદ પડશે; ફાવશે	ઝાંખો=મેલા રંગનો	વેહ=કાણાં
કણ=રજકણ,ઝીણાદાણા	ચૂરો=ભૂકો	છિદ્રો=કાણાં
પીગળતો=ઓગળતો	કોલ=કેલ; ગાર	ચાંચવા=અણીવાળા કોદાળા
ચૂસી=ખેંચી	કહાણી=કથા	
નિર્દય=દયા વગરના	જંતુઓ=જીવડાં	
	બારીક=ઝીણા	

પાઠ ૪૪ મો.

ધંધો=રોજગાર	બે મળીને બેડું થાયછે	થર=પડ
બહેર=બહેરાટ	માંજીએ=અજવાળીએ; ઘસીએ	ટંકશાળ=નાણું બનાવવાની જગા
લોટા=કળસીયા	બાઝેલો=વળગેલો	
બેડું=દેગડું અને ઘડો		

પાઠ ૪૫ મો.

પિતળ=એ મિશ્ર ધાતુ છે તે જસત અને તાંબાની મેળવણીથી થાય છે.
ખુબ=બહુ.
મજાગરાં=અરડવાં
તાસકા=ઢાકણાં
સસ્તુ=સોંઘું
ઇનામ=બક્ષિસ

પાઠ ૪૬ મો.

બજાર=ચૌટું
કુમળું=કુણું
ચરાઉ=ચરીને પેટ ભરનાર; ફરનારાં
ગંજી=ઢગલો
સુગંધ=સારી વાસ
ખુજળી=ખસ,દાદરના રોગ તે ખુજળી
અત્તર=સુગંધીદાર સત્વ
ફેલાયછે=પખરાય છે.
જડ=જડીઉં
ઉપલાણે=ઉંચીજગાએ
ચમરી=ફુમતુ
પાણીવાટ=પાણીને જવાનો રસ્તો.

મૂંજ=સરકટોની પાંદડી પલાળી કૂટીને વણે તેને મૂંજ કહે છે. મૂંજનું ખાટલે ભરવાનું વાણ થાય છે.

પાઠ ૪૭ મો.

જારનોસાંઠો=જારનુંરાડું
સળંગ=આખી
પેર=પીરાઇ
શેરડીની પીરાઇને કાતળી કહે છે.
પુરીને=નાંખીને
બાવટાનું બીજું નામ નાગલી છે.
મહીકાંઠો=મહીનદીનો કિનારો
બીડમાંથી=ઘાસના પડતરમાંથી
છડીને=ખાંડીને
સૂકાઇ ગયેલા ઘાસને ખસલી કહે છે.

પાઠ ૪૮ મો.

ખેડુત=ખેતી કરનાર
સખત=આકરી
મજુરી=મહેનત.
એકસામટુ=એકસરખું
ભાથું=ખાવાનું
ભાણુ=સૂર્ય
કોઢ=ગાય,બળદ,ભેંસો વગેરેનેબાંધવાની જગા
નીરૂંછુ-નાંખુંછું.
કૌવતવાળું=જોરવાળું; શક્તિવાળું.
આળસુ=સુસ્ત
સેડ=છેડ
ધુસરી=ઝુંસરી
તાત=બાપ.

અરે ખેડુત ! તુ ખરેખર જગતનો બાપ ગણાયોછું. કારણકે બાપ જેમ છોકરાંનું ભરણ પોષણ કરે છે તેજ પ્રમાણે આ બધા સંસારને તું પાળતો જણાય છે. મતલબકે તુ અનાજ પેદા કરે છે. તેથી તે લેઇને ખાઇને આ બધો સસાર જીવી શકે છે. જો ખેડુત ખેતી કરી અનાજ પેદા કરંત નહિ તો માણસોને ખાવાનું મળત નહિ અને તે મરી જાત.

પાઠ ૪૯ મો.

ટાંકણે=ટાણે; વખતે	ફરતી=ચારેબાજુ	સાદા=હંમેશાં
પાલવાળા=કિનારવાળા	લીલાછમ=ઘણાલીલા	

પાઠ ૫૦ મો.

કોલુ=શેરડી પીલવાનો કોલ	પેરવાળી=પીરાઈવાળી	ડુક્કર=ભૂંડ
પદછા=પાદડાં	પાણી પાયેલા ખેતરને પીત કહે છે	પાકટ=પાકી
પુષ્કળ=ઘણુ	તરકારી=શાકભાજી	ઘટ=જાડો

પાઠ ૫૧ મો.

તકરાર=ટંટો	ઉજળો=સ્વચ્છ	ઉપયોગી=ખપની
ધીમાં=હળવા	સફેદી=ધોળાપણું	પૈસાદાર=પૈસાવાળા
પોચો=નરમ	નકામા=ફોગટ	ખપ=કામ

પાઠ ૫૨ મો.

મધમાખ=મધકરનારીમાખ	ઇચ્છા=આશા	રક્ષણ=પોષણ
કામળો=ધાબળો	પડે=પોતે	ચોકખા=સ્વચ્છ
પારકો=પરાયો	હુકમ=આજ્ઞા	જંતુ=જીવડાં.

પાઠ ૫૩ મો.

શેખ=મુસલમાનોમાં એ-ક અટક છે
બતક=એકજાતનુંજાનવર
ચીકટ=ચીકાશ
ભિંજાતું=ભીનું થતું
ઝબગી=ઝળવગરની
અણીદાર=અણીવાળી.
જાળવેછે=સાચવે છે
ધસીને=દોડીને
ધંધે=કામે

પાઠ ૫૪ મો.

રઝળીને=રખડીને
ભો=બીક
લાગ=દાવ

પાઠ ૫૫ મો.

દેખાવ=ઘાટ
સુંદર=સારો
ગરદન=પીઠ
નક્કર=કઠણ
સપાટ=સરખી
તીણા=ઝીણા
ઝડપથી=ઉતાવળથી
મજલ=રસ્તો
પાણીદાર=પાણીવાળું; શક્તિવાળુ
અરબી=અરબસ્તાનના
નીમકહલાલ=કરેલા ગુ-ણને જાણનાર
પ્રીતિ=હેત
જીન=સાજ
બરદાસ=ચાકરી

પાઠ ૫૬ મો.

નાળબંધ=નાળબાધનાર; નાળ જડનાર
ફેર=તફાવત
જુમખો=જથો
ખોખારેછે=હણહણેછે
અડીઅલ=અટકણ
ઠોઠ=મૂર્ખ
ચાલાક=હોંશિયાર
તબેલો=જાનવરો બાંધ-વાની જગા

પાઠ ૫૭ મો.

તફાવત=ફેર
હડપચી=દાઢી
ભવાં=ભમર ।
પાંતરા=પાદડાં
વાંસો=બરડો

પાઠ ૫૮ મો.

આકાર=ઘાટ
વાસ=સોડ
સ્વાદ=રસ
ફીકર=ચિંતા
ધબાકો=અવાજ
લીસું=સુંવાળુ

પાઠ ૫૯ મો.

રંગરેજ=ભાવસાર; રંગનારા	ભાત ભાતના=જાત જાતના	ખુલતો=ઉઘડતો
નજીક=પાસે	છુટ્ટી=રજા	કેસરીઓ=નારંગી

મૂળ રંગ ત્રણ છે. ૧. લાલ ૨. પીળો ૩. વાદળી.

બાકીના બધા રંગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે કારણકે તે જુદા જુદા રંગોના ભેગા કરવાથી થયેલા છે.

પાઠ ૬૦ મો.

ડીલ=શરીર	રંગદાર=રંગવાળા	ગરજ=દરકાર
દોશીવાણીઓ=કાપડનો ધંધો કરનાર	પંખી=જેને પાંખો છે એવા જાનવર	

કપડાંથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે, ટાઢ તાવ અને શરદી થતી નથી, માટે કોઇએ ઉઘાડા ફરવુ નહિ.

જાનવરોને કપડાંની જરૂર પડતી નથી કારણ કે તેમના શરીર ઉપર પરમેશ્વરે વાળ, રૂવાં, પીછાં વગેરે કરેલાં છે. જે લુગડાંની ગરજ સારે છે તેથી તેમને તાપ, ટાઢ કે શરદી લાગતી નથી.

રૂનાં લુગડાં સાધારણ ગરમ છે તે ઉનાળામા પહેરી શકાય.

ઉનનાં લુગડાં જાતે ગરમ છે તેથી ચોમાસામાં અને શિયાળામાં પહેરી શકાય. એ સિવાય રેશમનાં, ઝાડની છાલનાં, ચામડાનાં પણ લુગડાં બને છે જે બધાનો ઉપયોગ શરીરનું રક્ષણ કરવામાં થાય છે.

બીજી ચોપડીની કવિતાના અર્થ.

પાઠ ૨ જો. સવારનું વર્ણન.

સવારનુંવર્ણન=પ્રભાત. ની હકીકત
વા'લા=પ્યારા
વાણું વાયુ=પરોઢીયુ થયુ
મુજ=મારા
વન=જંગલ
વીતી=પુરી થઇ
ઝગઝગાટ=પ્રકાશ, ઉજાશ
દીસ=દેખાવ
ભાતભાત=જુદી જુદી જાતનાં; રંગ બેરંગી
ડોલે=હાલે
મેના=પોપટની સ્ત્રી
ફુટડા=શોભિતા, રૂપાળા
ફીકું=ઝાખું
મધુર=મીઠું
તેજ=પ્રકાશ
ઉડી ગયું=જતું રહ્યુ
કાળું=ઝાંખું
ખુણાખાંચા=છાની જગ્યા, ખુણાવચાળા
ભક્તજનો=સ્તુતિકરનાર માણસ
ધ્યાન=સ્મરણ
ધરે=કરે
ગવૈયા=ગાયન કરનારા
ગાન=ગાયન=ભજન
દાતા=દેનાર, આપનાર
દીયે=આપે
રૂડુ=સારૂં
દાન=કાંઇ પણ કીમત લીધા સિવાય અગર લેવાની ઇચ્છા સિવાય આપવુ તે.
મુલ્લાં=મુસલમાનના ગુરૂ
બાંગ=બંદગી; નિમાજ; સ્તુતિ, પ્રાર્થના
તણો=નો
ઉદય=પ્રકાશ
અંધકાર=અંધારૂં
ભ્રમર=ભમરા
ગુંગુ=ગણગણાટ
પત્ર=પાંખડીના પાન
ઉમંગી=હોંસીલા
પંખેરૂ=પક્ષીઓનું ટોળું
વેલી=વેલા
નહિ ભૂલ=વગર ચૂકે, ભૂલ વગર.
તાજાં=તરતનાં
તૂલ=પાક, અનાજ
મગન=ખુશી
કેરૂં=નું
ધ્યાન=ચિત. મન
માત=મા

(૧) હે મારા વહાલા બાળક! તુ (ઉંઘમાંથી) જાગ (જો) પક્ષીઓ વનમાં બોલે છે, રાત પુરી થઇ અને સવાર થયું છે ને પૂર્વ દિશામાં (સૂરજ ઉગવાથી) અજવાળું-પ્રકાશ થયો છે. વળી રંગ બેરંગી જુદીજુદી જાતના રંગો દેખાય છે, અને ઝાડનાં પાંદડાં હાલે છે. હે મારા વહાલા બાળક! તું જાગ, (૨) કુકડા-મરઘડાઓ

કુકડેકુક બોલે છે અને કાગડા કાકા કરે છે. રૂપાળા મેના પોપટ અને મોર મીઠારાગથી બોલે છે. હે મારા૦ (૩) (સૂર્યના ઉગવાથી) ચંદ્રમાનુ અજવાળું ઝાંખું પડયું અને તારાઓનું તેજ દેખાતું બંધ થયું. ચોરલોકો (પકડાવાની બીકથી) ઝંખવાણા થઇ સંતાઇ જવા માટે ખૂણા વચાળા ખોળે છે. હે મારા૦ (૪) ભક્ત માણસો ઇશ્વરનુ ધ્યાન ધરે છે, અને ગાયન કરનારાઓ ભજન ગાય છે. દાતાર (ગૃહસ્થ) માણસો સારૂ દાન કરે છે, અને મુલ્લાંજી (મસીદમાં) બાંગ પોકારે છે હે મારા૦ (૫) સુરજના ઉગવાથી (પ્રકાશથી) રાતનુ અધારૂ જતું રહ્યું ભમરાઓ ગણગણાટ કરે છે, અને કમળની–પોયણની પાપડીઓ ઉઘડે છે. હે મારા૦ (૬) દિવસ જેમ જેમ ચઢતો જાય છે, તેમ તેમ માણસો કામ કરવાને હોશીલા થાય છે આકાશમાં પક્ષીઓનાં ટોળાં દોડે છે, અને ઢોરો ખોરાક શોધવા માટે (ખેતરોમાં) જાય છે. હે મારા૦ (૭) ઝાડ, વેલા, ફળ અને ફુલ એ બધાં ધીમે ધીમે જરાપણ ભૂલ સિવાય ખીલે છે પક્ષીઓ, ટોળે મળીને તરતનો પાકેલો ખોરાક (દાણા) ખાવા જાય છે. હે મારા૦ (૮) (મા પોતાના છોકરાને કહે છે) હે ભાઇ ! તુ પરમેશ્વરનુ નામ લઇ ઉમંગથી ઉઠ અને મન લગાડીને પાઠ કર હે મારા૦

પાઠ ૫ મો. સંગત વિષે.

સંગ=સોબત	ઠરશે=બેસશે	મહેતાના=મહેતાજીના
રંગ=અસર	રૂડે સગે=સારી સોબતથી	ભાગ્યશાળી=નશીબદાર
પેસે=આવ	બુરેસગે=નઠારી સોબતે	વિદ્યા=જ્ઞાન
ઠામ=ઠેકાણુ	બુરો=નઠારો	
પ્રેમ=હેત		

(૧) જેને જેવી સોબત (હોય છે) તેને તેવી (સોબતી જેવી) અસર થાય છે. જેને જેવી સોબત (હોય છે) તેવી

(સોબતીના જેવો) અસર તેનામાં આવે છે. (૨) જેને જેવી સોબત, તે તેવાં કામ કરે છે. જેને જેવી સોબત, તે તેવે ઠેકાણે જઇને બેસે છે. (૩) સારી સોબતથી સારો થાય છે, અને નઠારી સોબતથી નઠારો થાય છે. સારા (હોંશિયાર) મહેતાજીની સોબતથી નશીબદાર (છોકરો) વિદ્યા ભણે છે.

સાર—આપણામાં કહેવત છે કે "સોબત તેવી અસર" એટલે જેવી સોબત હોય છે તેવીજ સોબત કરનારામાં અસર–ગુણ આવે છે. એટલે જો નઠારા માણસની, ચોરી કરનારની, જુઠું બોલનારની વિગેરે જેનામા નઠારી ટેવો છે તેવાની સોબત કરી હોય તો આપણામાં પણ તેવા ગુણ દાખલ થાય છે, અને જો કોઇ સાચા બોલા અને વિદ્વાન માણસની સોબત કરી હોય તો તેનામાં પણ સાચાબોલના અને વિદ્વતાના ગુણ દાખલ થાય છે. માટે દરેક માણસે સોબત કરતી વખતે તેના ગુણ, રીત રિવાજ વિગેરે જોઇને કરવી.

પાઠ ૧૦ મો. ફરી ફરીને કામ કરવા વિષે.

જાળ=જાળી; કરોળીઓ જીવડાંને પકડવા માટે પોતાના મોઢાની લાળથી જાળી બાંધે છે તેને કરોળિયાનુ ઘર કહે છે
ભોંય=જમીન
ગભરાય=અકળાય
હેઠે=નીચે
વણતુટેલે=તુટયાવગરનો
તાંતણે=તારે
ઘાટ=લાગ
શરૂ કરી=ચાલુ કરી
માટ=માટે
ધીરજ=શાન્તી
ફાવ્યો=ફળીભૂત થયો
કો=કોઈ પણ
ખંતથી=હોંશથી
હોંશથી=ઉમંગથી, ખંતથી
બીડયો=બાઝયો, મંડયો
વણમોત=મોત વગર
નીરધાર=નક્કી
ફરીફરીને=વારવાર
અનંત=ઘણા
યત્ન=મહેનત
ચગદાઈ=છુંદાઇ, દબાઇ
આળસ=એદીપણું
તજી=છોડી દઇ

(૧) કરોળીઓ જાળ (પોતાનું રહેવાનું ઘર) બનાવતાં ભોંય–જમીન ઉપર પડી જવાથી ગભરાય છે, અને તુટયા સિવાયના તાંતણા ઉપર ચઢવા માટે જાય છે.

(૨) તેણે તાંતણા ઉપર ચઢવા માટે મહેનત ચાલુ કરી પણ પાછો હેઠે પડયો અને ઉપર ચઢવા માટે કોઇ પણ લાગ ફાવ્યો નહિ.

(૩) એ પ્રમાણે વારંવાર (ઉપર ચઢવા માટે) બે ત્રણ વાર મંડયો રહ્યો તો પણ તેમાં નહિ ફાવવાથી ફરીને તૈયાર થયો.

(૪) હિંમત રાખીને હોંશ-ઉમંગભેર છઠ્ઠીવાર ચઢયો અને ધીરજ રાખી તો જાળ ઉપર નક્કી જઇને પહોંચ્યો.

(૫) જો તેણે હોંશથી વારવાર મહેનત કરી હોત નહિ, તો (પ્રાણીના) પગતળે ચગદાઇને વગર મોતે મરી ગયો હોત.

(૬) એ પ્રમાણે (કરોળીઆની પેઠે) જો માણસો મનમાં ઉમંગ રાખીને આળસ છોડી દઇ મહેનત કરે તો ઘણોજ ફાયદો-લાભ મેળવે.

પાઠ ૧૫ મો. હળીમળીને ચાલવા વિષે.

મળી=એકઠા થઈ	સઘળો=બધો	દહાડા=દિવસ
બંને=બે	શોક=દીલગીરી	કદી=કોઇ દિવસ
સંપી=હળીમળી	લાજ=આબરૂ	લેશ=જરા
સુખ=આનંદ	ઘટે=ઓછી થાય	ક્લેશ=કજીઓ
ચેન=મજા, ગમત	નિંદે=ભૂડું બોલે	હળતામળતાં=સંપીને
લડે=વઢે	બળવતા=જોરાવર	ગીતો=સારાં ગાયન

(૧) હે બેન! આપણે બન્ને જણા જો હળીમળીને રમીએ તો સુખ અને ગમ્મત થાય, પણ જો વઢીએ કે રડીએ તો બધુ ઉદાસ-દીલગીરી લાગે અને તેથી આપણી આબરૂ ઓછી થાય અને લોકો આપણું ભુડું બોલે.

(૨) હે મારા જોરાવર પરમેશ્વર બાપ! તુ અમને હમેશાં સંપીને રહીએ એવુ આપ, કે જેથી કરીને અમારા દિવસો આનંદમાં જાય અને કોઈ દિવસ જરાપણ કજીઓ-કંકાસ થાય નહિ.

(૩) છોકરાં હળીમળીને રહેતા હોય, અને કોઇપણ દિવસ વઢતાં કે રડતાં ન હોય, અને ખાઇપીને ગાયનો ગાતાં ફરતાં હોય તો તેઓની મા મનમાં રાજી થાય છે.

પાઠ ૧૭ મો. વગર વિચાર્યું ન કરવા વિષે.

વગરવિચાર્યું=વિચાર કર્યા સિવાયનું.	પસ્તાય=અફસોસ કરે જાન=જીવ.

જે માણસ વિચાર કર્યા સિવાય કામ કરે છે તેને પાછળથી ઘણો પસ્તાવો થાય છે. જુઓ કે એવાં (વિચાર કર્યા સિવાયનાં) કામ કરવાથી ઘણા માણસોના જીવ જાય છે.

પાઠ ૨૫ મો. કુહાડી વિષે.

બાળ=બાળક, છોકરો	ઝાંપે=ભાગોળે	સદા=હંમેશાં
પિતા=બાપ	નીર=પાણી	ઝુલતાં=ઝોકાંખાતાં
બન્યો=થયો	તાંહી=ત્યાં	સમાતાં=ડુબતાં
બહાદૂર=હિંમતવાન	નિહાળ્યું=જોયુ	સુણી=સાંભળી
શાણો=ડાહ્યો	માંહી=અંદર	સાદ=અવાજ
ઘાવ=ઘા	ડર્યો=બીન્યો	ભલા=સારાં
ચીજ=વસ્તુ	દીલે=મનમાં	વદે=બોલે
ભાળે=દેખે, જુએ	તે ઘડી=વખતે	દીધી=આપી
ખેલતો=રમતો	ચીસ=રાડ, ઘાટો	સાથ=સાથે

(૧) એક નાનો છોકરો પોતાના બાપની કુહાડી લઇને જાણે હિંમતવાન ડાહ્યો ભાયડો હોયની ! તેમ થયો. જે વસ્તુ દેખે તે ઘા મારીને કાપી નાંખે; એમ રમતો રમતો ગામની બહાર તળાવ હતું ત્યાં ગયો.

(૨) ત્યા (તળાવમાં) માછલાએ પાણી જરા હલાવ્યુ તેથી બાળકે પાણીની અંદર કાંઇક જોયુ; એટલે બાળક બીન્યો અને કુહાડી પાણીમાં પડી ગઇ તે વખતે ઘણી ચીસ પાડીને રડવા લાગ્યો

(૩) હમેશાં પાણીમા ઝોકાં ખાતાં અને ડુબતાં એવાં સારાં દેવી માતા તે છોકરાનો સાદ સાંભળીને આવ્યાં અને બોલ્યાં કે, આ રૂપાની કુહાડી લે પણ બાળક કહે છે કે માતા ! મારી કુહાડી એવી નથી.

(૪) બીજી વખતે સોનાની કુહાડી લાવી બતાવી, ત્યારે બાળક માથું ધુણાવીને કહે છે, કે એ પણ મારી નથી. મને તો મારી કુહાડી સારી ગમે છે, માટે હે ભલા માતાજી! તમે પાણી-માંથી તે મારી કુહાડી કહાડી આપો.

દોહરો.

સપત=ધન; દોલત	મહેર=કૃપા, મહેરબાની
હોજો=થજો	જગનાથ=જગતનો ધણી, પરમેશ્વર

દેવીએ (પાણીમાંથી કુહાડી) કાઢી આપી, ને તે બાળક સાથે બોલી, તને સુખ અને દોલત મળજો, અને પરમેશ્વરની તારા ઉપર મહેરબાની થજો.

પાઠ ૩૪ મો. પ્રભુનો મહિમા.

મહિમા=મોટાઇ	પા'ડ=પાહાડ, પર્વત	સુદ=અજવાળીયુ
જગપતિ=દુનિયાનોધણી	ચરાડ=મોટા ટેકરા	તણી=ની
જગમાં=દુનિયામા	સિંધુ=દરિયો	કળા=શોભા, પ્રકાશ
રચી=બનાવી	સરિતા=નદી	વદ=અંધારીયું
રચના=બનાવટ, ગોઠ-વણ	ઘાટ=રસ્તો	રૂડા રંગ=સારી શોભા
રૂડી=સારી	રળિયામણી=શોભિતિ	ચાવણું=ખોરાક ખાવાનું,
અપાર=ઘણી	વનવાસ=જંગલનોરસ્તો	ઉપકાર=આભાર, ગુણ
પ્રાણીઓ=જીવો	શીતળ=ઠંડો	કળા=શક્તિ
સરજાવ્યા=બનાવ્યા	ઠંડક=ટાઢક	કળી=જાણી, ઓળખી
નવરંગી=જુદાજુદારંગના	સાર=સારી	સરજી=બનાવી
ખીલતાં=ઉઘડતા	નિરધાર=નક્કી	સરજનહાર=દુનિયાને બનાવનાર પરમેશ્વર
શોભતાં=દીપતા	ઝુલતાં=લટકતા	
તરૂપાન=ઝાડના પાદડા	મધુર=મીઠા	
	નાદ=અવાજ	

(૧) દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી સારી બના-વટ બનાવી છે અને દુનિયામાં નાના મોટા પ્રાણીઓ પણ બનાવ્યાં છે.

(૨) જુદી જુદી જાતનાં ફુલો ખીલી રહ્યાં છે, અને પક્ષીઓ ગાયન કરે છે, પંખોના અને ઝાડનાં પાંદડાના સુંદર રંગો શોભા આપે છે.

(૩) મોટા મોટા પહાડો, ઉંચા ટેકરા, દરિયા, નદીઓ અને નદીના ધાટ, શહેર અને જંગલના રસ્તા વિગેરેની આ રચના સુંદર બનાવી છે

(૪) શિયાળામાં ઠંડો પવન સારી ઠંડક આપે છે, અને ઉનાળામાં સુર્યના તાપથી ખરેખર-નક્કી ગરમી પડે છે

(૫) ચોમાસાના દિવસોમા વરસાદ વરસે છે, અને ઝાડે ફળો લટકતાં દેખાય છે વળી મોર મધુરા-મીઠા અવાજ કરે છે.

(૬) અજવાળીયામાં ચંદ્રનુ તેજ ઘણું આનંદ આપે છે, અને અંધારીયામા તારા-ચાદરણીના તેજનો પ્રકાશ સારો દેખાય છે.

(૭) મોટાં મેદાનો રમત ગમતને માટે બનાવ્યાં છે, અને વળી પાણીમાં વેલા અને પાદડા કેવા તરે છે!

(૮) જોવાને માટે આંખો આપી છે, અને સાંભળવા માટે કાન આપ્યા છે, બોલવાને માટે જીભ બનાવી તે હે ભગવાન! તેં બહુ સારૂ કર્યું છે

(૯) દાતની સાથે ખોરાક-ખાવાનુ આપી ઘણોજ ઉપકાર કર્યો છે. દુનિયાના બનાવનાર પરમેશ્વરની આ નવાઇ પમાડે એવી શક્તિ કોઇથી જાણી શકાતી નથી.

સાર-જેણે આપણને અને આ દુનિયાને બનાવી છે અને વળી આપણે માટે ખાવાનુ, રહેવાનું, ઓઢવાનુ વગેરે અનેક સાધનો તૈયાર કર્યા છે એવા પરમેશ્વરને જરા પણ ભુલવો નહિ. મતલબ કે આખી જીંદગી સુધી તેનુ આપણે ભજન કરવુ જોઇએ.

પાઠ ૩૫ મો. વસંત ઋતુ.

વિશાળ=મોટા	તીતર=તેતર	અપાર=ઘણા
છજેલ=પથરાએલા	પંખી=પક્ષી	શોભે=દીપે, શોભાઆપે
તંબુ=દેરા	વિશેષ=વધારે	ખીલી=ઉઘડી
રૂપ=આકાર	બેશ=સારૂં	ચાંદની=ચંદ્રમાનોપ્રકાશ
પૃથ્વી=જમીન	ઘોળી=બનાવી	ચારેકોર=બધી દિશાએ
પલ્લવ=પાન	ખેલે=રમે	સ્વાદે=મીઠાશથી
ધરી=ધારણ કરી	ચૌટાં=બજાર	જન=માણસ
સ્હોય=શોભે	ગુંજાર=ગણગણાટ	શીતળ=ઠંડુ
મીઠા=મધુરા	નવરંગ=જુદી જુદી જાતના રંગ	નીર=પાણી
કલોલ=આનંદ		સુખીઉં=આરોગ્ય;સુખી

(૧) મોટા વડ ઉપર પથરાએલા વેલા જાણે તંબુ તાણેલા હોયની તેવા દેખાય છે. કેળ, નાળિએરી ને તાડ એ ઝાડો ધજા વાવટાના આકાર (નીશાન) જેવાં જણાય છે

(૨) ઝાડનાં પાન પાકી જવાથી પીળાં થઇ જમીનપર ખરી પડે છે. પછી ઝાડને નવા પાંદડાં આવવાથી ઝાડ શોભીતા દેખાય છે.

(૩) કોયલ મધુરા વચન બોલે છે, અને મેના પોપટ આનંદ કરે છે. તેતર, કબુતર વગેરે બીજા પક્ષીઓ રાગ કાઢીને ગાય છે અને સારૂં નાચે છે

(૪) કેસુડાંનો રંગ બનાવી લોકો હોળીની રમત રમે છે. બાગમાં ફુવારા ઉડાડે છે, અને બજારોમા અને ચોકમાં પાણીનો છંટકાવ કરે છે.

(૫) ભમરાઓ ગુંજાર કરે છે, અને ઝાડો ઉપર જુદી જુદી જાતના ઘણા રંગો દેખાય છે. આંબા ઉપર મોર શોભા આપે છે, અને ચારે તરફ ચંદ્રનો પ્રકાશ ખીલી રહ્યો છે,

(૬) માણુસો શીખંડને મીઠાશથી ખાય છે, અને ઠંડુ પાણી પીએ છે. દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશાના પવનથી શરીર સુખી રહે છે.

પાઠ ૪૮ મો. ખેડુત વિષે.

રે=હે
ખેડુત=ખેતી કરનાર
ખરે=નક્કી
જગતનો=દુનિયાનો
તાત=બાપ; પૂજ્ય
ગણાયો=મનાયો
સઘળો=બધો
પાળતો=જીવાડતો
જણાયો=દેખાયો
ધાન્ય=અનાજ

નીપજાવે=ઉપજાવે
અન્ન=અનાજ
ધરે=પહેરે
વસ્ત્રો=કપડાં લુગડાં
ભાવે=હોંશે
સહે=વેઠે
તાપ=તડકો
મહેનત=ઉદ્યોગ
લઠ=મજબુત
સદા=હમેશાં

સંતોષ=જે મળી આવે તેનાથી રાજી રહેવું
ઉત્તમ=સર્વથી સારૂં
પરઉપકારી=બીજાનું ભલુ કરનારી
ખંત=કાળજી, ચીવટ
દીએ=આપે
શિખ=શિખામણ

(૧) ખેડુત! તુ ખરેખર આ દુનિયાનો બાપ—પૂજ્ય ગણાય છે, અને આ દુનિયાના તમામ પ્રાણીઓ જીવાડનાર પણ તુંજ જણાય છે. (કારણ કે તુ જે અનાજ પકવે છે, તે ખાઇને બધા જીવે છે.)

(૨) તું કપાસ, ફળ, ફુલ, ઘાસ અને અનાજ વગેરેને પકવે છે તે અનાજ બધા પ્રાણીઓ ખાય છે, અને માણુસો ઉમંગથી શરીરે લુગડાં પહેરે છે.

(૩) તડકો અને વરસાદ તુ સહન કરે છે અને વળી ઘણી સખત મહેનત કરે છે. તેથી શરીરે મજબુત રહીને હમેશાં સંતોષમાં રહે છે.

(૪) ખેતી એ ખરેખર ઉત્તમ અને બીજાનુ ભલુ કરનારી છે, માટે ખરા દીલથી હોશ રાખીને કામ કરવાની દુનિયાના માણુસોને તુ સારી શિખામણ આપે છે.

પાઠ ૫૧ મો. મધમાખી વિષે.

મધમાખી=મધ બના-
વનારી માખી
હુનર=કસબ, કળા
તણી=ની
મેંનતુ=ઉદ્યોગી
મનહર=મનને આનંદ
પમાડે તેવો
મધપુડો=મધમાખીના
ઘરને મધપુડો કહેછે
અને તેમાં માખીઓ
મધ ભરી રાખે છે.
રચે=બનાવે
રસ=સ્વાદ
તત્કાળ=તે વખતે
મીઠું=ગળ્યુ
સર=થાય
અપાર=ઘણા
ડાહી=સમજણી
ચોકખી=સાફ; સુઘડ
દિસે=દેખાય
આળસ=એદીપણુ
તજે=છોડીદે, મુકીદે
પંકાય=વખણાય

(૧) હે મધમાખી ! તુ એટલી બધી મહેનતુ છે કે જાણે હુનરની નિશાળ હોયની ! મનને આનંદ પમાડે તેવો સુન્દર મધપુડો બનાવી તે વખતે તેમાં સ્વાદ (ગળપણુ) મુકે છે.

(૨) મીઠું મધ ચુશી લઇ મીણ બનાવે છે, તેથી ઘણાં કામ થાય છે, અને તે (મધ અને મીણ) ઘણો ફાયદો કરે છે

(૩) આવુ નાનું સરખું જીવડું છે, છતાં કામ મોટાં (જરૂરનાં) કરે છે તુ ડાહી અને સુઘડ દેખાય છે, અને બધું આળસ છોડી દે છે.

(૪) કીડી કરોળીઆ અને મંકોડા વગેરે જેઓ ઉદ્યોગી જીવડાં કહેવાય છે તેમા હે મધમાખી ! તું વખણાય છે, એટલે તે બધાથી તુ ઉત્તમ ગણાય છે

સાર—મધમાખી અને કીડી જેવા પ્રાણીઓ સુઘડ રહી આવો ડહાપણ ભર્યો ઉદ્યોગ કરે છે તો આપણે તો અવશ્ય કરવોજ જોઇએ.

ડિક્ટેશન.

પરમેશ્વર
વટેમાર્ગુ
ભક્તિ
ધર્મશાળા
સુરજમાંથી
અંધારૂ
ચંદ્રમા
અજવાળું
પૃથ્વી
કુદતી
દોસ્ત
લોહીલોહાણ
ભાગ્યશાળી
ઠીકરૂં
કૂકડ
નિશાળ
સજજડ
પ્રેમ
પૂછયું
કહ્યું
લગાવ્યો
છુદાઇ
ડાહ્યો
ફોઇગપલુ
મસ્તી
હાડવૈદ
છોકરૂ
બાંધ્યું

સરજ્યાં
ઉતરાણ
તિથિ
પર્વ
શ્રાવણ
પખવાડીઆં
પૂનમ
કારતકી
મહીનો
પ્રાણીઓ
અજાણ્યું
ગોધતો
બંદીખાનામા
ચાદની
કુતરાને
છુટ્ટું
સમજાવ્યું
ઊંઘ્યા
ભાઇભાંડુ
ઢોગ
ભાગ્યે
પસ્તાયો
મુદ્દલ
પાટલુન
હડીસીગ
નાહતા
રિસાય
પીરસલી

માગશર
પોષ
શિઆળો
સૂદ
ત્રીસ
ચૈત્ર
શિખંડ
ચોમાસુ
દિવાળી
અજીતસિંહ
બહાદુરસિંહ
કિલ્લો
ચક્રરમાં
દઢ
છુટ્ટો
મિત્ર
પીતરાઇ
સુનુ
રસ્તો
આહાહાહા
સિવાય
કુટુબ
સ્વાદે
સોહામણી
અધુ
મુલક
છંછેડે
ધાન્યથી

વખુટી
સુખડીઆ
બહેકબહેક
દ્રાક્ષ
તૈયાર
દુકાનો
કંસારાની
પિત્તળ
પેંડા
શણગારવી
બેનપણીઓ
મૂકેલુ
વિવાહમાં
કદ્દા
રામચંદ્રજી
કૌશલ્યા
ગણકાર્યું
ફેંકી
ખીજવાયા
મધુર
હાલરડું
મહારાજા
પ્રધાનને
દર્પણ
બ્રાહ્મણનું
કચરોપુંજા
વિદ્યાર્થીઓને
ગુજ્જાન

મિઠાઇ
લક્કડ
પુષ્કળ
સુતરાઉ
ઊનનું
સરૈયાની
સિપાઈઓ.
કુદડી
પુતળી
સમજાવ્યું
મૂર્ખ
અભાગણી
બચાવનાર
હોશિયાર
કુતરો
સંદેશો
પહોંચાડી
ખોડંગતો
માયાળુ
ભાઇભાંડુ
દુ:ખી
ત્રીજાએ
હુંફાળું
શીખવવાનો
પસંદ
શાબાશી
જણાવ્યું
અમારૂ

કુટેવ	ઊંહઊંહ	પોંક	છોકરાંછૈયાં	આગગાડીના
ભેંકડો	મુદ્દલ	ભાણાભાઇ	ઇશ્વર	ગાર્ડને
પહોંચાડયો	આપ્યુ	પુતળાં	નોળીઆનું	સરનામુ
શિખામણથી	ચકભિલ્લુ	ઉલટભેર	બચ્ચું	સ્ટેશન
જક્કીવેડું	કચ્છ	ધોતલીમા	તરફડતુ	ફેંકજો
શિકારી	ભૂલથાપ	હોંસભેર	ઉછેરીને	સિસોટીનો
અભાગીઉં	પેંતરા	વહેંચી	સુવાડી	પંપાળીને
વિઆય	બહાદુરી	ફૂટયુ	સોંપી	મિનિટ
ભેંસો	મહેતાજી	ઢીંગલી	ગુસ્સો	ખબરદાર
હૂંફમાં	ગુરૂ	ઝૂટવી	લોહીઆળું	હીંચકા
પિવાડતો	ડરાવ્યા	ચીથરાની	ભાગીતૂટી	હિંચોળે
ઢીંમણું	નાહવા	ઓચીંતી	દક્ષિણ	દુકાનદારો
હડસેલી	ખુલ્લું	તડંગધુમ	વસ્તુનો	લક્ષ્મણ
પાદશાહ	ગુમાવ્યુ	પ્રાર્થના	માસ્તર	ટિકીટ
ખલીફા	ફક્ત	પહેરામણી	સ્લેટ	ફુંકાય
રૈયત	છીનવી	તીર્થ	પહોળાઇ	ગુંગળાઇ
નીમણુકની	ભુલીશ	દુસ્મન	ફૂટપટી	બારણું
શાહજાદીઓ	ભરપુર	અભસીંગ	વિજ્યા	મૂળમાંથી
ચીતરામણ	ખૂબસુરત	મોહનસીંગ	મુકુન્દ	ફળીઉ
રમકડાંથી	રૂપિઆ	માનસીંગ	પ્રમાણે	ધાન્ય
તહેનાતમા	હૈયુ	પરણાવ્યા	લંબચોરસ	સેકાઉ
ફરજંદોને	દુ:ખ	દશેરાનુ	ગેલીરીઓ	જંતુ
અલ્લાએ	બરદાસ	હીમત	સ્ટેશન	નિર્દય
દીલગીરી	ભુખ્યા	લુણ	નિશાળ	સાંભળવાનું
ઓઢો	ચોકખા	ફેંકયો	ચીતરવી	કહાણી
ઢળીઆવાળી	શીંગડાનો	ચર્ચો	સમજ્યો	જન્મ
ખોંખારો	ફુટડા	તડુકતો	કયારડા	છિદ્રો
લંગડો	ખેંચતાણ	ફૂદતુ	ઇશ્વરલાલ	તાંબાકુંડી
મજબુત	પહોંચ્યા	ફુલાવી	લલ્લુ	ટંકશાળ
ભાગોળમાંથી	શિઆળ	હમેશા	અહીંથી	ભોંયમાંથી

હાડકું	રંગરેજ	ધ્રૂજતો	સુગમ	સિક્કા
ગુમાવ્યું	પ્રાણીઓને	ઋતુમા	અધિકારીઓ	શિરોઇ
બકરૂ	સિંહને	અગુઠીઆં	બંદોબસ્ત	વર્ગમાંના
હડખાએલા	ભઠ્ઠીમાં	ઠુંકડું	મામલતદાર	કુમળું
ત્રીજો	લગ્ન	પહોંચ્યા	દાક્તર	ખુજળી
ઠાવકું	પિઆરેથી	પુષ્કળ	હવાલદાર	ઝીઝવો
પહેરેલુ	ચૌટામા	દિશાઓ	વહેંચતો	ધુપેલ
શિકારી	રડયુ ખડયું	પશ્ચિમ	હુડી	સુંવાળી
જુઠું	તમારૂ	પૂર્વ	વનસ્પતિ	અત્તર
છુટું	આપકર્મી	કસરતશાળા	ધોધાટ	મૂળીઆં
ઉંચકયાથી	બાપકર્મી	ઉત્તર	વગધગતા	નકામું
સુકવીને	કાદવકીચડ	આળસુ	નક્કર	ઇંદ્રિયો
પુળીઓ	દિવાળી	કુકરેકૂક	ઝપાટાબંધ	સ્વાદ
સુગંધ	લીલાછમ	કુકડો	ભુસું	સૂઘી
પાંદડીવાળુ	છુટુંછુટું	ઉકરડા	દોડનારૂ	જાણ્યું
સુપડાં	સુકવશે	મુસલમાન	ટટ્ટુ	ઉંચું
મૂજ	ડુક્કર	ખાણોચીઆમા	કણાગરૂ	નીચું
મહીકાંઠા	વતા	ભિજાતુ	ખચ્ચર	સુંવાળી
સળંગ	મબંધી	અણીદાર	પુછડીને	સાલ્લા
ગુચ્છો	ભોંયપર	પાળ્યા	જુમખો	છૂટ્ટી
ઇબ્રાહીમ	અગિઆર	ખોતરવાની	ખોખારે	કીરમજી
ખેડુત	શિઆળવાં	વળગુ થુ	ગવેડુ	ખુલતો
હળપુણી	નુકસાન	વસ્તુ	ભૂકેછે	કેસરીઓ
લઇ	વારંવાર	રઝળી	અડીઅલ	ઓછાવત્તા
એકસામટું	ઉજળો	ચીચી	ધીરજવાળું	ગુલાબી
ધુસરી	હિસાબે	ઊડઊડ	ડુંકું	બાસ્તો
સંતોષ	સફેદી	મજબુત	ડુંગરા	દોશીવાણીઆ
કૌવતવાળુ	રંધાઇ	કેશવાળી	તાળવુ	ભીંગડા
વસ્રો	ધઉને	પ્રીતિ	ઢીચણ	જામદાની
ઉત્તમ	જુવાર	ટટ્ટી	હડપચી	કપડું

અથાણું	તત્કાળ	નીમકહલાલ	મોંમાં	અંગરખી
ખવડાવુંછુ	મધપુડો	પ્રાણીનો	વચ્ચે	સુતરનાં
નીરૂછું	બગાડયું	પુછડી	તળીઉં	છીટ
લુહારે	ઇડાં	સુવાળા	ઘુંટી	લુગડાં

પદાર્થપાઠ.

સવાર ને સાંજ.

પ્ર૦ દિવસના કેટલા ભાગ છે અને કયા કયા ?

ઉ૦ ત્રણ. (૧) સવાર (૨) બપોર (૩) સાંજ.

પ્ર૦ સવાર કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય ઉગે તે વખતને

પ્ર૦ સાંજ કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય આથમે તે વખતને.

પ્ર૦ બપોર કોને કહે છે ?

ઉ૦ સૂર્ય માથે આવે તે વખતને.

પ્ર૦ સવારમાં આકાશ કેવુ દેખાય છે ?

ઉ૦ પૂર્વ દિશામાં સૂર્ય ઉગતો દેખાય છે. તે સોનેરી રંગનો પીળો દેખાય છે. આકાશનો રગ તે વખતે લાલ દેખાય છે. ધીમે ધીમે સૂર્ય ઉચે આવતો જાય છે અને ધોળા રંગનો થતો જાય છે. દુનિયા ઉપર રાતના અમલનો પડેલો અધારાનો પડદો દૂર થતો જઇ અજવાળું પ્રકાશતુ જાય છે

પ્ર૦ સવારમા શુ કામ થાય છે ?

ઉ૦ બધા સૂતેલા ઉઠી, દાતણપાણી કરી, સૌ સૌને ધધે વળગે છે. વૈરા પોતપોતાનો ઘર ધધો કરે છે, ખેડુતો ખતીના કામે

તૈયાર થઇ જાય છે, દુકાનદારો દુકાન ઉઘાડી વેચવા-સાટવાને કામે જાય છે, મજુરો મજુરીએ, એમ સૌ સૌને ધંધે વળગે છે વિદ્યાર્થીઓ પોતપોતાનો અભ્યાસ કરવા માંડે છે. પશુ પખીઓ પોતપોતાની જગાએથી ઉડી હરવા ફરવા માંડે છે.

પ્ર૦ સૂર્ય ઉગે ત્યારે પદાર્થનો પડછાયો કઇ તરફ પડે છે? બપોરે કઈ તરફ અને સાંજે કઇ તરફ પડે છે?

ઉ૦ પશ્ચિમ તરફ. બપોરે વસ્તુની નીચે અથવા પગતળે, અને સાંજે પૂર્વ તરફ.

પ્ર૦ સવાર અને સાંજે તાપ ઓછો કેમ લાગે છે? અને બપોરે વધારે કેમ લાગે છે?

ઉ૦ સવારે અને સાંજે સૂર્યના કિરણ ત્રાંસાં પડે છે તેથી ઓછો તાપ લાગે છે અને બપોરે સૂર્યનાં કિરણ ઉભાં પડે છે તેથી તાપ વધારે લાગે છે.

પ્ર૦ સાંજની સ્થિતિ કેવી હોય છે?

ઉ૦ આકાશનો રંગ લાલ થતો જાય છે, ધીમે ધીમે અજવાળું ઓછુ થતુ જઇ અંધારૂ થવા માંડે છે, પક્ષીઓ માળા તરફ જવા માંડે છે, ઢોર ચરીને ઘેર આવે છે, ઘેર ઘેર દીવાના પ્રકાશ થાય છે, લોકો વાળુ કરવા માંડે છે, અને વિશ્રાંતિ માટે આરામ લેવાની તૈયારી કરે છે.

હવા અને પવન.

પ્ર૦ હવા કોને કહે છે?

ઉ૦ જે પવન હાલતો ચાલતો નથી અને સ્થિર રહે છે તેને હવા કહે છે.

પ્ર૦ પવન કોને કહે છે?

ઉ૦ હવા જ્યારે ગતિમાન થાય છે એટલે ચાલે છે ત્યારે તેને પવન, વા કે વાયરો કહે છે.

પ્ર૦ વાવાઝોડું કોને કહે છે ?

ઉ૦ પવન જોરમાં વાવાથી તોફાન થાય તેને વાવાઝોડું કહે છે.

પ્ર૦ હવા અને પવન કયા રહેલાં છે ?

ઉ૦ આ પૃથ્વીની ચારે તરફ ખાલી જગામાં પૃથ્વીથી વધારેમાં વધારે ઉંચે બસેં મૈલ સુધી છે

પ્ર૦ હવા કે પવન પ્રાણી અને વનસ્પતિને મળે નહિ તો શુ થાય ?

ઉ૦ તેના વગર પ્રાણી માત્ર મરી જાય; માટે ઇશ્વરે ખાલી જગામાં બધે તે ભરેલી છે.

પ્ર૦ દિવસના કયા ભાગની અને કઇ જગાની હવા સારી અને તે શા માટે ?

ઉ૦ સવાર અને સાંજની; કારણકે તે વખતની હવા ઠંડી હોય છે; અને તે હવામાં પ્રાણવાયુ નામની હવાનુ તત્ત્વ ચોકખું અને વધારે હોય છે કે જેનાથી આપણે જીવી શકીએ છીએ તે વધારે હોવાથી આપણા શરીરનું સારી રીતે પોષણ થાય છે. માટે સવાર સાંજની હવા બહારની ખુલ્લા મેદાનની વધારે સારી હોય છે; કારણકે ખુલ્લા મેદાનમા વધારે સ્વચ્છ હવા મળે છે

પ્ર૦ ગામડામાં રહેવુ કયા કારણે લોકો પસંદ કરે છે, અને શહેરમાં રહેવુ કયા કારણે પસંદ કરે છે ?

ઉ૦ ગામડાની વસ્તી થોડી અને છૂટી છૂટી હોવાથી આસપાસ ઠંડી અને સ્વચ્છ હવા વધારે મળે છે. માટે તંદુરસ્તીને માટે ગામડામાં રહેવુ સારૂં છે. મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સારૂ કારણ કે ગામડાંમા મોજશોખની વસ્તુઓ પૈસા આપતાં છતાં પણ મળતી નથી માટે મોજશોખ ભોગવવા માટે શહેર સારૂ છે.

પ્ર૦ પવન શામાટે કામનો છે ?

ઉ૦ દરિયા ઉપરની સૂર્યના તાપને લીધે પાણીની થયેલી વરાળને

એકઠી કરી જમીન ઉપર ખેંચી લાવી વરસાદ વરસાવે છે જેને લીધે અનાજ, ઘાસ પાકે છે અને તેથી પશુ પંખીઓ જીવી શકે છે; વળી પવનથી ફૂલોની સુગંધી બધે ફેલાય છે અને દુર્ગંધી પણ બધે ફેલાઇ જવાથી તંદુરસ્તી અટકે છે. તેનાથી સમુદ્રમા વહાણો ચાલે છે વગેરે.

ચાક.

પ્ર૦ ચાક એ શું ચીજ છે અને તેની બનાવટ કેવી રીતે થઇ છે?

ઉ૦ ચાક એ એક જાતની માટી છે, તે દરિયાને તળીએ બનેલી અને તેને દરિયામા રહેતાં નાના જીવડાએ બનાવેલો છે દરિયાના તળીઆ ઉપર ચોમાસામા તણાઇ આવતી માટી કાંકરા કચરો વગેરેના થર બાઝી તળીઉ પુરાઈ જમીન થતી ગઈ અને દરિયો ત્યાથી આઘો ખસતો ગયો તેમ તેમ ખાણો ખોદતા તે માણસોને હાથ લાગ્યો.

પ્ર૦ ચાકમાં કયા કયા ગુણ છે?

ઉ૦ તે ધોળો છે, પોચો છે, પાણીમા ઓગળે નહિ તેવો, પાણીને ચુસનારો, દેવતામાં ઓગળે નહિ તેવો અને નક્કર છે

પ્ર૦ ચાકનો શો ઉપયોગ થાય છે?

ઉ૦ નાનાં છોકરા સ્લેટ ઉપર અક્ષર કાઢવા માટે તેને વાટી તેમા પાણી રેડી જાડો બનાવી તેનાથી લખે છે કોરા ચાકથી નિશાળમા પાટીઆ ઉપર અક્ષર લખી છોકરાને શીખવવામા આવે છે.

પ્ર૦ ચાકને ભઠ્ઠીમા બાળવાથી શુ થાય છે?

ઉ૦ ચુનો.

પ્ર૦ ચુનાનો ઉપયોગ શો?

ઉ૦ ચુનાને કચરી પલાળી તેમા થોડી રેતી ભેળવી લોકો તેનીગારથી ઘર ચણે છે, અને વાળાવે છે જેને લીધે ઘર મજબુત થાય છે.

તાંબુ અને તાંબાનાં વાસણો.

પ્ર૦ તાંબુ એ કેવો પદાર્થ છે અને કયાંથી નીકળે છે, અને તેને શું કહે છે?

ઉ૦ તાંબુ એ ખનિજ પદાર્થ છે, ને ખાણમાથી નીકળે છે, અને તેને ધાતુ કહે છે.

પ્ર૦ તાંબાના ગુણ કહો.

ઉ૦ તે લાલ રંગનું છે, નરમ છે, અને ચળકતુ છે.

પ્ર૦ તાંબાની ઉત્પત્તિ કહો

ઉ૦ તાંબુ જમીનમાથી શુદ્ધ રૂપે મળે છે, તે ઇશ્વરની બનાવેલી વસ્તુ છે; જમીનમાંથી ખોદી કાઢીને તેને દેવતા ઉપર તપાવીને મેલ કાઢી નાખવા માટે ગાળી કાઢે છે; ગાળ્યા પછી તેના પતરા બનાવે છે અને તે પતરામાંથી કાપી કાપીને કસારા તેના વાસણો બનાવેછે.

પ્ર૦ તાંબાનાં વાસણો ઉપર જે કાટ ચઢે છે તેને શુ કહે છે અને તેના ગુણ કહો તથા તે કાટ બાઝે નહિ માટે શુ કરવુ?

ઉ૦ તાંબાના કાટને જંગાલ કહે છે, તે ઘણો ઝેરી હોય છે, તે જે ખાધામાં આવે તો મરી જવાય. તાબાના વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે ઉપરથી તેને વારવાર ખાટી વસ્તુઓથી ખટવીને માંજી સાફ રાખવાં અને જે વાસણો ખાધાના ઉપયોગમાં લેવાતાં હો તેના ઉપર કલઇ દેવરાવવી કે જેથી કાટ ચઢે નહિ.

પ્ર૦ તાબાની શી શી ચીજો બને છે?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, દેગડા, દેગડીઓ, ઘડા, કથરોટ, તાંબાકુંડીઓ, ચરુ, કઢાયાં, લીઓળીઓ, પવાલાં, પૈસા, પાઇઓ વગેરે.

પ્ર૦ પૈસા અને પાઇઓ શુ ઉપયોગમા આવે છે, અને તેને કોણ કરાવે છે?

ઉ૦ વસ્તુઓ વેચાતી આપવા લેવામા પૈસા અને પાઇઓ કામમ

લાગે છે. પૈસા અને પાઇઓ સરકાર કરાવે છે. તેમના વગર બીજાથી તે પડાવાની નથી. બીજો કોઇ પૈસા પાઇઓ છાનોમાનો પડાવે તો સરકાર તેને શિક્ષા કરે છે.

પિત્તળ ને પિત્તળનાં વાસણો.

પ્ર૦ પિત્તળ એ કેવો પદાર્થ છે અને કેવી રીતે તે થાય છે?

ઉ૦ પિત્તળ એ એક ધાતુ છે, અને તે મિશ્ર ધાતુ છે. તે ખાણુમાંથી નીકળતુ નથી પણ ખાણુમાંથી નીકળેલી બીજી ધાતુઓને એકઠી કરીને માણસે બનાવેલુ છે, એટલા માટે પિત્તગ જાને ખનિજ પદાર્થ કહેવાય નહિ.

પ્ર૦ પિત્તળ કઈ ધાતુઓની મેળવણીથી થાય છે?

ઉ૦ તાંબુ અને જસત આ બે ધાતુઓને ખુબ તપાવવાથી બંનેનો રસ થઇ મળી જાય અને ટાઢુ પડે એટલે તે પિત્તળ થાય.

પ્ર૦ પિત્તળના ગુણ કહો?

ઉ૦ કઠણુ, પીળુ, ચળકતુ.

પ્ર૦ પિત્તળનાં કયાં કયાં વાસણો બને છે?

ઉ૦ લોટા, લોટીઓ, પ્યાલા, બેઢા, તાબાકુંડીઓ, પવાલીઓ, થાળી, વાડકા, તાસકો, તપેલીઓ, બરણીઓ, વગેરે.

પ્ર૦ પિત્તળનાં વાસણો ઉપર કાટ ચઢે નહિ માટે શું તજવીજ કરવી?

ઉ૦ વારંવાર વાસણોને માહેથી તથા બહારથી માંજીને સાફ રાખવા અને વાસણો ખાવાના ઉપયોગમા લેવાના હોય તેને કલાઇ કરાવી વાપરવા

જુદી જુદી જાતનાં ઘાસ વિષે.

પ્ર૦ ઘાસ કોને કહે છે?

ઉ૦ ઢોરને ચરવાનો લીલો અથવા સૂકો ચારો તે ઘાસ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ઘાસ અને અનાજમાં શો ફેર છે ?

ઉ૦ ઘાસ અને અનાજ એ એકજ જાત છે. સુધારેલું ઘાસ તે અનાજ કહેવાય છે જે ઘાસનાં બી સ્વાદમાં બીજા કરતાં સારાં અને ગુણકારી અને પૌષ્ટિક માલમ પડેલા તેને શરૂઆતમા માણસોએ સારી જમીનમાં ખાતર પુંજો નાંખી ખેડી વાવેતર કરેલું એટલે ખડ ખાતરને લીધે તે ઘાસની જાત મોટી થવા લાગી; એમ દિવસે દિવસે સારી જમીનમા વાવી સારી રીતે ખાતર પુંજો કરેલો તેથી તેની જાત મોટી થતી ગઈ અને તેમાંથી હાલનાં આપણા અનાજ થયાં છે અનાજ એ ઘાસજ છે

પ્ર૦ થોડાં ઘાસનાં નામ આપો

ઉ૦ ઝીઝવો, બાજરો, દાભ, કરેડી, ભાથડું, સામો, ધરો, ચીઢો, સરકટ, વગેરે.

પ્ર૦ અનાજના ઘાસ જે ઢોરના ખાધામા આવે છે તે કયાં છે ?

ઉ૦ બાજરી, જાર વગેરેના પૂળા, કોદરા, ડાંગર વગેરેનું પરાળ, ઘઉંનુ કુંવળ, તુવેર, મગ, મઠ, અડદ, વગેરેનુ ગોતર વગેરે.

પ્ર૦ કયા ઘાસ ઢોરને વધારે ભાવે છે?

ઉ૦ ઝીઝવો, બાજરો, અનાજનુ ઘાસ તથા ગોતર.

પ્ર૦ દાભ એ કેવુ ઘાસ છે?

ઉ૦ તે ધારવાળું હોય છે અને ઢોરને માટે તે બહુ પૌષ્ટિક ગણાતું નથી વળી તે જે ખેતરમા થાય છે તે ખેતરને પણ નકામું કરી નાંખે છે કારણકે દાભવાળા ખેતરમાં બીજું અનાજ ઘણું થોડું થાય છે

પ્ર૦ સરકટના ઘાસનો બીજો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ તેની પીરાઇઓના સુપડાં, સાદડીઓ, ટોપલીઓ વગેરે થાય છે. વળી તે છાપરાં છાવવાના કામમાં આવે છે. તેનાં પાંદડાંથી

તમાકુના પડા બંધાય છે, અને પાંદડાંને પલાળી કુટીને દોરડાં વણે છે જેને મુંજ કહે છે. એ મુંજનું વહાણુ ખાટલા ભરવાના કામમાં આવે છે.

પ્ર૦ ચીડાની મોથ શા કામમાં આવે છે?

ઉ૦ તેની મોથને ઘસીને દાદર ઉપર ચોપડવાથી આરામ થાય છે, ધુપેલમાં નાંખવાથી ધુપેલ સુગંધીદાર થાય છે. વળી મોથમાંથી સુગંધીદાર અત્તર પણ નીકળે છે.

પ્ર૦ પેર કે પીરાઇ કોને કહે છે?

ઉ૦ સાંઠાની એક ગાંઠથી બીજી ગાંઠ સુધીનો વચ્ચેનો જે ભાગ તે પીરાઇ કહેવાય છે.

પ્ર૦ ઘાસમાંથી અનાજ થઈ શકે કે કેમ? અને કેવી રીતે?

ઉ૦ હાલ જેને આપણે અનાજ કહીએ છીએ તે પ્રથમ ઘાસનાંજ બીઆં હતાં તેના ઉપર ખેડ ખાતર અને પાણીના પ્રયોગો કરીને તેની જાતમાં ખેડુતોએ સુધારો કર્યો તેથી તે અનાજ થયાં. તેજ પ્રમાણે હાલનાં ઘાસોને પણ આપણે પ્રયત્ન કરીએ તો દાણા મોટા બનાવી શકીએ અને તેનુ ઘાસ પણ મોટું કરી શકીએ તો તેથી અનાજની જાતમાં વધારો થાય. ગરીબ લોકોને અનાજ મળતું નથી ત્યારે તેઓ સામો વગેરે ઘાસ ચોમાસામાં પડતરો-માંથી લાવીને તેને દળી છડીને રોટલા કરીને કે બાફીને ખાયછે.

ખેડુત ને હળ.

પ્ર૦ ખેડુત કોને કહે છે?

ઉ૦ જે ખેતી જાતે કરે છે તેને ખેડુત કહે છે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો છે?

ઉ૦ ખેડુતના ધંધામાં મહેનત અતિશય છે. શરીરને તોડવા જેટલું

કામ કરવાનું છે. લોકોમા કહેવત છે કે "બાર મહીનાનું વર્ષ અને તેર મહીનાનું કામ" આ કહેવત ખેડુતના ધંધા માટેજ છે.

પ્ર૦ ખેડુતને કયા પ્રકારની મહેનત કરવી પડે છે?

ઉ૦ ઢોરોની સંભાળ અને રક્ષણ, ખેતરમા ખાતર પુરવું, ખેડવુ, વાવવુ, નીદવુ, વાઢવુ, ઢાળવુ વગેરે.

પ્ર૦ ખેડુતનો ધંધો કેવો ગણાય છે?

ઉ૦ વરસાદ જો અનુકૂળ આવતો હોય અને પાક સારો થતો હોય તો ઉત્તમ. કારણકે ગમે તેવો હલકો ખોરાક ખાવાનો હોય પણ ખેતીની મજુરીથી ખેડુતનુ શરીર મજબુત રહે છે. વળી તેના ધંધામાં શાતિ વધારે છે.

પ્ર૦ હળ કોને કહે છે?

ઉ૦ ખેડુતો જેનાથી ખેડે છે તેને (ચાશ પડે છે)

પ્ર૦ હળના ભાગ કહો?

ઉ૦ મૂળ ભાગ હળનુ તુગુ અને છેડ

તુગાના ભાગ–ઉપલો ઝાલવાનો ભાગ તે છડો. છડાના તુગામા કોશ અને ચવડું જેનાથી જમીન ખેડાય છે તે કેટલીક જગાએ કોશ ચવડાને જડેલી હોય છે, અને કેટલીક જગાએ કોશ ચવડું જુદું હોય છે.

પ્ર૦ હળનો ઉપયોગ શો?

ઉ૦ હળથી ખેડીને જમીન પોચી કરી શકાય છે. જેથી તે વધારે પાણી પી શકે છે. પોચી થવાથી બી વહેલાં ઉગી ઝપાટાબંધ વધ છે. નકામું ખરસલુ સાફ કરી શકાય છે, ખેડવાથી, તપવાથી, જમીન છિદ્રાળુ થઇ છે, વગેરે લાભ હળથી ખેડીને મેળવી શકાય છે.

પ્ર૦ હળ અને કોશ કોણ બનાવે છે?

ઉ૦ હળ સુતાર બનાવે છે, અને કોશ લુહાર બનાવે છે,

ડાગર.

પ્ર૦ ડાંગર એ શી વસ્તુ છે ?

ઉ૦ તે સુધારેલું ઘાસનુ બી છે.

પ્ર૦ ડાંગરની ઉત્પત્તિ કહો ?

ઉ૦ પ્રથમ ડાંગરને થોડી જગામાં સારૂં ખાતર પુરી છુટી છુટી વરસાદ આવે ત્યારે પોંકે છે, અને તેના ઉપર થોડી થોડી માટી પડવા દે છે જેથી તે ઉગી નીકળે છે, તેને ધરૂ, દરૂ કે તરૂ કહેછે. એ ધરૂને ડાંગર રોપવા માટેના ક્યારડામાં ઉપાડી લઇ જઇને વેંત વેંતને છેટે રોપે છે. વખત પુરો થતાં તે પાકી તૈયાર થાય છે એટલે તેને ઝુડી અથવા મસળી લઈ છુટી કરી લે છે.

પ્ર૦ ડાંગરને માટે ક્યારડા કેવી જમીનમા અને કેવા જોઇએ અને શાથી?

ઉ૦ ડાગરને માટે કાળી જમીન જોઇએ કારણ કે તેને કાળી જમીન માફક આવે છે.

તેને પાણી બીજા અનાજ કરતાં વધારે જોઇએ છે માટે તેના ક્યારડા વધારે પાણી ભરાઇ રહે તેવા ઉંડા રાખવા જોઇએ એટલા માટે ક્યારડાની આસપાસ પાળીઓ બાધી પાણી ભરાઈ રહે તેવા ઉડા કરવામા આવે છે.

પ્ર૦ ડાગરનો શો ઉપયોગ થાય છે ?

ઉ૦ તેને ખાંડીને અથવા ભરડીને ચોખા કાઢે છે, જે ચોખાની ખીચડી અથવા ભાત બનાવી આપણે ખાઇ આપણા શરીરનું પોષણ કરીએ છીએ.

શેરડી.

પ્ર૦ શેરડીના રાડાને શુ કહે છે ?

ઉ૦ સાંઠો.

પ્ર૦ શેરડી કેટલી જાતની છે અને કઈ કઇ ?

ઉ૦ બે જાતની. ૧ ધોળી, ૨ લાલ.

પ્ર૦ ધોળી શેરડીમાંથી શું બને છે ? અને લાલ શેરડીમાંથી શું બને છે!

ઉ૦ ખાંડ, સાકર અને ગોળ.

પ્ર૦ શેરડીમાંથી ગોળ, શી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ શેરડીને કાલુમાં પીલીને રસ કાઢે છે, તેને તાવડામાં નાંખી ઉ-કાળે છે. ઉકાળતાં મેલની છારી તરી આવે તે કાઢી નાંખતા જાય છે એમ ઘણી વાર ઉકાળતાં રસ જાડો થાય છે એટલે ઉ-તારી ટાઢો પાડે છે. તે ઠરી જઇને ગોળ થાય છે.

પ્ર૦ શેરડીની રોપણી શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦ શેરડીનાં બી રોપાતા નથી પણ તેની ટુંકી ગાંઠો (પીરાઇઓ) વાળી પીરાઇઓને સારી પેઠે ખેડી પોચી કરેલી, પાણી પાયેલી જમીનમા ચાસ પાડી તેમાં પીરાઇઓની આંખો ઉપર દેખાય તેમ રોપે છે. પછી વારંવાર પાણી પાતા જાય છે એ પ્રમાણે દશબાર માસે શેરડીનો પાક તૈયાર થાય છે.

પ્ર૦ શેરડી પીલવાનો કાલ શેનો થાય છે ?

ઉ૦ લાકડાનો કે લોઢાનો.

ભાત અને રોટલી.

પ્ર૦ ભાત કેવી રીતે બનાવે છે ?

ઉ૦ ચોખાને બે ત્રણ વખત ઘસી ઘસીને ધોઇ નાંખી પલાળી મુકે છે. પછી ભાત કરવા માટેના વાસણમાં ચોખાના પ્રમાણમાં જો-ઇએ તેટલુ પાણી લઈ ચુલે મૂકે છે. થોડીવારમા ચોખા ચઢી જાય છે તેને તપાસી જોઇ વધારાનુ પાણી હોય તો કાઢી નાંખી ઢાંકી દઇ તેના ઉપર થોડા દેવતા નાંખી ચૂલા ઉપરથી ઉતારી લે છે. એટલ થોડીવારમા ભાત થાય છે.

પ્ર૦ રોટલી કેવી રીતે કરે છે?

ઉ૦ ઘઉંના લોટમાં થોડું તેલ નાંખી લોટને મોઇ નાંખી પાણીથી પલાળી કુળવી કુળવીને વણવા જેવો કઠણ લોચો તૈયાર કરે છે. તેમાંથી થોડો થોડો લોચો લઇ થાળી ઉપર અથવા આડણી ઉપર બાજરીનો આટો નાંખી વેલણથી વણી પાતળી ગોળ બનાવે છે તેને લોઢી ઉપર શેકી નાંખે છે. એટલે રોટલી થાય છે. કેટલાક રોટલીની વચ્ચે કોરો આટો નાંખી બેવડ બનાવે છે. તે શેકાયા પછી જુદાં કરે છે.

પ્ર૦ ભાતના ગુણ કહો ?

ઉ૦ પોચો છે. પોચો હોવાથી દાંત વગરનાં બાળકો અને ઘરડાં થોડું ચાવીને ખાઈ શકે છે; મોટાં માણસોને તે પચવામાં હલકો હોવાથી વધારે માફક આવે છે.

પ્ર૦ રોટલીના ગુણ કહો ?

ઉ૦ ભાતના કરતાં વધારે કઠણ હોવાથી બાળક અને ઘરડાં સહેલાઇથી ખાઇ શકતાં નથી. વળી તે પચવામાં ભારે છે. તેથી જેની જઠરા મંદ હોય તેને રોટલી સહેલાઇથી પચી શકતી નથી. માંદા માણસને રોટલીનો ખોરાક ભારે હોવાથી માફક આવતો નથી.

પ્ર૦ ભાત અને રોટલી એમાં સારો ખોરાક કયો ? અને શા માટે ?

ઉ૦ ભાત પચવામાં હલકો છે તેથી સહેલાઇથી પચી શકે છે. સાજા શરીરવાળા માણસને ભાત ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગે છે, અને માંદાને પણ ધીમે ધીમે પચી જાય છે.

રોટલી એ ભારે ખોરાક છે. તેથી પચવામાં વાર લાગે છે, માટે રોટલી ખાધા પછી ભૂખ વહેલી લાગતી નથી. માંદાં માણસને રોટલીનો ખોરાક પચવામા કઠણ પડે છે, માટે તે આપવી નહિ.

મધમાખ.

પ્ર૦ મધમાખો કેટલી જાતની છે અને કઇ કઇ ?

ઉ૦ ત્રણ જાતની. ૧ રાણી જે ઇંડાં મુકવાનું કામ કરે છે. ૨. કામ કરનારી માખીઓ. જે મધ એકઠું કરે છે, બચ્ચાંને ખવરાવે છે, અને મધપુડાનું રક્ષણ કરે છે. ૩ નર જે કાંઇ કામ ન કરતાં આળસુ થઇ પડી રહે છે

પ્ર૦ મધ શેનું બને છે ?

ઉ૦ કામ કરનારી માખીઓ ફુલોમાંથી રસ ચૂસી લાવે છે ને તે રસનુ મધ બનાવે છે.

પ્ર૦ મધપુડો કોને કહે છે, અને તેની રચના કેવી હોય છે ?

ઉ૦ મધમાખીઓ રહેવા માટે જે ઘર (પુડો) બનાવે છે તેને મધપુડો કહે છે, મધમાખો છ ખુણીઆં મધપુડાના ખાનાં બનાવે છે તેમા કેટલાક મોટા ખાના હોય છે, અને કેટલાંક નાનાં હોય છે નાનાં ખાનામા ઇડા મુકે છે, રાણી થવા લાયક જે ઇડાં હોય તેને મોટાં ખાનાંમા મુકે છે

પ્ર૦ મીણ શેનું બને છે ?

ઉ૦ ખાધેલા મધનું

પ્ર૦ રાણીનુ કામ શુ ?

ઉ૦ ઇંડાં મુકવાં, ઉછેરવાં, બીજી માખીઓને તાબામા રાખવી વગેરે.

બતક ને મરઘાં.

પ્ર૦ બતક એ કેવુ પ્રાણી છે અને શુ કરે છે ?

ઉ૦ બતક જળચર પ્રાણી છે અને તે પાણી ઉપર તરે છે. વારવારે ડુબકી મારી, પાણીમાથી પોતાના ખોરાક માટે જીવડા વીણી લે છે.

પ્ર૦ બતકના શરીરનાં અગ કેવા છે ?

ઉ૦ બતકના શરીર ઉપર ચીકાશવાળા પીછા હોવાથી તે પાણીમાં ફરતા છતા પીછા ભીના થતા નથી, તેની ચાચ લાંબી હોવાથી

તે ઉંડા પાણીમાંથી અને કાદવમાંથી પણ જીવડાં વીણી લે છે. બતકનું શરીર ભારે છે પણ પાંખો સારી નહિ હોવાથી તે વધારે ઉડી શકતી નથી. તેને બે પગ હોય છે. એકેક પગે ચાર ચાર આંગળા હોય છે. બતકને દાંત કે દાઢ નથી તેથી ખોરાક મોટો મોટો ચાવી ગળી જાય છે

પ્ર૦ બતક પાણી ઉપર શાથી તરી શકે છે?

ઉ૦ ચામડી પાતળી હોય છે તેની સાથે પગનાં આંગળાં વળગેલા રહે છે તેથી.

પ્ર૦ મરઘાં એ કેવા પ્રાણી છે?

ઉ૦ તે ભુચર એટલે પૃથ્વી ઉપર ચરનારા પ્રાણી છે.

પ્ર૦ મરઘડાંના શરીરનાં અંગો કેવા છે?

ઉ૦ તેની ચાંચ ટુકી છે, કારણ કે તેને ઉંડેથી ખોરાક લેવાનો નથી. પણ અણીદાર હોવાથી ઝડપથી દાણા વીણી લે છે. તેને પાણીમાં ફરવાનુ નહિ હોવાથી આંખો ઉપર ચીકાશ નથી. પગનાં આંગળાં ચામડી સાથે જોડાયલા નથી. મરઘડાને પણ દાંત અને દાઢ નથી માટે તે પણ ખોરાક આખો ને આખો ગળી જાય છે. કૂકડાને પણ બે પગ હોય છે.

પ્ર૦ મરઘડાનું બીજું નામ શુ?

ઉ૦ કૂકડાં.

પ્ર૦ કૂકડો અને કૂકડી શાથી ઓળખાય?

ઉ૦ કૂકડાને માથે લાલ માજર હોય છે. કૂકડીને માથે માંજર હોતી નથી.

પ્ર૦ કૂકડા શુ કામ કરે છે?

ઉ૦ કૂકડા વહાણું વાતા બોલે છે તેથી લોકો સવાર થઇ એમ જાણે છે, એટલે ઉઠીને સૌ સૌને ધંધે વળગે છે.

ચકલી.

પ્ર૦ ચકલીના શરીરનાં અંગ કહો ?

ઉ૦ તેને બે પગ છે. દરેક પગે ત્રણ ત્રણ આંગળાં હોય છે. બે પાંખો હોય છે. પાંખોથી તે ઉડી શકે છે. તેની ચાંચ નાની ને અણીદાર હોય છે. તેથી દાણા ઝટ ઝટ વીંણી ખાય છે.

પ્ર૦ ચકલીઓ કેટલી જાતની છે અને કઇ કઈ?

ઉ૦ બે જાતની. (૧ ધોળી. ૨ કાળી કે કાબરી.)

પ્ર૦ ચકલી ક્યારે ક્યારે ઈંડાં મુકે છે અને કેટલાં ?

ઉ૦ વર્ષમાં ત્રણ વખત. દરેક ફેરે પાંચ કે છ ઈંડાં મુકે છે.

પ્ર૦ ઈંડાંમાંથી બચ્ચાં શી રીતે બને છે અને તેમનું પોષણ શી રીતે થાય છે ?

ઉ૦ ઈંડાંને ચકલી રોજ રોજ સેવે છે એ ઇંડાં કાંઇક ભુરા રંગના હોય છે ઈંડાં સેવાઇ બરાબર પાકે એટલે તેમાંથી બચ્ચાં નીકળે છે, તે બચ્ચાંને પાંખો આવતા સુધી ચકલી ચારો લાવીને ખવરાવે છે. ચકલી તેને ઉડતાં શીખવે છે

પ્ર૦ ચકલી શુ કામની છે ?

ઉ૦ ખેતરોમા ઝીણાં જીવડાં હોય છે જે પાકને નુકશાન કરતાં હોય તેમને વીણી ખાય છે તેથી ખેતીના પાક જીવડાંના ભોગ થતા બચે છે.

ઘોડો.

પ્ર૦ ઘોડાના શરીરનાં અગ કહો ?

ઉ૦ ઘોડાને ચાર પગ, એક પૂછડું, બે અણીદાર કાન, પગે આંગળાં નથી પણ દાબલા છે. જેનાથી તે કઠણ જમીન ઉપર ઝડપથી ચાલી શકે છે. એની ગરદન ઉપર કેશવાળી હોય છે, જે તેની શોભામાં વધારો કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડા શા કામમાં લાગે છે?

૧ ઉ૦ તેના ઉપર જીન કે સાજ નાંખી બેસાય છે. સવારી કરવામાં તે ઘણું ઉત્તમ પ્રાણી છે. અથવા કેટલાક તેને ગાડીઓમાં પણ જોડે છે, વિલાયતમાં બળદોને ઠેકાણે ઘોડા જોડી ખેતી કરે છે.

પ્ર૦ ઘોડાનો ખોરાક કયો કયો છે?

ઉ૦ ઘાસ, ચણા, મઠ, બાજરી, ભુસું વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડાની ઉમર સરેરાશ કેટલી ગણાય છે?

ઉ૦ ૨૦ થી ૩૦ વર્ષ.

પ્ર૦ સવારીમાં ઘોડા શી રીતે કબજે રખાય છે?

ઉ૦ લગામથી.

પ્ર૦ ઘોડામાં કયા ગુણ છે?

ઉ૦ તે નિમકહલાલ, ગરીબ, સુંદર, પ્રીતિવાળું, ધણીનું કહ્યાગર અને બીકણ પ્રાણી છે.

ઘોડો ને તેનાં સગાંવહાલાં.

પ્ર૦ ઘોડાની જાતનાં બીજા કયા પ્રાણી છે?

ઉ૦ ગધેડાં, ખચ્ચર, ટટ્ટુ, વગેરે.

પ્ર૦ ઘોડા અને ગધેડાંમા ફેર શો?

ઉ૦ ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા અને ગધેડાના લાંબા
૨ ઘોડો મોટો, ગધેડુ નાનુ
૩ ઘોડો ખોખારે છે, ગધેડુ ભૂંકે છે.
૪ ઘોડો ચાલાક છે, ગધેડું અડીઅલ અને ઠોઠ છે; પણ તે મહેનતુ, અને ધીરજવાળું છે.

પ્ર૦ ટટ્ટુ અને ઘોડામાં ફેર શો.

ઉ૦ ટટ્ટુ નાનું હોય છે અને ઘોડો મોટો હોય છે. બીજા ગુણ સરખા હોય છે.

પ્ર૦ ઘોડો અને ટટ્ટુમાં ફેર શો?

ઉ૦ ૧ ઘોડાના કાન ટુંકા, અને ટટ્ટુના લાંબા.

૨ ઘોડો ઉંચો, ખચ્ચર નીચુ અને ટુંકું.

૩ ઘોડો પર્વત ઉપર ચઢી શકતો નથી, ખચ્ચર ઘણો ભાર લઇ પર્વત ઉપર ચઢી શકે છે.

એ સિવાય ઘોડો અને ખચ્ચર મળતાં આવે છે. તેની ગરદન ઉપર પણ કેશવાળી હોય છે. પૂછડી ઉપર લાંબા વાળ હોય છે.

શરીરના ભાગ.

પ્ર૦ શરીરના મુખ્ય ભાગ કેટલા છે અને કયા કયા?

ઉ૦ બે છે ૧ ડોક ૨ ધડ.

પ્ર૦ ડોકામા કયા કયા અવયવો છે?

ઉ૦ ઉપર વાળ, આગલી બાજુએ બે આંખો, બે કાન, એક નાક, એક મોઢું, મોંઢામાં એક જીભ, અને બત્રીસ દાંત, તથા તાળવુ છે, મોઢાની આગળ બે હોઠ, હોઠ નીચે હડપચી, આંખો ઉપર ભમર અને તેના ઉપર કપાળ, આંખ ઉપર પોપચાં, પોપચામાં વાળ હોય છે તેને પાંપણ કહે છે પાપણ આંખનુ રક્ષણ કરે છે, આંખો અને કાન વચ્ચે લમણા અને મોં અને કાન વચ્ચે ગાલ હોય છે

પ્ર૦ ધડના અવયવો કયા છે?

ઉ૦ ધડ અને ડોકા વચ્ચે ગળુ, પાછળ બોચી ધડની ઉપલી તરફ જમણા ડાબા બે ખભા, બે હાથ, હાથની વચ્ચે કોણી, કોણીથી આગળ કાંડુ, હથેલી, આંગળા, બે હાથની વચ્ચે છાતી, નીચે પેટ, પેઢું, પેઢાની બે બાજુએ બે કેડો, અને બોચીથી કેડ સુધી બરડો કે કરોડ કહેવાય છે. તેથી નીચે બે પગ, દરેક પગનાં વ-

ચલા ભાગને ઢીચણ, ઢીચણથી ઉપરનાને થાપો કે જાંઘ કે સાથળ કહે છે. ઢીચણની નીચે નળો, નળાની નીચે પગનું ચાખું તેમા પાંચ પાંચ આગળાં અને નીચે પગનુ તળીઉં, પગના પાછલા ભાગને પાની—એડી કહે છે વગેરે.

ઇંદ્રિયો.

પ્ર૦ ઇદ્રિયો કોને કહે છે ?

ઉ૦ જેથી વસ્તુનૂ હરકોઈ પ્રકારનું માન થાય તેને ઇદ્રિય કહે છે.

પ્ર૦ ઈદ્રિયો કેટલી છે અને કઇ કઇ ?

ઉ૦ પાચ. ૧ આંખ, નાક, કાન, જીભ અને ચામડી.

પ્ર૦ આખનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ તેનાથી હરકોઇ વસ્તુ જોઇ શકાય છે

પ્ર૦ નાકનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ નાકથી સારી અથવા નઠારી વાસ સુઘીને પારખી શકાય.

પ્ર૦ કાનનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ કાને સાભળી શકાય છે.

પ્ર૦ જીભનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ જીભથી હરકોઇ પ્રકારનો સ્વાદ લઇ પારખી શકાય છે.

પ્ર૦ ચામડીનો ઉપયોગ શો ?

ઉ૦ ચામડીથી સુવાળુ, ખરબચડુ, ટાઢું, ઉનુ, પોચું, કઠણ વગેરે પારખી શકાય છે.

રંગ.

પ્ર૦ મુખ્ય રગ કેટલા છે અને કયા કયા ?

ઉ૦ ત્રણ ૧. લાલ, ૨ પીળો, ૩. વાદળી એમને મૂળ રંગ કહે છે; અને એ સિવાય બાકીના રગો મિશ્ર રંગ કહેવાય છે કારણ કે તેઓ જુદા જુદા રગોની મેળવણીથી બનાવાય છે.

પ્ર૦ કીરમજી રંગ શી રીતે બનાવાય?
ઉ૦ લાલ અને ઘેરો, વાદળી ભેગો કરવાથી.
પ્ર૦ કેસરી રગ શી રીતે બનાવાય?
ઉ૦ લાલ અને પીળો રગ ભેગો કરવાથી.
પ્ર૦ લીલો રંગ શી રીતે બને છે?
ઉ૦ વાદળી અને પીળો રંગ ભેગો કરવાથી.
પ્ર૦ તપખીરીઓ રગ શી રીતે થાય?
ઉ૦ કેશરી અથવા નારંગી રંગમા લીલો મેળવવાથી.
પ્ર૦ કત્થાઇ રંગ શી રીતે બને?
ઉ૦ કેશરીમાં જાબુડો રગ મેળવવાથી
પ્ર૦ રાખોડીઓ રગ શી રીતે બને?
ઉ૦ ધોળામા થોડો કાળો રગ નાંખવાથી.
પ્ર૦ જાખો ભુરો રંગ શી રીતે બને?
ઉ૦ ધોળા રંગમાં કાળો રંગ વધારે નાખવાથી.
પ્ર૦ વાદળી રગ શી રીતે બને?
ઉ૦ ઘેરો વાદળી રંગ લઇ તેમા ધોળો રંગ થોડો નાખવાથી.
પ્ર૦ ગુલાબી રગ શી રીતે થાય?
ઉ૦ ધોળો રગ લઇ તેમાં લાલ રંગ થોડો નાખવાથી.

લુગડાં.

પ્ર૦ લુગડાં કેટલી જાતનાં છે અને કયા કયા?
ઉ૦ પાચ જાતનાં. ૧ રૂનાં, ૨ ઉનનાં, ૩ રેશમનાં, ૪ ઝાડની છાલનાં અને ૫ ચામડાંના.
પ્ર૦ હાલ આપણે કઈ કઈ જાતના લુગડા વાપરીએ છીએ?
ઉ૦ સુતરનાં, ઉનનાં, અને રેશમના.
પ્ર૦ બાકી છાલના અને ચામડાનાં લુગડાં કેમ વાપરતા નથી?

ઉ૦ તે સારાં લાગતાં નથી વળી તે ભારે, ઘણી કીમત અને મહેનતથી બને છે. અને છાલનાં ટકવામાં ઓછા છે વગેરે કારણે.

પ્ર૦ રૂનાં લુગડાં કઇ ઋતુમા પહેરીએ છીએ ?

ઉ૦ ગરીબ લોકો તો ઉનાળો, શિયાળો અને ચોમાસામાં પહેરે છે. પણ ગૃહસ્થ લોકો ઉનાળામાજ પહેરે છે.

પ્ર૦ ઉનનાં લુગડાં કઇ ઋતુમાં પહેરીએ છીએ.

ઉ૦ ગૃહસ્થો શિયાળામા અને ચોમાસામાંજ પહેરે છે. અને સાધારણ લોકો બહુ ટાઢમાં પહેરે છે. કારણકે ઉન જાતે ગરમ છે.

પ્ર૦ રેશમનાં લુગડા કોણ પહેરે છે ? અને શાથી ?

ઉ૦ તે ઘણાં મોંઘાં મળે છે માટે શ્રીમંત લોકોજ પહેરી શકે છે.

પ્ર૦ સુતર, ઉન, અને રેશમ શેનું બને છે ?

ઉ૦ સુતર કપાસમાંથી નીકળેલા રૂનું બને છે.

ઉન ઘેટાંના વાળનું થાય છે.

રેશમ શેતુરનાં પાંદડાં ખાઈ એક જાતના કીડા લાળ કાઢી કોશેટા બનાવે છે તેનુ થાય છે.

પ્ર૦ કપડાથી શો ફાયદો ?

ઉ૦ તાવ, ટાઢ, અને શરદીથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે.

પ્ર૦ જાનવરોને કપડાં વગર કેમ રક્ષણ થતું હશે ?

ઉ૦ ઇશ્વરે તેમની ચામડીજ એવા પ્રકારની બનાવી છે કે જેથી તેમને કપડાંની જરૂર પડતી નથી.

વડોદરા રાજ્યની ભૂગોળ.

દિશાઓ સંબધી માહિતી.

૧ જે બાજુ તરફ સૂર્ય ઉગે છે, તેને પુર્વ કે ઉગમણી દિશા કહે છે.

૨ જે બાજુ તરફ સૂર્ય આથમે છે તેને **પશ્ચિમ કે આથમણી** દિશા કહે છે.

૩ પૂર્વ તરફ મોં કરી ઉભા રહીએ તો ડાબા હાથ તરફની બાજુને **ઉત્તર** દિશા કહે છે, અને જમણા હાથ તરફની દિશાને **દક્ષિણ** દિશા કહે છે.

૪ પૂર્વ અને દક્ષિણ દિશા વચ્ચેના ખૂણાને **અગ્નિકોણ** કહે છે.

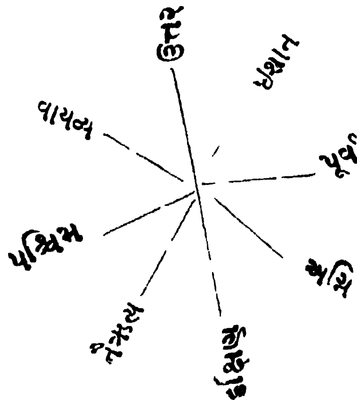
૫ દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશા વચ્ચેના ખુણાને **નૈઋત્યકોણ** કહે છે.

૬ પશ્ચિમ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેના ખૂણાને **વાવ્યકોણ** કહે છે.

૭ ઉત્તર અને પૂર્વ દિશા વચ્ચેના ખુણાને **ઈશાનકોણ** કહે છે.

ચાર મુખ્ય દિશાઓ અને ચાર ખૂણા મળીને આઠ દિશાઓ થઇ, તેમા ઉપરની અને નીચેની એટલે આકાશ તથા પાતાળ તરફની બે દિશાઓ ઉમેરતા દિશાઓ દશ થઇ.

નકશાની દિશાઓ.

નકશો સરળ રીતે વંચાય એવી રીતે સામે ધર્યો હોય અગર ખીંટી ઉપર લટકાવ્યો હોય, તો તેની ઉપરની બાજુને ઉત્તર દિશા કહે છે, ને તેની નીચેની બાજુને દક્ષિણ દિશા કહે છે. જોનારના જમણા હાથ તરફની નકશાની બાજુને પૂર્વ અને ડાબા હાથ તરફની બાજુને પશ્ચિમ દિશા કહે છે.

વ્યાખ્યાઓ.

ટેકરી–જમીનના સાધારણ મોટા ઉંચા ભાગને **ટેકરી** કહે છે.

ડુંગરી–ટેકરી કરતા વધારે મોટા અને ઉંચા જમીનના ભાગને ડુંગર કહે છે

બેટ–ચારે તરફથી પાણીથી વીંટળાયેલા જમીનના ભાગને **બેટ** કહે છે.

દ્વીપકલ્પ–જે જમીનનો ભાગ ત્રણ બાજુએ પાણીથી વીંટળાયેલો હોય તેને **દ્વીપકલ્પ** કહે છે.

સરોવર–ચારે બાજુએ જમીનથી વીંટળાયલા પાણીના મોટા ભાગને **સરોવર** કહે છે.

તળાવ–ચારે બાજુએ જમીનથી વીંટળાયેલા પાણીના નાના ભાગને **તળાવ** કહે છે.

નદી–પર્વત ડુંગર કે સરોવરમાથી જે મીઠા પાણીનો પ્રવાહ નીકળી જમીન ઉપર વહેતો જઈને સમુદ્રને કે બીજા કોઇ પાણીના સમૂહને મળે છે, તેને **નદી** કહે છે

મુળ–જે ઠેકાણેથી નદીનો પ્રવાહ નીકળે છે, તે ઠેકાણાને નદીનું **મુળ** કહે છે.

મુખ—જે ઠેકાણે નદીનો પ્રવાહ સમૂદ્રને મળે છે તે ઠેકાણાને નદીનું **મુખ** કહે છે.

સમુદ્ર—પૃથ્વીની સપાટી ઉપરના ખારા પાણીના મોટા સમૂહને **સમુદ્ર** કહે છે.

અખાત—સમુદ્રનો જે સાંકડો ફાંટો જમીનની ઉપર આઘો ગયો હોય તેને **અખાત** કહે છે.

બંદર—જે ગામ સમુદ્ર કે મોટી નદીને કિનારે હોવાથી ત્યાં વહાણો કે આગબોટો આવતાં હોય અને તેથી વેપાર ચાલતો હોય તે ગામને **બંદર** કહે છે.

ગામડું—જે ઠેકાણે થોડાંઘણા ઘર અને માણસોની વસ્તી હોય, તે ઠેકાણાને **ગામ** કે **ગામડું** કહે છે

કસ્બો—જે ઠેકાણે ગામડા કરતાં વધારે ઘર હોય અને ઘણા માણસોની વસ્તી હોય તેને **કસ્બો** કહે છે.

શહેર—જે ઠેકાણે કસ્બા કરતાં વધારે ઘર, અને માણસોની વસ્તી ઘણી હોય તેને **શહેર** કહે છે

મહાલ—સરકારી વસુલની સવડ માટે ઠરાવેલા ગામોના જથ્થાને **તાલુકો** કે **મહાલ** કહે છે.

પેટામહાલ—તાલુકામાં એટલાં બધાં ગામ હોય અગર તે એટલો મ્હોટો હોય કે જેથી વસુલાત વગેરેની વ્યવસ્થા જોઇએ તેવી રીતે થઈ શકે નહિ તે માટે થોડાક ગામોનો જથો કે દૂરનો ભાગ જૂદો મુકરર કરવામાં આવે તેને **પેટામહાલ** કહે છે.

પ્રાંત અગર જીલ્લો—તાલુકાઓના અમુક જથાને **પ્રાંત અગર જીલ્લો** કહે છે. એટલે પાંચ દશ તાલુકા મળીને એક પ્રાંત થાય છે.

નદીઓ.

વડોદરા પ્રાંત.

૧ **વિશ્વામિત્રી**–પાવાગઢના ડુંગરમાંથી નીકળી વડોદરા અને ચોરંદા તાલુકામાં વહીને ઢાઢરને મળે છે.

૨ **મહી**–માળવાના ડુંગરમાંની નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે.

૩ **નર્મદા**–અમરકંટાના પર્વતમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે.

૪ **ઓર**–સાતપુડાના ડુંગરમાંથી નીકળી ચાણોદ આગળ નર્મદાને મળે છે.

૫ **ઢાઢર**–જાંબુવાડાના ડુંગરમાંથી નીકળી ટંકારીઆ બંદર આગળ ખંભાતના અખાતને મળે છે

કડી પ્રાંત.

૬ **સાબરમતી**–મહીકાઠાના પર્વતમાંથી નીકળી અમદાવાદ આગળ થઇ ખંભાતના અખાતને મળે છે.

૭ **રૂપેણ**–તારંગાના ડુંગરામાથી નીકળી કચ્છના રણમાં સમાય છે.

૮ **ખારી**–ઇડર સંસ્થાનમાંના હડોલ ગામ નજીકમાંના ભીમ તળાવમાંથી નીકળી મહેસાણા આગળ વહી રૂપેણને મળે છે.

૯ **સરસ્વતી**–અંબાજી પાસેના કોટેશ્વર મહાદેવના ડુંગરમાંથી નીકળી સિદ્ધપુર અને પાટણ આગળ વહી કચ્છના રણમાં સમાયછે.

૧૦ મેશ્વો–દેહગામ મહાલમાંથી વહીને આગળ જતાં વાત્રકને મળે છે.

૧૧ બનારસ–પાટણ તાલુકાની ઉત્તર તરફની સરહદે થઇને કચ્છના રણમા જાય છે.

૧૨ વાત્રક–ડુંગરપુર પાસે ઉત્પન્ન થઇ વઉઠા આગળ સાબરમતીને મળે છે

૧૩ ખારી–(બીજી) દહેગામ તાલુકામાં વહી સાબરમતીને મળે છે.

નવસારી પ્રાંત.

૧૪ તાપી–સાતપૂડાના ડુંગરમાથી સુરત પાસે ખંભાતના અખાતને મળે છે.

૧૫ મીંઢાળા, **૧૬ કાવેરી**, **૧૭ કીમ** — રાજપીપળાના ડુંગરમાથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે

૧૮ પૂર્ણા–રાણીઆંબાના ડુંગરમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે.

૧૯ અંબિકા–રાયગઢ પાસેથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળેછે.

અમરેલી પ્રાંત.

૨૦ શેત્રુંજી–ગીરના ચાચઇ નામના ડુંગરમાંથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે

૨૧ ધાતરવાડી–ગીરના ડુંગરમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે.

૨૨ શેત્રુંજી, **૨૩ વડી** — ગીરના ડુંગરમાથી નીકળી તેમનો અમરેલી આગળ સગમ થઇ તેઓ આગળ જતા શેત્રુંજીને મળે છે

૨૪ **શીંગવડા**–ગીરના ડુંગરમાથી નીકળી કોડીનાર પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

આપણે વડોદરા રાજ્યમા રહીએ છીએ આપણા ઉપર ગાયકવાડ સરકાર રાજ્ય કરે છે તેઓ જાતે મરેઠા છે. આપણા હાલના મહારાજાનું નામ શ્રીમત સયાજીરાવ મહારાજ છે. શ્રીમત મહારાજા સાહેબને ત્રણ કુવર અને એક કુવરી હાલ છે તેમના નામ (૧) જયસિહરાવ, (૨) શિવાજીરાવ, (૩) ધૈર્યસિહરાવ. કુંવરી ઇંદીરારાજા છે તેમનુ લગ્ન કુચબિહારના મહારાજા સાથે થયુ છે.

સૌથી મોટા કુંવર ફત્તેસિહરાવ હતા તેઓ સ્વર્ગવાસ થયા છે. તેમને હાલ બે કુવરી અને એક કુવર છે. કુવરનુ નામ પ્રતાપસિહરાવ અને કુવરીનાં નામ ઇંદુમતી અને લક્ષ્મીદેવી છે.

આપણાં હાલના રાજમાતુશ્રીનુ નામ ચીમનાબાઇ છે

ગાયકવાડ સરકારની રાજગાદી વડોદરામાં છે વડોદરા શહેર વિશ્વામિત્રી નદી ઉપર આવેલુ છે. વડોદરા રાજધાનીનુ શહેર લગભગ પોણાબસે વર્ષથી થયુ છે

રાજ્યના બંદોબસ્ત માટે ચાર ભાગ કર્યા છે, તે દરેકને પ્રાંત (જીલ્લો) કહે છે

(૧) કડી પ્રાંત (૨) વડોદરા પ્રાત. (૩) નવસારી પ્રાત. (૪) અમરેલી પ્રાત વડોદરા રાજ્યની એકદર વસ્તી ૨૦૩૨૭૯૮ માણસની છે ગામની સખ્યા ૩૦૯૪ છે, અને રાજ્યમા કુલ ૪૨ મહાલ અથવા તાલુકાઓ છે.

૧ કડી પ્રાંત.

સીમા—ઉત્તરે રાધનપુર અને પાલણપુર સસ્થાન પૂર્વે ઇડર સંસ્થાન, અમદાવાદ જીલ્લો અને મહીકાઠા એજન્સી દક્ષિણે–ખેડા તથા અમદાવાદ જીલ્લો પશ્ચિમે–અમદાવાદ જીલ્લો, મહીકાંઠા અને રાધનપુર સસ્થાન છે.

તાલુકા.	નદીઓ.	તાલુકાનાં મુખ્ય શહેરો.	વિશેષ હકીકત
પાટણ	સરસ્વતી	પાટણ, બાલીસણા, સંડેર,	આ પ્રાંતની
	બનાસ,	મણુંદ, રણુંજ, કંથરાવી	વસ્તી ૮, ૩૨
સિદ્ધપુર	સરસ્વતી	સિદ્ધપુર, ઉંઝા, ઉનાવા, અને	૧૬૨ માણસો-
		ઈઠોર, ઉપેરા.	ની છે, એકં-
ખેરાળુ	રૂપેણ, ખારી	ખેરાળુ,વડનગર,ઉમતા સુંઢીયા	દરે ૧,૦૯૨
		સિપોર, ડભોડા, લુણવા,જાસ્કા	ગામો છે.
ચાણસ્મા	રૂપેણ	ચાણસ્મા, ધીણોજ, વડાવલી,	જમીન સપાટ
		સંખલપુર, મુઢેરા,	અને રેતાળ
વિસનગર	રૂપેણ	વિસનગર, વાલમ; ભાંડુ, કાંસા,	છે વરસાદ સા-
		કડા, દેણપ,	ધારણ પડે છે.
મહેસાણા	રૂપેણ, ખારી	મહેસાણા, લાંધણજ, લીંચ,	તેથી બાજરી
		ખેરવા, બલોલ, મેરૂ, પાચોટ	જુવાર વિગેરે
વિજાપુર	સાબરમતી	વિજાપુર, લાડોલ, ગોજારીયા	ધાન્યો પાકે
		વસઇ, ચરાડા, પીલવાઇ.	છે. આ પ્રાં-
કડી	૦	કડી, ડાંગરવા, રાજપુરકંડ, મો-	તની હવા
		ડાઆદરજ, નંદાસણ, થોળ.	સુકી અને
કલોલ	સાબરમતી	કલોલ, સઇઢવ, રૂપાલ, કોલવડા	સારી છે.
		નારદીપુર, રાંધેજા, ઉનાઉ.	લોકો સાદા
દેહગામ	સાબરમતી	દેહગામ, બહિએલ, નાંદોલ,	અને ભોળા છે.
	મેશ્વો,ખારી	મોટા ઇસનપુર છાલા, કડવાડા.	કોઇ કોઇ સ્થ-
		પેટા મહાલો.	ળે અફીણનો
હારીજ	સરસ્વતી.	હારીજ, અડીયા.	પાક થાય છે.
(પાટણનો)	બનાસ		
આતરસુંબા	વાત્રક, વરાંશી	આતરસુંબા, કાણિએલ, કનીપુર	
દેહગામનો)	ધામણ,મોહોર		

વડોદરા પ્રાંત.

સીમા–ઉત્તરે ખેડા જીલ્લો. પૂર્વે–રેવાકાંઠા અને પંચમહાલ, દક્ષિણે–ભરૂચ જીલ્લો રાજપીંપળા સંસ્થાન અને નર્મદા નદી પશ્ચિમે–ખંભાત સંસ્થાન તથા ખેડા જીલ્લો આવેલા છે.

તાલુકા.	નદીઓ	તાલુકાના મુખ્ય શહેરો	વિશેષ હકીકત.
પેટલાદ	મહી, શેઢી	પેટલાદ, સોજીત્રા, નાર, ધર્મજ, વસો, પીજ, મહેળાવ, ચાગા, બાકરોલ	આ પ્રાંતમા ૫,૮૭,૫૫૫ માણસોની
સાવલી	મીની, વિ-શ્વામિત્રી.	સાવલી, મોખડા, ગોઠડા, તુ-ડાવ, ડેસર, સાકરદા, સાઢાસાલ,	વસ્તી છે,અને કુલ ૯૩૬
વાઘોડીયા	સૂર્યો, જા-બુઓ,વિશ્વા-મિત્રી	વાઘોડીઆ, જરોદ, રવાલ, માડધર, સાગાડોલ, ભણિઆરા (સયાજી સરોવર છે)	ગામ છે. જ-મીન રસાળછે, માણસોમાયા-
વડોદરા	મહી, ઢાઢર, જાબુઓ, વિશ્વામિત્રી	વડોદરા, છાણી, કોયલી, ગોરવા ભાયલી, વરણામા, ઇટોલા, મકરપુરા	ળુ છે. જોઇતો વરસાદ પડે છે રાજ્યગાદી વ-
પાદરા	મહી, ઢાઢર વિશ્વામિત્રી	પાદરા, મુજપુર, વડુ, કરખડી, ફરાપુરા, ડબકા, ડભાસા.	ડોદરામાં છે, તેમા રાજમ-
ડભોઇ	ઢાઢર, ઓર,હેરણ	ડભોઇ, કારવણ, મંડાળા, સાઠોદ, નડા	હેલ, ડફ્રીન હોસ્પીટલ,કો-
સંખેડા	ઉચ્છ.	સંખેડા, બહાદરપુર, ભાટપુર, વાસણા, કોસિંદ્રા, માકણી.	લેજ અને ક-લાભવન છે ક-
શિનોર	નર્મદા, ઓર	શિનોર, બરકાલ, ફોફળીયા, કરનાળી, તેન.	માટીબાગ,શા-

ચાણોદ	નર્મદા, ઓર	ચાણોદ	કબાજીની મારડીટ અને ન્યાય મંદીર જોવા જેવુ છે
કરજણ	૦	મિયાગામ, કરજણ, વલણ, કંડારી, કોરલ, ચોરંડા	
		પેટા મહાલો.	
ભાદરણ (પેટલાદનો)	મહી	ભાદરણ, વાલવોડ, ઝારોળા, બામણગામ, સિસ્વા	
તિલકવાડા (સંખેડાનો)	નર્મદા, મીણી	તિલકવાડા, અમરોલી	

ટીપ—૧ પેટલાદ મહાલના ઉત્તર તરફના ભાગને **ચરોતર** કહે છે તેની જમીન ગોરાડ અને રસાળ છે અને મુખ્ય પેદાશ **તંબાકુ**ની છે

૨ ચોરંદા, શિનોર અને ડભોઈ મહાલની જમીન કાળી છે અને તે ભાગને **કાનમ** કહે છે મુખ્ય પેદાશ **કપાસ** અને જુવાર છે.

૩ સાવલી અને વાઘોડીયા મહાલના ભાગને **ચોરાશી** કહે છે. મુખ્ય પેદાશ ડાગર છે

૪ પાદરા તરફના ભાગને **વાકળ** કહે છે મુખ્ય પેદાશ **બાજરી, તુવેર, અને કઠોળ** છે.

૫ સખેડા મહાલનો પૂર્વ તરફનો કેટલોક ભાગ **જંગલ** છે તેમાં ઇમારતી લાકડાં અને સોનગીર તથા મોતીપરા ગામ આગળ પથ્થરની ખાણો છે તેમાથી ઇમારતી પથ્થર નીકળે છે

નવસારી પ્રાંત.

સીમા—ઉત્તરે—ભરૂચ જીલ્લો અને રાજપીપળા સસ્થાન પૂર્વે—ખાનદેશ અને સુરત જીલ્લો દક્ષિણે—સુરત જીલ્લો, વાંસદા અને ધરમપુર સંસ્થાનો, પશ્ચિમે—સુરત જીલ્લો અને અરબી સમુદ્ર છે,

તાલુકા.	નદીઓ.	તાલુકાના મુખ્ય શહેરો.	વિશેષહકીકત.
વેળાછા	કીમ.	વેળાછા, નાનીનરોળી, માંગરોળ, પુરણ, કોસાડી, કોસંબા, લિંબાડા.	આ પ્રાંતમાં એકંદર ૭૬૨ ગામ છે, અને
કામરેજ	તાપી	કઠોર, વેરિઆવ, ખાલવડ, કામરેજ, ધળા, શેવણી દિગસ	૩,૩૫,૪૬૭મા ણસોની વસ્તી
સોનગઢ	તાપી,પૂર્ણા	સોનગઢ, સાલ્હેર, સેગોપાડા, ડોસવાડા, શિંગપૂર, ઉખળદા.	છે, જમીન સાધારણ રીતે ઠંડી
વ્યારા	તાપી,પૂર્ણા. અંબીકા	વ્યારા, ડોલવણ, કાનપુરા, એડોઓરડી	અને રસાળ છે. તેથી ફળફળાદિ
મહુવા	પૂર્ણા, અંબીકા,કાવેરી	મહુવા, નળધરા, કાતી, મહુવરીઆ, એરવાવળા, અનાવલ	સારાં થાય છે. નવસારી અને
પલસાણા	મિંઢોળા,	પલસાણા, બલેશ્વર, એના	ગણદેવી મહાલ
નવસારી	પૂર્ણા, મિંઢોળા	નવસારી, વેસ્મા, ઉભરાટ, ડાભેલ, ચોવીશી, મગોબ, ધામણ, તરડી	મા શેરડી ઘણી પાકે છે અને તેનો ગોળ વ-
ગણદેવી	અંબિકા કાવેરી, વેંગણી પનીઆર.	ગણદેવી, બીલીમોરા, ધમડાછા, માસા.	ખણાયછે. સોનગઢ અને વ્યારા તાલુકામાં જંગલ ઘણા છે.
		પેટા મહાલો.	તેમાં સાગ, સીસમ વિગેરે થા-
વાકળ (વેળાછાનો)	તાપી.	વાકળ, ઘોડમાર. આંબાવાડી.	ય છે. ત્યાંના હવાપાણી સા-
ઉમરવાડા (સોનગઢનો)	તાપી	ઉમરવાડા	

			રા નથી, લોકો ભોળા અને મોજીલા છે. ૫૦ રાણાગતમાં એકો છે. ઘાણુકા લોકોની વસ્તી વધારે છે.

અમરેલી પ્રાંત.

આ પ્રાંતના બે ભાગ કરેલા છે. ૧. અમરેલી પંચમહાલ. ૨. ઓખામંડળ.

સીમા—૧ અમરેલી પચમહાલની ઉત્તરે–બાબરા, ગોંડળ અને ભાવનગર સસ્થાનો છે પૂર્વે–પાલીતાણા અને ભાવનગર સસ્થાનો છે. દક્ષિણે–જુનાગઢ સસ્થાન અને અરબી સમુદ્ર છે, પશ્ચિમે–જામનગર તથા જુનાગઢ સસ્થાનો છે.

૨ ઓખામંડળની ઉત્તરે–કચ્છ સસ્થાન, પૂર્વે–જામનગર સસ્થાન દક્ષિણ તથા પશ્ચિમે–અરબી સમુદ્ર.

તાલુકા.	નદીઓ	તાલુકાના મુખ્ય શહેરો.	વિશેષ હકીકત.
દામનગર	કાળુભાર, ફેરી.	દામનગર, ચાવડ, શેખપુર, પાડરશીંગા	આ પ્રાંતમાં એકંદર ગામ ૩૦૮ છે. વસ્તી ૭૮૨૬ માણસોની છે.
અમરેલી	શેત્રુંજી, ધાતરવાડી, વડી, થેબી,	અમરેલી,વાડીઆ, મોટાઆકડીઆ, વરસડા, સરભડા, નાનાઆકડીઆ, બાબાપુર.	

ધારી	શેત્રંજી, ધાતરવાડી	ધારી, ચલાળા, ભાડેર, ભલગામ	આ પ્રાંતની ઘણીખરી જમીન પથરીઆ છે. હવા સુકી છે. વરસાદ થોડો વરસેછે, કોડીનાર અને ધારી મહાલનાં હવા પાણી સારા ગણાતાં નથી. આ પ્રાંતમા યાત્રાનાં બે સ્થળ છે દ્વારકાં અનેબેટસંખોદ્ધાર છે તેમાં વૈષ્ણવોનો મેળો ભરાય છે. લોકો—શરીરે મજબુત બાંધાના હોય છે. આ પ્રાતમાં પર્વત—ચાચઈ. (ધારીમહાલમાં) અને ગીર, (કોડીનાર અને ધારીના વચમાંછે.
કોડીનાર	શીંગવડો, સોમ	કોડીનાર, દેવળી, ઘાટવડ, છારા, ડોળાસા	
*ઓખામંડળ	ગોમતી, ઓખા.	દ્વારકાં, વરવાળા, આરંભડા, ધીણકી, ધ્રાસણવેલ, પોશિત્રા.	
		પેટા મહાલો.	
રતનપુર (દામનગરનો)	૦	શીયાનગર, માણપુર, રતનપુર, રાસપુર, નવાગામ	
ભીમકટા (અમરેલીનો)	૦	ભીમકટા.	
ખાંભા (ધારીનો)	શેત્રુંજી ધાતરવાડી	ખાંભા, ઈંગોરાળા ખાખબાઈ	
બેટસંખોદ્ધાર (ઓખામંડળનો)	૦	બેટસંખોદ્ધાર એટલુજ છે.	

* ઓખામંડળ તાલુકામાં અરબી સમુદ્ર, કચ્છનો અખાત અને ગોપી તળાવ છે

પ્રખ્યાત સ્થળો.

પાટણ–કંકુ, સુડીઓ, કસુંબો, મશરૂ, રેશમી કપડાં, પટોળાં, માટીનાં વાસણ તથા રમકડાં બહુ સારા બને છે.

સિદ્ધપુર–સરસ્વતી નદી ઉપર છે. માતૃગયા શ્રાદ્ધ થાય છે. તથા મૂળરાજનો બંધાવેલો રૂદ્રમાળ જોવા લાયક છે.

ઉંઝા–કડવા કણબીઓની ઉમીયામાતાનું મોટું દેવાલય છે.

વડનગર–નાગર લોકોનું હાટકેશ્વર મહાદેવનું જૂનું સ્થાન છે. વડનગરા નાગરોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન છે

બેચર–બેચર ગામ પાસે બહુચરાજી માતાનું મોટું સ્થાનક છે.

મુઢેરા–રામચંદ્રજીનુ જુનું મંદીર તથા મુઢેરા માતાના સ્થાનક માટે પ્રખ્યાત છે.

વિસનગર–વિસનગરા નાગરની ઉત્પત્તિનું સ્થાન છે. અહીંનાં પીત્તળનાં વાસણો તથા હળદર વખણાય છે.

આતરસુંબા–છરા, છરી, લોઢી વિગેરે લુહારી કામ સારૂ થાયછે.

પેટલાદ }
વસો } —વણાટનુ કામ સારૂ થાય છે.

વડોદરા–વિશ્વામિત્રી નદી ઉપર છે. ગાયકવાડી રાજ્યનું મુખ્ય શહેર છે અને તેમાં સરકારની રાજગાદી છે. ન્યાયમંદીર, લક્ષ્મી વિલાસ રાજમહેલ, નજરબાગનો બંગલો, માડવી, કોલેજ, ડફરીન-હોસ્પીટલ, સ્વામીનારાયણનું મંદીર, મોતીબાગનો બંગલો, ચીમના-બાઈ ટાવર, કલાભવન, કમાટીબાગ અને તેમાંનું સંગ્રહસ્થાન ઘણું જોવા લાયક છે, તથા પાઘડીઓ સારી થાય છે.

મકરપુરા–રાજમહેલ તથા તેનો બાગ જોવા લાયક છે.

પાદરા–ખાદી સારી થાય છે.

દરાપુરા–રંગાટી કામ સારૂં થાય છે.

ડભોઇ–કસ્બાની આસપાસનો કોટ તથા નકશી કામ ઘણું સારૂં છે અને તે જોવા જેવુ છે.

સંખેડા–સોનેરી ખરાદી કામ સારૂ થાય છે.

કરનાળી–ક્ષેત્રનું ગામ છે.

બરકાલ–પાસે નર્મદાના પટની વચ્ચે વ્યાસ ક્ષેત્ર છે. સામે કાંઠે શુકદેવજીનું દેવળ છે.

અંબાલી ગામ પાસે અનસુયા માતાનું સ્થાનક છે.

ચાણોદ–કાટના વેપારનું મથક છે. આ ઠેકાણે કાર્તકી તથા ચૈત્રી પુનમ ઉપર મોટા મેળા ભરાય છે. નર્મદા અને ઓર નદીનો અહીં સંગમ થાય છે.

સોનગઢ–કિલ્લો જોવા લાયક છે.

ખંભાલીયા–ઉનાઇ માતા છે તથા ત્યા ઉના પાણીના કુંડ છે. ત્યાં ચૈત્ર શુદી પુનમે મોટો મેળો ભરાય છે.

ધમડાછા–કેરીઓ બહુ સારી થાય છે.

અમરેલી–ચોફાળ, ખાદી, કાપડ રંગવાનું તથા વણવાનું કામ અને ઓપદાર ચાંદીનાં વાસણ સારાં થાય છે.

ધારી–તરવારનાં મ્યાન તથા ઘોડા ઉપર નાખવાનો સામાન સારો થાય છે.

દ્વારકાં–પ્રસિદ્ધ જાત્રાનું સ્થળ છે, તે પહેલાં શ્રીકૃષ્ણની રાજધાની હતી.

ગણિત.

સંખ્યા લેખન અને વાંચન.

૧ દશથી ઓછા હોય તેને એકમ કહે છે

૨ એકમને દશ ગણા કરીએ તો દશક થાય.

૩ દશકને દશ ગણા કરીએ તો શતક થાય

૪ શતકને દશ ગણા કરીએ તો હજાર થાય

૫ હજારને દશ ગણા કરીએ તો દશ હજાર થાય

એ પ્રમાણે દશ દશ ગણા કરવાથી લાખ, દશલાખ, કરોડ, અને દશકરોડ થાય છે એક હજારમા દશ શતક છે એક શતકમા દશ દશક છે એક દશકમા દશ એકમ છે માટે એક હજાર એટલે દશ સો, સો દશક અથવા હજાર એકમ થાય છે

૧૦ કરોડ	કરોડ	૧૦ લાખ	લાખ	૧૦ હજાર	હજાર	શતક	દશક	એકમ
								૯
							૬	૮
						૧	૩	૩
						૯	૨	૫
					૩	૬	૨	૫
				૫	૪	૪	૦	૮
				૯	૫	૬	૯	૬
					૫	૪	૦	૭
			૧	૨	૭	૪	૫	૩
			૯	૧	૯	૬	૪	૩
		૨	૮	૦	૦	૮	૭	૫
		૭	૨	૦	૩	૦	૦	૯
	૯	૪	૫	૯	૭	૪	૩	૫
૧	૨	૨	૩	૨	૪	૫	૬	૭

(૧) ૯ નવ, ૬૮ અડસઠ (૨) ૧૩૩ એકસો તેત્રીસ. (૩) ૯૨૫ નવસે પચીસ (૪) ૩૬૨૫ ત્રણ હજાર છસો પચીસ. (૫) ૫૪૪૦૮ ચોપન હજાર ચારસે આઠ (૬) ૯૫૬૯૬ પંચાણું હજાર છસે છન્નું. (૭) ૫૪૦૭ પાચ હજાર ચારસે સાત. (૮) ૧૨૭૪૫૩ એક લાખ સત્તાવીશ હજાર ચારસેં ત્રેપન. (૯) ૯૧૯૬૪૩ નવ·

લાખ ઓગણીસ હજાર છસે તેતાળીસ. (૧૦) ૨૮૦૦૮૭૫ અઠા-વીસ લાખ આઠસેં પંચોતેર. (૧૧) ૭૨૦૩૦૦૯ બોતેર લાખ ત્રણ હજાર નવ. (૧૨) ૯૪૫૯૭૪૩૫ નવ કરોડ પીસ્તાળી લાખ સતાણું હજાર ચારસે પાંત્રીસ (૧૩) ૧૨૨૩૨૪૫૬૭ બાર કરોડ તેવીસ લાખ ચોવીસ હજાર પાંચસેં સડસઠ.

સંખ્યાનુ સયોગીકરણ પ્રથક્કરણ અને મોઢાના સરવાળા તથા બાદબાકી

(૧) ૩૫ પાંત્રીસ એમા ત્રણ દશક અને પાચ એકમ ત્રણ દશકની કીમત ૩૦ માં ૫ ઉમેરીએ તો ૩૫ થાય એમા ૫ નાંખી-એ તો ૪૦ થાય અને ૪૦ ના ૪ દશક થાય

(૨) ૧૯ એમાં ૧ દશક અને ૯ એકમ રહેલા છે, ૧ દશ-કની કીમત ૧૦ મા ૯ ઉમેરીએ તો ૧૯ થાય તેમાથી ૫ એકમ લઇ લઇએ તો ૧ દશક + ૪ એકમ મળી = ૧૪ થાય

(૩) ૧૩૬ આમા ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ છે. ૧ શતકની કીમત ૧૦૦ થાય છે, ૩ દશકની કીમત ૩૦ થાય છે અને ૬ એકમની કીમત ૬ જ રહે છે

હવે ૧ શતકના ૧૦૦ મા ૩ દશકના + ૩૦ ઉમેરીએ તો = ૧૩૦ થાય તેમા + ૬ એકમ નાખીએ તો = ૧૩૬ થાય.

બીજી રીતે કહીએ તો ૧ શતક + ૩ દશક + ૬ એકમ = ૧૩૬ થાય તેમાંથી ૨ દશક અને ૪ એકમ લઇ લઇએ તો ૩ દશક-માંથી ૨ દશક જાય તો ૧ દશક રહે અને ૬ એકમમાથી ૪ એકમ જાય તો ૨ એકમ રહે. એટલે ૧ શ૦ + ૧ દ૦ + ૨ એ૦ = ૧૧૨

રહે. બીજી રીતે કહીએ તો ૨ દશકની કીંમત ૨૦ + ૪ એકમ મળી = ૨૪ બાદ જાય તો પણ ૧૧૨ બાકી રહે.

(૪) ૬૦૫ આમાં ૬ શતક + ૦ દશક એટલે દશક નથી, + ૫ એકમ મળી = ૬૦૫ થાય છે.

૬ શતક = ૬૦૦ થાય + ૦ દશક (શુનની કીંમત ગણાતી નથી.) + ૫ એકમ = ૬૦૫ થાય, હવે ૬ શતકમાં ૫ એકમ ઉમેરીએ તો પણ ૬૦૫ થાય.

તેમાંથી ૯ દશક અને ૫ એકમ કાઢી લઇએ તો ૫ એકમ-માંથી ૫ જતા રહે તો ૦ (રહે) કંઇ ન રહે. દશક નથી માટે ૬ શતકમાંથી ૧ શતક લઇએ તો તેના ૧૦ દશક થાય અને ૫ શતક રહે, હવે ૧૦ દશકમાંથી ૯ દશક કાઢી લઇએ તો ૧ દશક રહે અને ૫ શતકમાંથી કંઈ જવાનુ નથી માટે ૫ શતક રહે. હવે ૫ શતકમા ૧ દશક ઉમેરીએ તો પાંચસો દસ થાય.

(૫) ૯૯૭૯ આમાં નવ હજાર છે, નવ હજાર = ૯૦૦૦
અને નવ શતક છે, નવ શતક = ૯૦૦
અને સાત દશક છે, સાત દશક = ૭૦
અને નવ એકમ છે, નવ એકમ = ૯

આ પ્રમાણે મળીને આખી સંખ્યા નવ હજાર નવસેં અગ-ન્યાશી થઇ છે.

(ઉપર પ્રમાણે નવીન દાખલા બનાવી શિક્ષકે સંખ્યાનું પ્રથક્કરણ, સંયોગીકરણ અને મોઢાના સરવાળા તથા બાદબાકી શીખવવાં.)

સરવાળો.

વ્યાખ્યા—બે કે વધારે સંખ્યાઓની મેળવણી કરવાથી જે નવી સંખ્યા આવે તેને તથા તે શોધી કાઢવાની રીતને સરવાળો કહે છે.

૧ એકજ વર્ગના પ્રાણી કે પદાર્થનો સરવાળો થઇ શકે છે.

ઉદા૦ } ૧. ૨૦ કેરી + ૧૧ કેરી = ૩૧ કેરી થાય.
૨. ૧૫ ગાયો + ૩૦ ગાયો = ૪૫

૨. જુદા જુદા વર્ગનાં પ્રાણી કે પદાર્થોનો સરવાળો થઇ શકતો નથી.

ઉદા૦ ૧. ૧૫ ગાયો + ૩૦ ઘોડા = ૪૫ ગાયો કે ઘોડા થઇ શકે નહિ.

૨. ૧૫ કેરી + ૩૦ જમરૂખનો સરવાળો ૪૫ કેરી કે ૪૫ જમરૂખ થાય નહિ, પરંતુ ૧૫ ગાયો અને ૩૦ ઘોડાને બદલ ૧૫ ઢોર + ૩૦ ઢોર લઇએ તો તેનો સરવાળો ૪૫ ઢોર થાય.

(એજ પ્રમાણે આગળ બાદબાકીમાં પણ સમજવુ).

(૧) બીજા ધોરણના એક વર્ગમાં ૨૫ અને બીજામાં ૩૧ છોકરા છે તો બધા મળી કેટલા છોકરા થયા?

(અ) આમા બે વર્ગના છોકરાની સંખ્યાની મેળવણી કરવાની છે, જવાબ વધારે આવવાનો છે માટે તેનો સરવાળો કરવો.

(બ) એકજ વર્ગનાં પ્રાણી (છોકરા) છે માટે તેનો સરવાળો થઇ શકે.

(क) ૨૫ માં બે દશક અને પાંચ એકમ છે, તથા ૩૧ માં ત્રણ દશક અને એક એકમ છે.

(ड) બે દશકમાં ત્રણ દશક ઉમેરીએ તો પાંચ દશક એટલે ૫૦ એકમ થાય અને પાંચ એકમમાં એક એકમ નાંખીએ તો ૭ એકમ થાય હવે પચાસ એકમમાં ૭ એકમ નાંખીએ તો ૫૬ એકમ થાય, એટલે ૨૫ માં ૩૧ ઉમેરીએ તો ૫૬ થાય.

(૨) એક નિશાળમા ત્રણ ધોરણ છે, પહેલા ધોરણમાં ૨૫ છોકરા છે, બીજામા ૧૮ અને ત્રીજામા ૧૫ છોકરા છે, તો આખી નિશાળમાં છોકરા કેટલા? અને પહેલા ધોરણમા ૧ આનો, બીજામાં ૨ આના અને ત્રીજામા ૩ આના ફી લે છે તો આખી નિશાળમાં ફીના કેટલા આના આવે. (આક આવડે છે તેથી તેનો ઉપયોગ કરવા આ હિસાબ મૂકયો છે.)

નિશાળમાં કેટલા છોકરા છે તેની સંખ્યા કહાડવાની છે માટે ત્રણે વર્ગના છોકરાનો સરવાળો કરવો પડશે અને તે એકજ વર્ગનાં પ્રાણી છે માટે સરવાળો થઇ શકશે માટે ૨૫ + ૧૮ + ૧૫ એ ત્રણ સંખ્યામા ૨ + ૧ + ૧ = ૪ દશક થયા, તેમા ૫ + ૮ + ૫ એકમ એકઠા કર્યા તો ૧૮ એકમ થયા, તેમાથી ૧ દશક નીકળ્યો, અને ૮ એકમ રહ્યા ૧ દશક ૪ દશકમા ઉમેર્યો તો ૫ દશક બરોબર ૫૦ એકમમા ૮ એકમ ઉમેર્યા તો છોકરાની સંખ્યા ૫૮ થઇ. જવાબ

હવે પહેલા ધોરણમાં એક છોકરા દીઠ ૧ આનો ફી લે છે, માટે ૨૫ × ૧ = ૨૫ આના થયા.

બીજા ધોરણમા એક છોકરા દીઠ ૨ આના ફી લે છે માટે ૧૮ × ૨ = ૩૬ આના થયા.

ત્રીજા ધોરણમાં એક છોકરા દીઠ ૩ આના ફી લે છે માટે ૧૫ × ૩ = ૪૫ આના થયા.

આમાં આખી નિશાળની ફી કેટલા આના છે તે ખોળી કહાડવાનું છે જેથી તેનો સરવાળો કરવો પડશે. માટે પ્રથમ ૫ + ૬ + ૫ એકમનો સરવાળો ૧૬ એકમ થયા તેમાથી ૧ દશક અને ૬ એકમ નીકળ્યા તે ૨ + ૩ + ૪ દશકમાં ૧ દશક ઉમેર્યો તો ૧૦ દશક થયા, દશ દશકના ૧૦૦ એકમ થયા તેમાં ૬ એકમ ઉમેર્યા તો ૧૦૬ એકમ થયા તે આના આવ્યા માટે આખી નિશાળની ફી ૧૦૬ આના થઇ જવાબ.

(૩) એક ગામમાં ૪૯૩૫ બ્રાહ્મણ, ૧૬૭૫ વાણીઆ, ૧૫૬૪૩ પાટીદાર, ૯૭૩ મુસલમાન અને ૭૬૫૬ બીજા પરચુરણ જાતના માણસો વસે છે, તો તે ગામની કુલ વસ્તી કેટલી ?

अ ગામમાં કેટલાં માણસોની વસ્તી (સંખ્યા) છે તે કહાડવાનું છે, માટે દરેક જાતના માણસોનો સરવાળો કરવો પડશે.

ब એકજ વર્ગનાં પ્રાણી છે માટે સરવાળો થઇ શકશે.

क ઉપરના ગણેલા હિસાબ મુજબ સંખ્યાના સ્થાન પ્રમાણે એક બીજાની નીચે ક્રમસર મૂકી સરવાળો કરવો એટલે જવાબ ૩૦૮૮૨ આવશે. તે ગામની વસ્તી (માણસોની સંખ્યા) છે.

(૪) એક ગૃહસ્થે ચાર દાગીના વેચ્યા. એકની કીંમત રૂ. ૬૯૭, બીજાની રૂ. ૩૧૫, ત્રીજાની રૂ. ૫૧૫, અને ચોથાની રૂ. ૩૦૦૯, ઉપજ્યા તો બધા મળીને તે ગૃહસ્થ પાસે કેટલા રૂપીઆ આવ્યા ?

अ એક કરતાં વધુ સંખ્યા મળીને રૂપીઆની સિલક થઇ છે તે ખોળી કહાડવા માટે બધી રકમોનો સરવાળો કરવો પડશે.

ख એકજ વર્ગના પદાર્થો એકઠા થયા છે માટે સરવાળો થઇ શકે.

क હવે દરેક સખ્યાને તેના સ્થાન પ્રમાણે ક્રમસર એક બીજાની નીચે મુકી સરવાળો કરવો એટલે જવાબ ૪૫૩; રૂપીઆ આવશે.

(૫) એક ખેડુતે પાંચ આંબા ઉપરથી કેરીઓ ઉતારી, તેમાં પહેલા ઉપરથી ૧૬૧૯, બીજા ઉપરથી ૩૦૩૫, ત્રીજા ઉપરથી ૧૯૬૯૬, ચોથા ઉપરથી ૨૦૦૬ અને પાંચમા ઉપરથી ૭૦૫૭ ઉતરી તો બધી મળીને તે ખેડુત પાસે કેટલી કેરીઓ થઇ હશે? જ૦ ૩૩૪૧૩ કેરીઓ.

બાદબાકી.

વ્યાખ્યા—એક સખ્યામાંથી બીજી સખ્યા ઓછી કરવાથી જે નવી સખ્યા આવે તેને, તથા તે શોધી કહાડવાની રીતને બાદબાકી કહે છે.

(૧) સરવાળાની પેઠેજ બાદબાકી પણ એકજ જાતના પ્રાણી કે પદાર્થની થઈ શકે

ઉદા૦ (૧) ૧૫ ગાયો

બા ૯ ગાયો

૬ ગાયો

(૨) ૨૮ રૂપીઆ

બા ૭ રૂપીઆ

૨૧ રૂપીઆ

(૨) સરવાળાની પેઠે બાદબાકી પણ જુદી જુદી જાતનાં પ્રાણી કે પદાર્થની થઇ શકતી નથી.

ઉદા૦ (૧) ૧૫ ગાયો / ૯ ઘોડા — ૬ ગાયો કે ઘોડા કહેવાય નહિ માટે બાદ થાય નહિ.

(૨) ૧૫ રૂપીઆ / ૩ મણ — ૧૨ રૂા કે મણ કહેવાય નહિ માટે બાદ થાય નહિ.

(૩) જેમાંથી બાદ કરવાના છે, તે રકમ મોટી હોય છે માટે તે **અધિકાંક** કહે છે.

(૪) બાદ કરવાની રકમને **બાધ્યાંક** કહે છે.

(૫) જે જવાબ આવે તેને **બાદબાકી** કહે છે

(૧) એક વર્ગમાં ૩૬ છોકરા છે તેમાંથી ૧૩ છોકરા ઉઠી ગયા તો બાકી કેટલા રહ્યા ?

(अ) વર્ગમાંથી છાકરા ઓછા થયા છે માટે બાદબાકી કરવી પડશે.

(ब) એકજ વર્ગનાં સજાતિય પ્રાણી છે માટે બાદબાકી થઇ શકે.

(क) ૩૬ માં ત્રણ દશક છ એકમ છે. ૧૩ માં એક દશક ત્રણ એકમ છે.

(ड) વર્ગમા ૩૬ છોકરા છે અને તેમાંથી ૧૩ છોકરા જતા રહ્યા છે માટે ૩૬ માથી ૧૩ બાદ કરવાના

(इ) છત્રીસના ૬ એકમમાથી તેરના ૩ એકમ બાદ (કમી) કરીએ તો ૩ એકમ રહે. પછી ૩ દશકમાથી ૧ દશક લઇ લઇએ તો ૨ દશક રહે. હવે એ દશકને વટાવીએ તો વીસ થાય. તેમાં ત્રણ એકમ ઉમેરીએ તો ૨૩ એકમ થાય એટલે ૩૬—૧૩=૨૩ છોકરા વર્ગમાં બાકી રહ્યા.

(૨) એક માણુસે એક ઘોડો રૂ. ૪૩૫ માટે લીધો અને તે પસંદ ન પડવાથી રૂ. ૩૭૮ થી વેચી દીધો, તો તેને કેટલા રૂ. ખોટ ગઇ.

(अ) રૂ આપ્યા છે વધારે અને ઉપજ્યા છે થોડા, માટે ખોટ ગઇ છે અને તે કેટલા રૂા. ખોટ ગઈ તે ખોળી કહાડવા માટે બાદબાકી કરવી પડશે.

(ब) એકજ વર્ગના પદાર્થ (સજાતી—રૂપીઆ) છે, માટે બાદબાકી થઈ શકશે

(क) આપેલા રૂ. ની રકમમાંથી ઉપજેલી રૂા. ની રકમ બાદ કરવાથી ખોટ જણાઇ આવશે.

(ड) આપેલી રકમ રૂ ૪૩૫ છે. તેમાં શતક દશક એકમ ૪ + ૩ + ૫ છે તેમાંથી ઉપજેલી રકમ રૂ. ૩૭૮ છે તેમાં ૩ + ૭ + ૮ બાદ કરવાના છે

```
  શતક  દશક  એકમ
   ૪  +  ૩  +  ૫
   ૩  +  ૭  +  ૮
  ---------------
   ૦  +  ૫  +  ૭
```

(૧) એકમમાંથી ૮ એકમ બાદ જાય નહિ માટે ૩ દશકમાથી ૧ દશક લીધો તેના દશ એકમ થયા તેમા પાંચ એકમ ઉમેર્યા તો પદર એકમ થયા તેમાથી ૮ એકમ બાદ કર્યા તો સાત એકમ રહ્યા.

(૨) ત્રણ દશકમાથી એક દશક લીધો હતો, માટે બે દશક રહ્યા હતા, તે બેમાથી ૭ દશક બાદ જાય નહિ માટે ચારમાંથી એક શતક લીધો તેના દશ દશક થયા તેમા બે દશક ઉમેર્યા તો બાર દશકમાથી સાત દશક બાદ કર્યા એટલે પાચ દશક રહ્યા.

(૩) ચાર શતકમાંથી એક શતક લીધો છે માટે ત્રણ શતક રહ્યા છે તેમાંથી ત્રણ શતક બાદ કર્યાં એટલે કંઇ પણ રહ્યું નહિ. કંઇપણ ન હોય તે બતાવવાને ૦ મીંડુ મુકવામાં આવે છે, કારણ કે તેની કીંમત ગણાતી નથી.

(૪) પાંચ દશકને વટાવીએ તો ૫૦ એકમ થાય તેમાં ૭ એકમ ઉમેરીએ તો ૫૭ એકમ થાય

(૫) ત્યારે રૂ. ૪૩૫ માટે ઘોડો ખરીદીને રૂ. ૩૭૮ થી વેચી દઇએ તો રૂ. ૫૭ ખોટ જાય અને તે ખરીદ કીંમતમાંથી વેચાણ કીંમત બાદ કરવાથી ખોટ જણાઇ આવી

(૬) એક રબારીને ત્યાં ૨૬૪૭ ઢોર છે, તેમાથી ૪૩૧ ગાયો રોગ લાગવાથી મરી ગઇ, અને ૨૩૧ વાછરડા વેચ્યા, તો બાકી ઢોર કેટલાં રહ્યાં?

(अ) આમા ૪૩૧ ગાયો મરી ગઇ છે તેથી એકંદરે ઢોરમાં ઘટાડો થયો તથા ૨૩૧ વાછરડા વેચી દીધા તેથી પણ એકંદરે ઢોરમાથી ઘટાડો થયો, માટે મરી ગયેલા ઢોર ૪૩૧ + ૨૩૧ વેચેલા ઢોરનો સરવાળો કરવો તે = ૬૬૨ ઢોર થયા, તે એકદરમાથી ઓછાં થયા છે, માટે બાદબાકી કરવી પડશે

(ब) જવાબ ઢોરનો (પ્રાણી વર્ગનો) કહાડવાનો છે માટે બાદબાકી થશે; પરંતુ ગાયો કે વાછરડામા જવાબ માગ્યો હોત તો બાદબાકી થઇ શકત નહિ. મતલબ કે જવાબ આવી શકત નહિ.

(क) એકંદર ઢોર ૨૬૪૭ છે તેમાંથી ૬૬૨ ઢોરનો ઘટાડો થયો તે બાદ કર્યા તો બાકી ૧૯૮૫ ઢોર રહ્યાં. જવાબ.

(૪) મારી પાસે રૂ. ૪૭૭૮૦ છે. મારી પાસે એક જણ રૂ. ૪૩૭૫ માગે છે, બીજો રૂ ૧૨૬૯૦ માગે છે, ને ત્રીજો રૂ. ૨૦૦૦૧

માગે છે, એ ત્રણેને માગતા રૂપીઆ આપી દઉં, તો મારી પાસે શું રહે?

(अ) માગતા રૂપીઆ સિલકમાંથી આપીએ એટલે સિલકમાં ઘટાડો થાય, અને ઘટાડો થવાથી સિલકમાં શું રહે તે ખોળી કહાડવાને બાદબાકી કરવી પડશે.

(ब) પ્રથમ માગતા રૂપીઆ કેટલા આપવાના છે તે નક્કી કરવુ જોઇએ. તે નક્કી કરવા માટે ત્રણે જણને આપવાની રૂપીઆની રકમનો (બીજી + ત્રીજી + ચોથી) સરવાળો કરવો, એટલે કુલ કેટલા રૂ. માગતા આપવાના છે તે જણાઇ આવશે રૂ ૩૭૦૬૬

(क) રૂ. ૪૭૭૮૦ સિલક છે તેમાંથી એકંદરે માગતા રૂ. ૩૭૦૬૬ બાદ કરીએ તો રૂ. ૧૦૭૧૪ સિલક રહે. જવાબ

(૫) એક જણને સરકારમાંથી વર્ષ દહાડે રૂ. ૧૫૦૦ મળે છે ને તે વેપારમાથી રૂ. ૧૩૦૯ કમાયો. તેને રૂ ૯૨૫ નાત જમાડતાં ખર્ચ થયુ, અને રૂ ૧૧૫૦ દેવાપેટે આપવા પડ્યા તો બાકી તેની પાસે શુ રહ્યુ?

अ આ હિસાબમાં કેટલાક રૂપીઆએ આવીને સિલકમાં વધારો કર્યો છે, અને કેટલાક રૂપીઆએ ઘટાડો કર્યો છે; માટે વધારો કરનાર રૂ. ૧૫૦૦+૧૩૦૯ નો = ૨૮૦૯ સરવાળો કર્યો એટલે કેટલા રૂ. સિલક થયા તે જણાયુ

ब ઘટાડો કરનાર રૂ. ૯૨૫ + ૧૧૫૦નો ૨૦૭૫ સરવાળો કર્યો, એટલે એકંદરે કેટલા રૂ. નો ઘટાડો થયો તે જણાયુ.

क હવે ઘરમાં આવેલા કુલ રૂ ૨૮૦૯ માથી ઘટાડો થનાર કુલ રૂ. ૨૦૭૫ બાદ કરીએ તો રૂ ૭૩૪ સિલક રહે. જવાબ

ગુણાકાર.

વ્યાખ્યા—એકની એક સંખ્યા કેટલી વખત લઇ તેનો સરવાળો કરવાની સહેલી રીતને **ગુણાકાર** કહે છે.

(अ) જે સંખ્યાને ગુણવાના છે તેને **ગુણ્ય** કહે છે.

(ब) જે સંખ્યાએ ગુણવાના છે તેને **ગુણક** અથવા **ગુણકાંક** કહે છે.

(क) ગુણવાથી જે જવાબ આવે તેને **ગુણાકાર** કહે છે.

આંકના ઘડીઆ એ સરવાળાનું ટુંકું રૂપ છે.

ત્રણ દુ છ એ ત્રણનો દુ એટલે બે વખત સરવાળો થયા છે. ત્રણ ચોક બાર એ ત્રણ ચાર વખત લઇ તેનો સરવાળો કરવાથી થયા છે. અને તે લાંબી રીતને ટુંકામાં ત્રણ ચોક બાર. એટલે ત્રણ ચાર વખત લઇ ગુણવાથી થયા છે.

ગુણાકાર ગુણ્ય અને ગુણક બંને સાદી સંખ્યા હોય છે, અથવા ગુણ્ય કોઇ પદાર્થ બતાવતી સંખ્યા હોય અને ગુણક સાદી સંખ્યા હોય છે.

દાખલા તરીકે ૩ ને ૨ એ ગુણી શકાય. ત્રણ ઘોડા બે વખત લેવા એટલે ૭ ઘોડા થઇ શકે. પણ ૩ ઘોડાને ૨ ઘોડાએ ગુણી શકાય નહિ, અને ૭ ઘોડા થઇ શકે નહિ.

(દા ૧) ૬ ને આઠે ગુણો.

આમાં ૬ એ એકમ છે તેને આઠે ગુણવાથી તો ૬ ને આઠ વખત લઇ સરવાળો કરવાથી અથવા આંકની રીતે છ અઠાં અડતાળીશ થાય હવે અડતાળીશમાં ૪ એ દશક બતાવે છે અને ૮ એ એકમ બતાવે છે, માટે ૪ દશક એટલે ૪૦ અને આઠ એકમ મળી અડતાળીશ થાય છે.

```
  ૬ ગુણ્ય
×૮ ગુણક
========
 ૪૮ ગુણાકાર
```

(દા. ૨) ૨૨૫ ને ૯ ગુણો.

આમાં પહેલા બે એ શતક બતાવે છે એટલે બે શતક એટલે બસેં. બીજા બે એ દશક બતાવે છે એટલે બે દશક એટલે વીશ. પાંચ એ એકમ બતાવે છે. એટલે પાંચ એકમ.

એટલે બસે, વીસ અને પાંચ મળીને આ સંખ્યા થઇ છે. માટે પહેલા પાંચ એકમને નવે ગુણ્યા તો ૪૫ એકમ, એમાંથી પાંચ એકમ આવ્યા તે બસેં પચીશ અને તેની નીચે ૯ લખી ગુણાકાર કરવા માટે લીટી દોરી તેની નીચે એકમના સ્થળે પાંચ લખ્યા અને ચાર દશક વધ્યાના નીચે મુકયા પછી બે દશકને નવે ગુણ્યા તો અઢાર દશક આવ્યા તેમાં ચાર દશક ઉમેર્યા તો બાવીસ દશક થયા તેમા પહેલો બગડો સો બતાવે છે અને પછીનો બગડો દશક બતાવે છે, માટે દશકને ગુણતા બે દશક આવ્યા તે દશકના સ્થાનમાં મુકી બે શતક નીચે મુકયા પછી બે શતકને નવે ગુણ્યા તો અઢાર શતક આવ્યા તેમા બે શતક ઉમેર્યાં તો વીશ શતક આવ્યા એમા બગડો બે હજાર બતાવે છે. શુન્ય એ શતક બતાવે છે તે લીટીમાં તેના સ્થાને મુકયો તો જવાબ બે હજાર પચીશ આવ્યો.

$$\begin{array}{r} ૨૨૫ \\ \times ૯ \\ \hline ૨૦૨૫ \end{array}$$

૫ એકમ × ૯ = ૪૫ એકમ તેમા ૪ દશક અને ૫ એકમ

૨ દશક × ૯ = ૧૮ + ૪ દશક = ૨૨ દશક તેમાં ૨ શતક અને ૨ દશક.

૨ શતક × ૯ = ૧૮ શતક + ૨ શતક = ૨૦ શતક એટલે વીશ શતક ૨ દશક અને ૫ એકમ = ૨૦૨૫ જવાબ.

(દા. ૩) ૭૪૮ ને ૪૫ ગુણો.

```
   ૭૪૮
   ×૪૫
  -----
    ૪૦
   ૨૦
  ૩૫
   ૩૨
  ૧૬
 ૨૮
 ------
 ૩૩૬૬૦
```

આમાં પહેલા ૮ એકમને પાંચે ગુણવા. પછી ૪ દશકને પાંચે ગુણવા, પછી ૭ શતકને પાંચે ગુણવા.

હવે ચારે ગુણવા માટે પ્રથમ આઠ એકમને ચાર દશકે ગુ-ણવા, પછી ચાર દશકને ૪ દશકે ગુણવા, પછી સાત શતકને ચાર દશકે ગુણવા. આઠ એકમને પાંચ એકમે ગુણ્યા તો ચાલીસ એકમ આવ્યા ચાર દશકને પાચ એકમે ગુણ્યા તો વીશ દશક આવ્યા, સાત સતકને પાંચ એકમે ગુણ્યા તો પાંત્રીશ શતક આવ્યા. ચાર દશકને આઠ એકમ ગુણ્યા તો બત્રીશ દશક આવ્યા, ચાર દ-શકને ચાર દશકે ગુણ્યા તો સાત શતક આવ્યા, સાત શતકને ચાર શકે ગુણ્યા તો અઠ્ઠાવીસ હજાર આવ્યા.

સરવાળો કર્યો તો શુન્ય એકમ, ૭ દશક, સોળ શતક એ-માંથી ૭ શતક મુકયા અને એક હજાર વધ્યાના તે હજારના સર-વાળામાં મેળવ્યા, તો તેર હજારમાંથી ત્રણ હજારના સ્થાનમાં લખી એક વધ્યાના દશ હજારના સરવાળામા ગણ્યા તો જવાબ તેત્રીશ હજાર છસેં સાઠ આવ્યા.

બીજી રીતે આઠ એકમને પાંચે ગુણ્યા તો ચાળીસ એકમ આવ્યા એમ શુન્ય એકમ આવ્યા તે લીટી નીચે એકમના સ્થાન મુકી ચાર વધ્યાના (દશકના) ગણવા, અને નીચે જુદા મુકવા. હવે ચાર દશકને પાંચે ગુણતાં વીશ દશક આવ્યા તેમાં પહેલાંના ચાર વધ્યાના ઉમેર્યા તો ચોવીશ દશક આવ્યા તેમાં બે શતક બતાવે છે અને ચાર દશક બતાવે છે માટે ચાર દશક લીટી નીચે દશકના સ્થાનમાં લખ્યા અને બે વધ્યાના (શતકના) નીચે મુકયા. હવે સાત શતકને પાંચે ગુણ્યા તો પાંત્રીશ શતક આવ્યા તેમાં બે વધ્યાના ઉમેર્યા તો સાડત્રીશ શતક આવ્યા, હવે આગળ ગણવાનું નથી માટે સાડત્રીસ લીટી નીચે મુકી દીધી.

```
  ૭૪૮
 ×૪૫
------
 ૩૭૪૦
૨૯૯૨
------
૩૩૬૬૦
```

હવે ચાર દશકને આઠ એકમે ગુણ્યા તો બત્રીશ દશક આવ્યા તેમાંથી બે દશકના સ્થાનમાં મુકી, ત્રણ એ શતક વધ્યાના નીચે મુકયા, અને ચાર દશકને ચાર દશકે ગુણ્યા તો દશક દશકે ગુણતાં શતક આવે માટે ચાર ચોક સોળ શતક આવ્યા તેમાં ત્રણ શતક ઉમેર્યા તો ઓગણીસ શતક થયા તેમાં એક એ હજાર બતાવે છે. અને નવ એ શતક બતાવે છે માટે નવ શતક શતકના સ્થાનમાં મુકી એક હજાર વધ્યાના નીચે લખ્યા. હવે સાત શતકને ચાર દશકે ગુણ્યા તો અઠ્ઠાવીશ હજાર આવ્યા તેમા એક વધ્યાના હજાર ઉમેર્યા તો ઓગણત્રીસ હજાર આવ્યા હવે આગળ ગુણવાનું નહિ હોવાથી તેના સ્થાનમા મુકી દીધા, પછી લીટી દોરી એમના સ્થાનનો સરવાળો કર્યો તો શુન્ય આવ્યો તે તેના સ્થાનમાં મુકયો, દશકનો સરવાળો ૭ આવ્યો તે દશકના સ્થાનમાં મુકયો, પછી શતકના સ્થાનનો સરવાળો કર્યો તો સોળ આવ્યો તેમાંથી ૭ શતક તે સ્થાનમાં મુકી એક વધ્યાના હજારના સ્થાનમાં ગણી લઇ સરવાળો કર્યો તો તેર આવ્યો તેમાંથી ત્રણ હજાર ઉપરના સ્થા-

નમાં મુકી એક વખ્યાના ગણી દશ હજારના સ્થાનમાં તેને તેત્રીસ મેળવી સરવાળો કર્યો તો ત્રણ આવ્યા તે તે સ્થાનમાં મુક્યો, તો તેત્રીસ હજાર બસેં આઠ જવાબ આવ્યો.

ઉપર પ્રમાણે બે કરતાં વધુ ગુણુક હોય તો એકમને એકમે ગુણુવાથી-એકમ, દશકને એકમે ગુણવાથી દશક, સોને એકમે ગુણુવાથી શતક, હજારને એકમે ગુણુવાથી હજાર, દશ હજારને એકમે ગુણુવાથી દશ હજાર, લાખને એકમે ગુણુવાથી લાખ, દશ લાખને એકમે ગુણુવાથી દશ લાખ, કરોડને એકમે ગુણુવાથી કરોડ, દશ કરોડને એકમે ગુણુવાથી દશ કરોડ થાય છે. અને એકમને દશકે ગુણુવાથી દશક, દશકને દશકે ગુણુવાથી શતક, શતકને દશકે ગુણુવાથી હજાર, હજારને દશકે ગુણુવાથી દશ હજાર, એ પ્રમાણે આગળ એક એક સ્થાન ચઢે છે અને એકમને શતકે ગુણુવાથી શતક, દશકને શતકે ગુણુવાથી હજાર, શતકને શતકે ગુણુવાથી દશ હજાર, હજારને સોએ ગુણુવાથી લાખ એ પ્રમાણે બે સ્થાન આગળ વધે છે.

ભાગાકાર.

એક આપેલી સંખ્યામાંથી બીજી આપેલી નાની સંખ્યા જેવડા કેટલા ભાગ થઇ શકે અથવા એક આપેલી મોટી સંખ્યામાં બીજી આપેલી નાની સંખ્યા કેટલીકવાર છે તે શોધી કહાડવાની રીતને **ભાગાકાર** કહે છે.

ભાગાકારમાં બે સખ્યાઓ આપેલી હોય છે. એક મોટી એટલે જેના ભાગ કરવાના છે તે અને તેને **ભાજ્ય** કહે છે.

બીજી નાની જેના જેવડા ભાગ કરવાના હોય છે તે. તેને **ભાજક** કહે છે, બે સંખ્યા ઉપરથી જે ત્રીજી કેટલા ભાગ થઇ શકે અથવા કેટલીવાર સંખ્યા છે, તે શોધવાની રીત અથવા જવાબ તે **ભાગાકાર** કહેવાય છે,

ભાગાકાર એ ગુણાકારથી ઉલટી રીતના હિસાબ છે, દાખલા તરીકે ચાર ત્રણ વખત લઇએ તો બાર થાય તે ગુણાકાર અને

બારમાં ચાર ત્રણ વખત રહ્યા છે અથવા બારમાં ત્રણ ચાર વખત રહ્યા છે તે ભાગાકાર.

સરવાળાનું ટુંકું રૂપ ગુણાકાર. તેમ બાદબાકીનું ટુંકું રૂપ ભાગાકાર

(૧.) ૯૧ ને ૪ વડે ભાગો.

૪)૯૧(૨૨	આમા નવ દશક અને એક એકમ છે, અને
૮	તેના ચાર એકમ જેવડા ભાગ કરવા છે, તેથી
———	પ્રથમ ૯ દશકમાંથી ૪ એકમ જેવડા કેટલા
૧૧	ભાગ થાય તે શોધી કહાડીએ તો બે ભાગ
૮	થઇ શકે એમ જણાય છે તેથી બે ભાગાકા-
———	રમા મુકી તે બે વડે ચારને ગુણ્યા તો આઠ
૩	આવ્યા તે નવની નીચે મુકી બાદ કર્યા તો

એક દશક બાકી વધ્યા, હવે તેના ઉપર એક એકમ ચઢાવ્યો, તો અગીઆર એકમ થયા તેના ચાર એકમ જેવડા કેટલા ભાગ થઇ શકે તે જોતા બે ભાગ થઇ શકે એમ જણાય છે, તેથી ૨ ભાગાકાર પહેલા અક પછવાડે મુકયા, અને તે બે વડે ચારને ગુણી ગુણાકાર આઠ આવ્યો, તે અગીઆર નીચે મુકી તેમાથી બાદ કયા તો ત્રણ શેષ વધ્યા. માટે બાવીસ જવાબ, અને શેષ ત્રણ વધ્યા

(દા ૨) નવ ભાગીદારોનુ એક સહીઆરૂ ૧૨૬૦ આબાનું આબાવાડીઉ છે તે તેમણે વહેચી લીધુ તો દરેકને ભાગ કેટલા આબા આવશે

૯) ૧૨૬૦ (૧૪૦	બારસેં સાઠ ઝાડમાથી નવ નવ ઝાડ-
૯	ના કેટલા જથા થાય તે કહાડવાના
———	છે માટે બારસે સાઠને નવે ભાગવાના
૩૬	છે ભાજયમા એક એ હજાર બતાવે છે,
૩૬	બે શતક બતાવે છે, ૭ દશક બતાવે
———	છે, અને શુન્ય એકમ બતાવે છે.
૦	

એક હજારના એકડાના ભાગ નવ થઇ શકે નહિ માટે બે આં-કડા ઉપર એટલે બાર ઉપર ભાગ લીધો. તો બારના નવ નવ જેવડો ફક્ત એકજ ભાગ થઈ શકે માટે એક ભાગાકારમાં મુકી એક વડે નવને ગુણી ગુણાકાર નવ બાર નીચે મુકી તેમાંથી બાદ કર્યા તો ત્રણ બાકી રહ્યા. તેના ઉપર દશક ચઢાવ્યા તો ૩૬ દશક થયા. એ છત્રીશ દશકના નવ નવ જેવડા ચાર ભાગ થઈ શકે માટે ચાર ભાગાકાર મુકી તેવા નવને ગુણી ગુણાકાર છત્રીશ તે છત્રીશ નીચે મુકી બાદ કર્યા તો શુન્ય શેષ વધી હવે એ શુન્ય શેષ ઉપર શુન્ય એકમ ચઢાવ્યા, એટલે એકમ શુન્ય છે અને તેના નવ ભાગ કરવા છે, તો શુન્ય ભાગ થઈ શકે માટે ભાગ શુન્ય આવ્યો, તે ભાગાકારમા મુકયો તો જવાબ એકસો ચાળીસ આવ્યો, માટે દરેક ભાગીદારને ભાગ એકસો ચાળીસ આગા આવશે.

(૩) એક ગામમા ૭૧૦૫૦ માણસની વસ્તી છે અને તે વ-સ્તીનો ૨૫ મો ભાગ નિશાળે જાય છે તો નિશાળમા કુલ કેટલા છોકરા ભણવા જતા હશે

```
૨૫)૭૧૦૫૦(૨૮૪૨
   ૫૦
  ----
   ૨૧૦
   ૨૦૦
  ----
   ૧૦૫
   ૧૦૦
  ----
     ૫૦
     ૫૦
  ----
      ૦
```

વસ્તીમાથી ૨૫ માણસે એક છોકરો નિશાળે જાય છે એવો અર્થ છે. એટલે જેટલા છોકરા નિશાળે જાય છે, તેના કરતા ગામની વસ્તી પચીશગણી છે, તેથી છોકરાની જે સખ્યા નિશાળે ભ-ણનારી આવે તેના કરતા પચીશ ગણી વસ્તી તે ઇકોતેર હજાર પચાશ છે માટે વસ્તીને પચીશે ભાગવાના છે હવે ભા-જયમા પાચ આકડા છે, અને ભાજક-મા બે આકડા છે માટે ભાજકના બે આકડા જેટલા ભાજયના ભાગ કરવા છે તે ભાજયમાથી ભાજકના બે આ-કડામાથી એટલે ઇકોતેરમાથી ભાજકના

બે આંકડા પચીશ કેટલી વખત બાદ જઈ શકે, તે શોધતાં પચીશ ત્રણ વખત લઇએ તો પંચોતેર થાય; પણ તે છોંતેરમાંથી બાદ જઈ શકે નહિ. માટે બે વખત લીધા તો પચીસ દુ પચાશ આવ્યા, તે બાદ જઇ શકશે માટે બે ભાગાકાર કરવામાં મુકી પચાશ છોંતેર નીચે મુકી બાદ કર્યા. એકવીશ વધ્યા તેના ઉપર હજારની શુન્ય ઉતારી તો બસે થયા તેમાંથી પચીશ જેટલા કેટલા ભાગ થઇ શકે તે શોધતાં પચીસ છઠાં બસેં થાય તે કરતા વધારે ભાગ થઇ શકશે નહિ. માટે આઠ ભાગ આવ્યો તે ભાગાકાર મુકી પચીસને આઠે ગુણી બસેં આવ્યા. તે બસેંદશ નીચે મુકી બાદ કર્યા, તો દશ શેષ વધી તેના ઉપર ૫ દશક ઉતાર્યા તો એકસો પાચ થયા. તેના પચીશ જેવડા કેટલા ભાગ થાય તે શોધતાં ચાર ભાગ થાય એમ જણાય છે તેથી ચાર ભાગાકાર મુકી પચીશને ચારે ગુણી સો આવ્યા તે એક સો પાંચ નીચે મુકી તેમાંથી સો બાદ કર્યા તો પાંચ શેષ વધી તેના ઉપર શુન્ય એકમ થયા તેના પચીશ જેટલા કેટલા ભાગ થાય, તે જોતા બે ભાગ થાય એમ જણાય છે, માટે બે ભાગાકાર મુકી પચીસને બેએ ગુણી ગુણાકાર પચાસ નીચે પચાસ મુકી બાદ કર્યા, તો શુન્ય શેષ વધી માટે જવાબ બે હજાર આઠસે બેંતાળીસ આવ્યો તેથી નિશાળમાં એટલા છોકરા ભણનારા હોવા જોઇએ.

આજ પ્રમાણે ત્રણ આકડાનો ભાજક હોય તો શરૂઆત ત્રણ આંકડાના ભાજ્યના ભાગ પાડવાથી કરવી. ચાર આંકડા નો ભાજ્ય હોય તો ભાજ્યમાથી ચાર આકડાના ભાગ પાડવા. એ પ્રમાણે આગળ.

ભાગાકાર ખરો છે તે તપાસવાની રીતઃ—

આવેલા ભાગાકારને ભાગવાની રકમ (ભાજક) સાથે ગુણી ગુણાકારમાં શેષ ઉમેરવી એ પ્રમાણેનો સરવાળો જો ભાજ્યની બરાબર આવે તો જવાબ ખરો જાણવો.

બાદબાકી ખરી છે તે તપાસવાની રીત.—

બાદ કરતા જે જવાબ આવ્યો હોય તેની સાથે બાદ કરવાની રકમનો સરવાળો કરતા જો પહેલી રકમ જેટલો અથવા જેમાંથી બાદ કરવાના છે તે સંખ્યા જેટલો સરવાળો આવે તો બાદબાકી ખરી જાણવી

સરવાળો તપાસવાની રીત.—

જેટલી રકમોનો સરવાળો કરવાનો હોય તેમાંથી એક રકમ પડતી મુકી બાકીની રકમોનો સરવાળો કરવો અને તે સરવાળામાં પડી મુકેલી રકમ મેળવવી, તે જો બધી રકમોના સરવાળા જેટલી મળી રહે તો સરવાળો ખરો છે એમ જાણવુ

ગુણાકાર ખરો છે તે તપાસવાની રીતઃ—

ગુણ્ય અને ગુણક મુકી જે પ્રમાણે રીત છે તે પ્રમાણે ગુણાકાર કરવો.

અને ગુણક પહેલો મુકવો અને ગુણ્ય પછી મુકવો અને પછી ગુણાકાર કરવો અને ગુણાકાર જો પહેલા ગુણાકાર જેટલો આવે તો ગુણાકાર ખરો છે એમ સમજવુ.

૧૧।૧।	૧૧૧।૧૩।।।	૨૧૧।૨૬।	૩૧૧।૩૮।।।	૪૧૧।૫૧।
૨૧।૨।।	૧૨૧।૧૫	૨૨૧।૨૭।।	૩૨૧।૪૦	૪૨૧।૫૨।।
૩૧।૩।।।	૧૩૧।૧૬।	૨૩૧।૨૮।।।	૩૩૧।૪૧।	૪૩૧।૫૩।।।
૪૧।૫	૧૪૧।૧૭।।	૨૪૧।૩૦	૩૪૧।૪૨।।	૪૪૧।૫૫
૫૧।૬।	૧૫૧।૧૮।।।	૨૫૧।૩૧।	૩૫૧।૪૩।।।	૪૫૧।૫૬।
૬૧।૭।।	૧૬૧।૨૦	૨૬૧।૩૨।।	૩૬૧।૪૫	૪૬૧।૫૭।।
૭૧।૮।।।	૧૭૧।૨૧।	૨૭૧।૩૩।।।	૩૭૧।૪૬।	૪૭૧।૫૮।।।
૮૧।૧૦	૧૮૧।૨૨।।	૨૮૧।૩૫	૩૮૧।૪૭।।	૪૮૧।૬૦
૯૧।૧૧।	૧૯૧।૨૩।।।	૨૯૧।૩૬।	૩૯૧।૪૮।।।	૪૯૧।૬૧।
૧૦૧।૧૨।।	૨૦૧।૨૫	૩૦૧।૩૭।।	૪૦૧।૫૦	૫૦૧।૬૨।।

૫૧૧।૬૩।।।	૬૧૧।૭૬।	૭૧૧।૮૮।।।	૮૧૧।૧૦૧।	૯૧૧।૧૧૩।।।
૫૨૧।૬૫	૬૨૧।૭૭।।	૭૨૧।૯૦	૮૨૧।૧૦૨।।	૯૨૧।૧૧૫
૫૩૧।૬૬।	૬૩૧।૭૮।।।	૭૩૧।૯૧।	૮૩૧।૧૦૩।।।	૯૩૧।૧૧૬।
૫૪૧।૬૭।।	૬૪૧।૮૦	૭૪૧।૯૨।।	૮૪૧।૧૦૫	૯૪૧।૧૧૭।।
૫૫૧।૬૮।।।	૬૫૧।૮૧।	૭૫૧।૯૩।।।	૮૫૧।૧૦૬।	૯૫૧।૧૧૮।।।
૫૬૧।૭૦	૬૬૧।૮૨।।	૭૬૧।૯૫	૮૬૧।૧૦૭।।	૯૬૧।૧૨૦
૫૭૧।૭૧।	૬૭૧।૮૩।।।	૭૭૧।૯૬।	૮૭૧।૧૦૮।।।	૯૭૧।૧૨૧।
૫૮૧।૭૨।।	૬૮૧।૮૫	૭૮૧।૯૭।।	૮૮૧।૧૧૦	૯૮૧।૧૨૨।।
૫૯૧।૭૩।।।	૬૯૧।૮૬।	૭૯૧।૯૮।।।	૮૯૧।૧૧૧।	૯૯૧।૧૨૩।।।
૬૦૧।૭૫	૭૦૧।૮૭।।	૮૦૧।૧૦૦	૯૦૧।૧૧૨।।	૧૦૦૧।૧૨૫

૧૧।। ૧।।	૧૧૧।।૧૬।।	૨૧૧।।૩૧।।	૩૧૧।।૪૬।।	૪૧૧।।૬૧।।
૨૧।। ૩	૧૨૧।।૧૮	૨૨૧।।૩૩	૩૨૧।।૪૮	૪૨૧।।૬૩
૩૧।। ૪।।	૧૩૧।।૧૯।।	૨૩૧।।૩૪।।	૩૩૧।।૪૯।।	૪૩૧।।૬૪।।
૪૧।। ૬	૧૪૧।।૨૧	૨૪૧।।૩૬	૩૪૧।।૫૧	૪૪૧।।૬૬
૫૧।। ૭।।	૧૫૧।।૨૨।।	૨૫૧।।૩૭।।	૩૫૧।।૫૨।।	૪૫૧।।૬૭।।
૬૧।। ૯	૧૬૧।।૨૪	૨૬૧।।૩૯	૩૬૧।।૫૪	૪૬૧।।૬૯
૭૧।।૧૦।।	૧૭૧।।૨૫।।	૨૭૧।।૪૦।।	૩૭૧।।૫૫।।	૪૭૧।।૭૦।।
૮૧।।૧૨	૧૮૧।।૨૭	૨૮૧।।૪૨	૩૮૧।।૫૭	૪૮૧।।૭૨
૯૧।।૧૩।।	૧૯૧।।૨૮।।	૨૯૧।।૪૩।।	૩૯૧।।૫૮।।	૪૯૧।।૭૩।।
૧૦૧।।૧૫	૨૦૧।।૩૦	૩૦૧।।૪૫	૪૦૧।।૬૦	૫૦૧।।૭૫

૫૧૧॥૭૬॥	૬૧૧॥ ૯૧॥	૭૧૧॥૧૦૬॥	૮૧૧॥૧૨૧॥	૯૧૧॥૧૩૬॥
૫૨૧॥૭૮	૬૨૧॥ ૯૩	૭૨૧॥૧૦૮	૮૨૧॥૧૨૩	૯૨૧॥૧૩૮
૫૩૧॥૭૯॥	૬૩૧॥ ૯૪॥	૭૩૧॥૧૦૯॥	૮૩૧॥૧૨૪॥	૯૩૧॥૧૩૯॥
૫૪૧॥૮૧	૬૪૧॥ ૯૬	૭૪૧॥૧૧૧	૮૪૧॥૧૨૬	૯૪૧॥૧૪૧
૫૫૧॥૮૨॥	૬૫૧॥ ૯૭॥	૭૫૧॥૧૧૨॥	૮૫૧॥૧૨૭॥	૯૫૧॥૧૪૨॥
૫૬૧॥૮૪	૬૬૧॥ ૯૯	૭૬૧॥૧૧૪	૮૬૧॥૧૨૯	૯૬૧॥૧૪૪
૫૭૧॥૮૫॥	૬૭૧॥૧૦૦॥	૭૭૧॥૧૧૫॥	૮૭૧॥૧૩૦॥	૯૭૧॥૧૪૫॥
૫૮૧॥૮૭	૬૮૧॥૧૦૨	૭૮૧॥૧૧૭	૮૮૧॥૧૩૨	૯૮૧॥૧૪૭
૫૯૧॥૮૮॥	૬૯૧॥૧૦૩॥	૭૯૧॥૧૧૮॥	૮૯૧॥૧૩૩॥	૯૯૧॥૧૪૮॥
૬૦૧॥૯૦	૭૦૧॥૧૦૫	૮૦૧॥૧૨૦	૯૦૧॥૧૩૫	૧૦૦૧॥૧૫૦
૧૨ા॥૨॥	૧૧૨ા॥૨૭॥	૨૧૨ા॥૫૨॥	૩૧૨ા॥ ૭૭॥	૪૧૨ા॥૧૦૨॥
૨૨ા॥૫	૧૨૨ા॥૩૦	૨૨૨ા॥૫૫	૩૨૨ા॥ ૮૦	૪૨૨ા॥૧૦૫
૩૨ા॥૭॥	૧૩૨ા॥૩૨॥	૨૩૨ા॥૫૭॥	૩૩૨ા॥ ૮૨॥	૪૩૨ા॥૧૦૭॥
૪૨ા॥૧૦	૧૪૨ા॥૩૫	૨૪૨ા॥૬૦	૩૪૨ા॥ ૮૫	૪૪૨ા॥૧૧૦
૫૨ા॥૧૨॥	૧૫૨ા॥૩૭॥	૨૫૨ા॥૬૨॥	૩૫૨ા॥ ૮૭॥	૪૫૨ા॥૧૧૨॥
૬૨ા॥૧૫	૧૬૨ા॥૪૦	૨૬૨ા॥૬૫	૩૬૨ા॥ ૯૦	૪૬૨ા॥૧૧૫
૭૨ા॥૧૭॥	૧૭૨ા॥૪૨॥	૨૭૨ા॥૬૭॥	૩૭૨ા॥ ૯૨॥	૪૭૨ા॥૧૧૭॥
૮૨ા॥૨૦	૧૮૨ા॥૪૫	૨૮૨ા॥૭૦	૩૮૨ા॥ ૯૫	૪૮૨ા॥૧૨૦
૯૨ા॥૨૨॥	૧૯૨ા॥૪૭॥	૨૯૨ા॥૭૨॥	૩૯૨ા॥ ૯૭॥	૪૯૨ા॥૧૨૨॥
૧૦૨ા॥૨૫	૨૦૨ા॥૫૦	૩૦૨ા॥૭૫	૪૦૨ા॥ ૧૦૦	૫૦૨ા॥૧૨૫
૫૧૨ા॥૧૨૭॥	૬૧૨ા॥૧૫૨॥	૭૧૨ા॥૧૭૭॥	૮૧૨ા॥૨૦૨॥	૯૧૨ા॥૨૨૭॥
૫૨૨ા॥૧૩૦	૬૨૨ા॥૧૫૫	૭૨૨ા॥૧૮૦	૮૨૨ા॥૨૦૫	૯૨૨ા॥૨૩૦
૫૩૨ા॥૧૩૨॥	૬૩૨ા॥૧૫૭॥	૭૩૨ા॥૧૮૨॥	૮૩૨ા॥૨૦૭॥	૯૩૨ા॥૨૩૨॥
૫૪૨ા॥૧૩૫	૬૪૨ા॥૧૬૦	૭૪૨ા॥૧૮૫	૮૪૨ા॥૨૧૦	૯૪૨ા॥૨૩૫
૫૫૨ા॥૧૩૭॥	૬૫૨ા॥૧૬૨॥	૭૫૨ા॥૧૮૭॥	૮૫૨ા॥૨૧૨॥	૯૫૨ા॥૨૩૭॥
૫૬૨ા॥૧૪૦	૬૬૨ા॥૧૬૫	૭૬૨ા॥૧૯૦	૮૬૨ા॥૨૧૫	૯૬૨ા॥૨૪૦
૫૭૨ા॥૧૪૨॥	૬૭૨ા॥૧૬૭॥	૭૭૨ા॥૧૯૨॥	૮૭૨ા॥૨૧૭॥	૯૭૨ા॥૨૪૨॥
૫૮૨ા॥૧૪૫	૬૮૨ા॥૧૭૦	૭૮૨ા॥૧૯૫	૮૮૨ા॥૨૨૦	૯૮૨ા॥૨૪૫
૫૯૨ા॥૧૪૭॥	૬૯૨ા॥૧૭૨॥	૭૯૨ા॥૧૯૭॥	૮૯૨ા॥૨૨૨॥	૯૯૨ા॥૨૪૭॥
૬૦૨ા॥૧૫૦	૭૦૨ા॥૧૭૫	૮૦૨ા॥૨૦૦	૯૦૨ા॥૨૨૫	૧૦૦૨ા॥૨૫૦

ધાતો.

શેરની ધાત.

શેરના અચ્છેરા ૨
શેરના પાશેરા ૪
શેરનાં નવટાંકા ૮
શેરનાં અધોળા ૧૬
શેરના રૂપીયાભાર ૪૦
પોણાશેરના ૩૦ રૂપિયાભાર
અચ્છેરના ૨૦ રૂપિયાભાર
પાશેરના ૧૦ રૂપિયાભાર
નવટાંકના ૫ રૂપિયાભાર
અધોળના ૨ાા રૂપિયાભાર
૨ાા રૂપિયાભાર ૧ અધોળ
૫ રૂપિયાભાર ૧ નવટાક
૧૦ રૂપિયાભાર ૦ા શેર
૨૦ રૂપિયાભાર ૦ાા શેર
૩૦ રૂપિઆભાર ૦ાાા શેર
૪૦ રૂપિયાભાર ૧ શેર
૨ અચ્છેરે ૧ શેર
૪ પાશેરે ૧ શેર
૮ નવટાકે ૧ શેર
૧૬ અધોળે ૧ શેર
૪૦ રૂપિયાભારે ૧ શેર

શેરના પૈસાભાર.

શેરના પૈસાભાર ૭૨
૦ાાા શેરના પૈસાભાર ૫૪
૦ાા શેરના પૈસાભાર ૩૬
૦ા શેરના પૈસાભાર ૧૮
નવટાંકના પૈસાભાર ૯
અધોળના પૈસાભાર ૪ાા
૪ાા પૈસાભારે ૧ અધોળ
૯ પૈસાભારે ૧ નવટાક
૧૮ પૈસાભારે ૧ પાશેર
૩૬ પૈસાભારે ૧ અચ્છેર
૫૪ પૈસાભારે ૦ાાા શેર
૭૨ પૈસાભારે ૧ શેર

શેરનાં નવટાંકાં.

૧ શેરના ૮ નવટાંકા
૦ાાા શેરના ૬ નવટાકા
૦ાા શેરના ૪ નવટાકા
૦ા શેરના ૨ નવટાકા

શેરના પાશેરા

૧ શેરના ૪ પાશેરા
૦ાાા શેરના ૩ પાશેરા
૦ાા શેરના ૨ પાશેરા
૦ા શેરનો ૧ પાશેરો

શેરનાં અધોળા

૧ શેરના ૧૬ અધોળા
૦ાાા શેરના ૧૨ અધોળા
૦ાા શેરના ૮ અધોળા
૦ા શેરના ૪ અધોળા
૧ નવટાકના ૨ અધોળા
૨ અધોળે ૧ નવટાક
૪ અધોળે ૧ પાશેર
૮ અધોળે ૦ાા અચ્છેર
૧૨ અધોળે ૦ાાા શેર
૧૬ અધોળે ૧ શેર

૪ પાશેરે ૧ શેર
૩ પાશેરે ૦॥। શેર
૨ પાશેરે ૦॥ અચ્છેર
૧ પાશેરે ૦। શેર
૨ નવટાંકે ૧ પાશેર
૪ નવટાંકે ૦॥ શેર
૮ નવટાંકે ૧ શેર

મણની ધાત.

મણના અધમણીઆ ૨
મણના દશશેરા ૪
મણની પાચશેરી ૮
મણની અઢીશેરી ૧૬
મણની સવાશેરી ૩૨
મણના શેર ૪૦
૦॥। મણના ૩૦ શેર
૦॥ મણના ૨૦ શેર
૦। મણના ૧૦ શેર

૧૦ શેરે ૦। મણ
૨૦ શેરે ૦॥ મણ
૩૦ શેરે ૦॥। મણ
૪૦ શેરે ૧ મણ
૫૦ શેરે ૧। મણ
૬૦ શેરે ૧॥ મણ
૭૦ શેરે ૧॥। મણ
૮૦ શેરે ૨ મણ
૯૦ શેરે ૨। મણ
૧૦૦ શેરે ૨॥ મણ
૨૦૦ શેરે ૫ મણ
૩૦૦ શેરે ૭॥ મણ
૪૦૦ શેરે ૧૦ મણ
૫૦૦ શેરે ૧૨॥ મણ
૬૦૦ શેરે ૧૫ મણ
૭૦૦ શેરે ૧૭॥ મણ
૮૦૦ શેરે ૨૦ મણ
૯૦૦ શેરે ૨૨॥ મણ
૧૦૦૦ શેરે ૨૫ મણ

દેશી હિસાબ. મોઢાનાં લેખાં.

(આંકનો ઉપયોગ.)

(૧) ૨ પૈસાની ૧ શેર કેરી મળે તો ૪ પૈસાની કેટલી ?
(૨) ૪ પૈસાના ૧૦ શેર ચોભડા મળે તો ૩ મણનું શુ ?
(૩) ૭ પૈસાની ૩૫ શેર ભાજી મળે તો ૩૬ પૈસાની કેટલી ?
(૪) ૧૭ પૈસાની ૪। શેર સાકર મળે તો ૭ પૈસાની કેટલી ?
(૫) દરેક છોકરાને ત્રણ કેરી આપીએ તો ૧૦૮ કેરી કેટલા છોકરાને અપાય ?
(૬) ૨॥ શેર ઘીનો ૧ રૂપીઓ થાય તો મણનું શુ ?
(૭) ૧। રૂપીએ મણ કેરી મળે તો ૪ શેરનું શુ ?

(૮) ૩ દાડમના ૭ પૈસા તો ૩૯ દાડમનું શું ?
(૯) ૬ પૈસાનાં ૯ કેળાં મળે તો ૩૮ પૈસાના કેટલાં ?
(૧૦) ૧ શ્રીફળના ૧॥ આનો પડે તો ૩૨ શ્રીફળનું શું ?
(૧૧) ૧ આનાના ૫ શેર વેગણ મળે તો ૧ મણ ૨॥ શેર વેગણનુ શુ ?
(૧૨) હુ દરરોજ અડધો રૂપીઓ કમાઉ છુ તો ૫૬ દિવસમાં શુ કમાઇશ ?
(૧૩) એક જમરૂખ ચાર માણસને અપાય તો ૩૭ જમરૂખ વહેચવાને કેટલા માણસો જોઇએ
(૧૪) ૧ રૂપીયાનુ ০॥ ગજ લુગડું મળે તો ૨૭॥ ગજનુ શું ?
(૧૫) ૧ કોટ શીવડાવવાને ૧॥ વાર વેનેશનનું કપડું જોઇએ, તો ૧૫ કોટ કરાવવા માટે કેટલા વાર વેનેશનનુ કપડુ ખરીદ કરવું ?
(૧૬) ૧ તોલો ઇલાયચીની કીમત ૧॥ આનો પડ છે તો શેરનું શુ ?
(૧૭) મારે દર મહીને ૨॥ રૂપિયા ફીના ભરવા પડે છે તો ૧૭॥ રૂપિયા કયા સુધી ચાલશે ?
(૧૮) ૧૨ શેર સોપારીની કીમત ૪ રૂપિયા બેસે તો ૩૯ શેર સોપારીના કેટલા રૂપિયા બેસે ?
(૨૦) ૧ નવટાક સોપારીનો ૧॥ આનો પડે તો ૯ અધોળનુ શુ ?
(૨૧) ૧ આનાના ૪ કયાર્ડ મળે તો ૧૧ કયાર્ડનુ શું બેસે ?
(૨૨) ૧ કવરના ૨ દોઢીયા તો ૭૯ કવરના કેટલા આના ?
(૨૩) એક શાહુકારે ૨૭॥ મણ ઘઉ ૨૨ ગરીબ માણસોને વહેંચી આપ્યા, તો દરેકને ભાગ કેટલા આવ્યા હશે ?
(૨૪) મારા બાપુએ મારા લગ્ન વખતે ૮૪ બ્રાહ્મણને જમાડી બધા વચ્ચે ૬૩ રૂપિઆ દક્ષિણામા આપ્યા તો દરેકને ભાગ શું આવશે ?
(૨૫) એક માણસ સવાર સાજ મળીને ૧। શેર અનાજ ખાય તો ૩ મણ અનાજ કેટલા દિવસ ચાલશે ?
(૨૬) ૯૭॥ રૂપિઆ ૩૯ છોકરાની વચ્ચે વહેચી આપીએ તો દરેકને ભાગ શુ આવે ?

સમાપ્ત.

સૂચના.

અમારે ત્યાંથી આ રાજ્યની શાળાઓમાં ચાલતાં ગુજરાતી ઈંગ્રેજી વિગેરે તમામ પુસ્તકો તથા સ્ટેશનરી સામાન મળે જથ્થાબંધ લેનારને સારૂ કમીશન આપવામા આવશે. બહારગામ ઓર્ડરપર પુરતુ ધ્યાન આપવામાં આવશે.

અમારા તરફથી પ્રગટ થયેલાં પુસ્તકો.

		કિંમત. રૂા આ
૧	ગુ બીજા ધોરણુની નોટ (આ રાજ્યના નવા ધોરણુ પ્રમાણે તમામ વિષયો સાથે)	૦—૨
૨	ગુ ત્રીજા ધોરણુની નોટ	૦—૨
૩	ગુ ચોથા ધોરણુની નોટ	૦—૭—૦
૪	ગુ પાચમા ધોરણુની નોટ	૦—૮—૦
૫.	ગુ છઠ્ઠા ,, ,, (છપાય છે)	૦—૮—૦
૬	હિન્દી પ્રાઈમર તથા શિક્ષાવળી ભાગ ૧ લાના અર્થ તરજુમાસહ.	૦—૩—૬
૭	હિન્દી શિક્ષાવળી ભાગ ૨ જાના અર્થ તરજુમાસહ	૦—૪—૦
૮.	પ્રશ્નોત્તરરૂપે ભૂવિજ્ઞાન ધો ૨ જુ	૦—૧—૦
૯.	,, ,, , ૩ જુ	૦—૧—૬
૧૦	,, ,, ,, ૪ થુ	૦—૨—૦
૧૧	,, ,, ,, ૫ મુ	૦—૨—૬
૧૨	,, ,, ,, ૬ ઠ્ઠુ.	૦—૨—૬

પત્રવ્યવહાર નીચેના સિરનામે કરવો —

મણિલાલ મૂળજીભાઈ ઉપાધ્યાય.

બુકસેલર—પેટલાદ.